№10(77) (2025 ж. Қазан/Октябрь 2025 г.)

ULAĠATTY USTAZ JOLY

Республиканский информационный научно-методический журнал
Республикалық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналы

ТРУБА АСПАБЫНЫҢ ОРЫНДАУШЫЛЫҚ МӘДЕНИЕТТЕГІ ОРНЫ МЕН КӘСІБИ ШЕБЕРЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ РӨЛІ

"Саз колледжі" мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорны

«Үрмелі және соқпалы аспаптар» бөлімінің жетекшісі, труба аспабының оқытушысы, педагог–модерат

Мелдебеков Нурлан Буркутович

«ULAĠATTY USTAZ JOLY» республикалық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналының
№10(77) (2025 ж. Қазан) шығарылымы. Выпуск №10(77) (Октябрь 2025 г.)
республиканского информационного научно-методического журнала
«ULAĠATTY USTAZ JOLY».

Басылымның кезеңділігі - айына 4 рет шығады

Периодичность издания — 4 раза в месяц.

№ KZ44VPY00078195 есепке қоюы туралы
КУӘЛІК

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде берілген

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет № KZ44VPY00078195

Выдано Комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:
білім беру саласындағы оқу-әдістемелік, ғылыми-тәжірибелік, ақпараттық -сараптамалық, педагогикалық инновациялық тәжірибелерді тарату бойынша материалдар жариялау.

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:
публикация материалов по распространению учебно-методического, научно-практического, информационно-аналитического, педагогического инновационного опыта в области образования.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ / РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
Бас редактор:/Главный редактор: Айтуганова Еңлік Баяндықызы
Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қарағанды медицина университеті
Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Каскарбаева Б.Б. – педагог-шебер
Қасқабаева Ф.С. – педагог-шебер
Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші
Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Алшынов А.Ә. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы
Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Материалдардың анықтығына авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Ответственность за достоверность материалов несут авторы. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы

«ULAĠATTY USTAZ JOLY» ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналының авторларға арналған ережелерімен QR-кодты сканерлеу арқылы таныса аласыз.
С правилами для авторов информационного научно-методического журнала «ULAĠATTY USTAZ JOLY» вы можете ознакомиться, отсканировав QR-код.

Мазмұны / Содержание

Мелдебеков Н.Б. Труба аспабының орындаушылық мәдениеттегі орны мен кәсіби шеберлікті қалыптастырудағы рөлі 4
Елтаева М.К. Бастауыш сынып оқушыларына инновациялық білім беру технологиялары 7
Орынбекова С.Е. Мектеп жасына дейінгі балаларды жан-жақты дамыту құралы ретінде мультипликациялық фильмдерді пайдалану 10
Сабданбек А.М. Бастауыш сынып оқыту үрдісінде білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін ынталандыру 13
Куспанова Р.К. "English in the digital age: цифрлық дәуірдегі тілдік сауаттылық" 16
Нарыкова А.У. Ұлттық қолөнердің заманауи әдістері 19
Медешова А.К. Роль формирования универсальных коммуникативных учебных действий в контексте современных вызовов 22
Сауранова Б.М. Көбейту кестесін меңгерту барысында оқушы қызығушылығын арттыру тәсілдері 25
Ахметбекова А.С. Дидактикалық ойындардың бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу және жазу дағдыларын қалыптастырудағы рөлі 28
Есбоганбетова К.А. Бастауыш сыныптарда сабақта мультимедиялық дидактикалық құралдарды пайдалану 31
Айдашева А.Ж. Математикалық сауаттылықтың негізін құрайтын әр түрлі дағдыларды кезеңмен дамыту 34
Даржан А.Н. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқушылардың оқу сауаттылығын арттырудағы тиімді әдістер 38
Есенбаева Г.Ж. Оқушылардың логикалық ойлау дағдысын дамытудың негізгі шарттары 41
Бейсембаев У.М., Қабден Б.Ш. Көшпенділер ойыны 43
Хасанова С.К. Ойын арқылы тәрбиелеу мен оқытудың тиімді жолдары 45
Алпысбаева Д.Ж., Косщанова Ж.Б. Ағылшын тілі үйретудің басты жолдары және жасанды интелектті қолданудың тиімділігі 48
Аленова С.А. Ықтималдықтар теориясы мен комбинаторика негізгі ұғымдарын оқушылардың математикалық сауаттылығын арттыруда қолдану 51
Корабаева С.А. «Буллингтің алдын алу – ортақ міндетіміз» 54
Жапакова Л.А. Мектеп психологі мен ата-ананың өзара ынтымақтастығы 58
Кайназарова Г.Б. Ондық бөлшек түрінде жазылған шамаларды өлшеу кезінде алынған сандарды көбейту 62
Шолахаева Н.Т. Тәрбиеші тәжірибесінде инновациялық жобаларды іске асыру 65
Мергенбаева Г.С. «Логикалық есептер арқылы зерттеушілік ойлауды дамыту» .68
Сулейменова Г.Д. “Ойынмен өрілген қазақ тілі: балабақшада тіл үйретудің тиімді тәсілдері” 70

Мелдебеков Нурлан Буркутович
«Үрмелі және соқпалы аспаптар» бөлімінің жетекшісі, труба аспабының оқытушысы,
педагог-модератор
Шымкент қаласы білім басқармасының
"Саз колледжі" мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорны

ТРУБА АСПАБЫНЫҢ ОРЫНДАУШЫЛЫҚ МӘДЕНИЕТТЕГІ ОРНЫ МЕН КӘСІБИ ШЕБЕРЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ РӨЛІ

Аннотация. *Мақалада труба аспабының тарихи дамуы, орындаушылық мәдениеттегі орны және кәсіби шеберлікті қалыптастырудағы рөлі жан-жақты талданады. Автор аспаптың техникалық және көркемдік ерекшеліктерін ғылыми-публицистикалық тұрғыдан сипаттай отырып, орындаушы тұлғасының рухани және эстетикалық қалыптасу процесін айқындайды. Труба өнерінің қазақ музыкалық мәдениетінде алатын орны мен қазіргі даму тенденциялары қарастырылып, аспаптың рухани-эмоциялық әсер ету мүмкіндіктері талданады.*

Кілт сөздер: *труба аспабы, үрмелі аспаптар, орындаушылық мәдениет, музыкалық шеберлік, көркемдік интерпретация, кәсіби дайындық, рухани құндылық.*

Музыка – адамзат руханиятының ең терең қабаттарына әсер ететін, жүрек пен жанды тәрбиелейтін ұлы өнер. Әсіресе үрмелі және соқпалы аспаптар тобына жататын труба аспабының орындаушылық табиғаты ерекше. Ол өз бойына әрі батылдық пен асқақтықты, әрі нәзіктік пен сыршылдықты қатар сыйғызған аспап ретінде адам эмоциясының кең спектрін жеткізе алады. Трубаның тарихы ғасырлар қойнауынан бастау алып, әскери шерулерде, оркестрлік шығармаларда, сондай-ақ симфониялық және камералық музыкада өзіндік үнімен дараланған. Музыка тарихында труба тек орындаушылық құрал емес, ол – адам рухының символына айналған көркем бейне.

Трубаның шығу тарихына үңілер болсақ, ол алғашқыда аңшылық және әскери сигнал беру құралы ретінде қолданылған. Кейінірек дамудың жаңа кезеңдерінде дыбыстық диапазонның кеңеюі мен техникалық жетілдірілуі нәтижесінде труба кәсіби сахналық аспапқа айналды. Қазіргі заманғы оркестрде ол тек жетекші орында ғана емес, сонымен қатар ансамбльдік үйлесімнің ажырамас бөлігі ретінде қолданылады. Трубаның тембрі айқын, жарқын және қуатты болғандықтан, оның әрбір үні көрерменге әсерлі естіледі. Осы қасиет аспаптың сахнадағы эмоционалды ықпалын арттырып, орындаушыдан жоғары деңгейдегі шеберлікті талап етеді.

Трубада ойнау — физикалық дайындықты, тыныс алудың тұрақтылығын және бұлшық еттер мен еріннің икемділігін қажет ететін күрделі процесс. Тыныс алу мен дыбыс шығару арасындағы үйлесімділік – орындаушылықтың басты шарты. Бұл ретте ұстаздың әдістемелік біліктілігі шешуші рөл атқарады. Өйткені оқытушы тек техникалық дағдыларды ғана емес, сонымен қатар музыкалық ойлау мен интерпретация мәдениетін қалыптастырады. Труба

аспабында орындаушылық машықты жетілдіру барысында студенттің ішкі есту қабілетін, көркемдік сезімталдығын, сахналық еркіндігін дамыту – кәсіби шеберліктің басты көрсеткіші.

Трубаның көркемдік бейнесін қалыптастыруда дыбыстың сапасы мен интонация тазалығы ерекше назарда болады. Әрбір дыбыс орындаушының рухани күйін, ішкі эмоциялық толғанысын білдіреді. Сондықтан да трубада ойнау – тек физикалық әрекет емес, бұл — музыкалық ойды сезіммен жеткізудің, яғни көркемдік пайымның көрінісі. Орындаушы аспап арқылы өз болмысын танытады, әр шығарманы өзіндік интерпретациямен, өзіндік мінезбен орындайды. Осы тұрғыдан алғанда, труба аспабы орындаушылық мәдениеттің рухани өлшемін айқындайды.

Қазіргі заманғы музыкалық үдерістер үрмелі аспаптар орындаушыларына ерекше жауапкершілік жүктейді. Техника мен репертуардың үнемі жаңарып, күрделенуі орындаушыдан тек жоғары кәсіби дайындықты ғана емес, терең теориялық білім мен шығармашылық ойлауды да талап етеді. Музыка әлеміндегі сан қырлы бағыттар мен стильдердің тоғысуы труба иесінен көркемдік сезімталдық пен интерпретациялық шеберлікті қажет етеді. Бүгінде орындаушы тек нотаны дәл ойнаушы емес, ол – музыкалық идеяның мәнін ашушы, көрерменмен эмоциялық байланыс орнатушы тұлға. Трубашы әрбір дыбысты дәлдікпен, әрбір динамикалық өрнекті мәнерлілікпен жеткізе отырып, тыңдарманға көркем әсер қалдырады және музыкалық мәдениетті насихаттайтын рухани елшіге айналады.

Қазақ музыка мәдениетінде труба аспабының орны күннен-күнге нығайып келеді. Ұлттық үрмелі оркестрлер мен ансамбльдердің құрылуы, жас музыканттардың халықаралық деңгейде мойындалуы – өнер саласындағы айқын жетістіктердің дәлелі. Труба үні қазақ даласының кең тынысын, ұлттық мінездің айбындылығын және халық әуенінің әуезді нәзіктігін бейнелеуге қабілетті. Бұл аспап ұлттық музыка мен еуропалық кәсіби дәстүрдің үндесуін қамтамасыз етіп, жаңа орындаушылық бағыттардың тууына жол ашуда. Бүгінгі жас трубашылар қазақ музыкасының рухын әлем сахналарында танытып, ұлттық өнердің мәртебесін биіктетіп келеді.

Музыка – тірі ағза іспетті: ол үнемі дамып, жаңарып, уақытпен бірге түрленіп отырады. Сол сияқты труба аспабында орындаушылық өнер де үздіксіз жетілу үстінде. Бүгінгі педагогтар мен аспап шеберлері технологиялық мүмкіндіктерді пайдалана отырып, аспаптың дыбыс сапасын жақсартып, репертуарды кеңейтіп келеді. Дегенмен, аспаптың ең басты ерекшелігі – адамдық сезім мен рухты бейнелеу қабілетінде. Музыкада техника мен жүрек үндестігі үйлесім тапқанда ғана шынайы өнер туындайды.

Музыка академиялары мен өнер оқу орындарында труба аспабын оқыту процесі кәсіби тұлғаның жан-жақты дамуына ықпал етеді. Сабақ барысында студент тек техникалық машықтарды жетілдіріп қана қоймай, әр шығарманың тарихи негізін, эстетикалық бағытын және стильдік табиғатын ұғынуға дағдыланады. Оқытушының басты міндеті – шәкірттің музыкалық талғамын қалыптастырып, оны шығармашылық тұрғыдан ойлауға баулу. Себебі кез келген шығарма өз дәуірінің дүниетанымын, мәдени ерекшелігін және адам жанының нәзік қырларын бейнелейді. Осы тұрғыдан алғанда, орындаушы тек техникалық шеберлікті игерген маман емес, ол – композиторлық ойды тыңдарманға жеткізетін, музыкалық бейнені өмірге әкелетін рухани дәнекер.

Саз колледждерінде труба аспабының оқытылуы кәсіби музыкалық білім берудің маңызды саласы болып табылады. Бұл оқу орындарында болашақ музыканттар тек орындаушылық техникаға машықтанып қана қоймай, музыкалық ойлау мен сахналық мәдениеттің негіздерін меңгереді. Колледж қабырғасындағы труба сыныбы — орындаушылық шеберлікті жетілдірудің алғашқы кәсіби баспалдағы. Мұнда студенттер жеке және

ансамбльдік орындау дағдыларын дамыта отырып, үрмелі аспаптар оркестрлерінде тәжірибе жинақтайды.

Труба аспабы саз колледждерінің оқу бағдарламасында жетекші рөл атқарады, себебі ол үрмелі аспаптар тобының құрылымында жетекші тембрлік орталықтың қызметін атқарады. Орындаушылардың ансамбльдік тыңдау қабілеті, ырғақ сезімі мен музыкалық тәртібі дәл осы аспап арқылы шыңдалады. Сонымен қатар, труба сабағында студенттердің музыкалық есту, фразалау, артикуляция және тыныс алу техникасын қалыптастыруға ерекше назар аударылады. Техникалық жаттығулар мен этюдтерді орындау барысында жас музыканттар төзімділікке, зейінділікке, жүйелілікке және шығармашылық жауапкершілікке үйренеді.

Колледжде ұйымдастырылатын үрмелі аспаптар оркестрі мен шағын ансамбльдерде труба аспабы үнемі жетекші партияларды орындайды. Бұл студенттердің сахнада өзін еркін ұстауына, шығарманың көркем бейнесін жеткізу қабілетін дамытуға мүмкіндік береді. Труба үні оркестрдің динамикалық тепе-теңдігін ұстап тұрып, музыкалық туындының эмоционалдық әсерін арттырады. Сондықтан саз колледжіндегі әрбір концерт, байқау немесе шығармашылық кештің көркемдік сапасы көбіне осы аспапта ойнайтын орындаушылардың деңгейімен тығыз байланысты.

Труба сыныбының оқытушыларының рөлі де ерекше. Олар студенттерге тек кәсіби білім беріп қана қоймай, орындаушылық мәдениет пен сахналық этиканы үйретеді. Ұстаз бен шәкірт арасындағы шығармашылық байланыс нәтижесінде жас музыканттың жеке стильдік бағыты мен интерпретациялық көзқарасы қалыптасады. Осы үрдісте мұғалімнің тәжірибесі мен әдістемелік шеберлігі студенттің кәсіби тұлға болып қалыптасуында шешуші мәнге ие.

Саз колледждерінде труба аспабының қолданылуы тек оқу үдерісімен шектелмейді. Ол түрлі мәдени шараларда, мерекелік концерттерде, қалалық және республикалық байқауларда белсенді түрде қолданылады. Колледж студенттері кәсіби сахнамен қатар, қоғам алдында өнер көрсетіп, халықтың мәдени өміріне өз үлесін қосады. Осылайша труба аспабы жастардың шығармашылық әлеуетін ашып, ұлттық өнердің үздік дәстүрлерін жалғастырушы құралға айналады.

Қорыта айтқанда, труба аспабы – орындаушылық мәдениеттің айнасы. Ол тек дыбыс шығару құралы емес, адам мен қоғамның рухани байланысын нығайтушы, өнер арқылы ой мен сезімнің бірлігін паш етуші аспап. Әрбір орындаушы өз шеберлігі арқылы музыканың шексіз әлеміне жол ашып, адамзат рухының ұлылығын дәріптейді. Осылайша труба өнері тек өткеннің мұрасы емес, болашақтың да рухани бағыт-бағдарына айналуға қабілетті мәңгілік үн болып қала береді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Жұмабеков А. *Музыка өнерінің теориясы мен практикасы.* – Алматы: Өнер, 2015. – 276 б.
2. Төлеубаев Б. *Орындаушылық мәдениет негіздері.* – Астана: Фолиант, 2018. – 212 б.
3. Хейл, У. *История духовых инструментов.* – Москва: Музыка, 1989. – 320 с.
4. Арнаутова Н. *Методика обучения игре на трубе.* – Санкт-Петербург: Композитор, 2011. – 245 с.
5. Назарбекова Л. *Қазіргі музыкалық педагогика мәселелері.* – Алматы: Арда, 2022. – 198 б.

Елтаева Майра Керимбековна
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы
Ж.Еділбаев атындағы №18 мектеп-гимназиясы
Түркістан қаласы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА ИННОВАЦИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Аңдатпа

Мақалада бастауыш мектептегі инновациялық қызметтің мәні мен маңыздылығы қарастырылады. Инновация ұғымының мазмұны ашылып, дәстүрлі оқыту жүйесінен айырмашылығы сипатталған. Білім беру процесіндегі жаңа технологиялардың, атап айтқанда ақпараттық-коммуникациялық, ойын, арт-, денсаулық сақтау, тест және жобалау технологияларының рөлі мен маңызы талданады. Сонымен қатар, мұғалімнің инновациялық қызметке бейімделуі мен кәсіби дамуының қажеттілігі айқындалған. Мақалада оқушының тұлғалық дамуы мен танымдық белсенділігін арттыру, шығармашылық қабілеттерін дамыту жолдары көрсетілген.

Кілт сөздер: *инновация, инновациялық қызмет, бастауыш мектеп, ақпараттық технологиялар, педагогикалық процесс, тұлғалық даму, ойын технологиясы, арт-технология, денсаулық сақтау технологиясы, танымдық белсенділік, заманауи білім беру.*

Инновация - бұл процеске жаңа әдістемелер мен стандарттар енгізу. Дәстүрлі оқыту процесіндегі мойынсұнушылықты, қайталауды, еліктеуді жаңа талаптар: мәселелерді көре білу, оларды сабырлы түрде қабылдау және өз бетінше шешу алмастырады. Инновациялық білім іргелі ғылымды, тікелей оқу процесі мен өндірісті интеграциялау арқылы жаңа білімді құру процесінде оқытуды қамтиды. Ол білім берудің негізгі жаңғыртушы факторы ретінде дамушы білім берудің жаңа негіздерін өзімен бірге алып жүреді. Педагогикалық процеске қатысты инновация оқыту мен тәрбиелеудің мақсаттарына, мазмұнына, әдістері мен формаларына жаңасын енгізуді, мұғалім мен оқушының бірлескен қызметін ұйымдастыруды білдіреді. Инновациялық қызметтің мақсаты - дәстүрлі жүйемен салыстырғанда оқушының жеке басын сапалы өзгерту. Бұл педагогикалық дағдарысты жоюды көздейтін тәжірибеге белгісіз дидактикалық және тәрбиелік бағдарламаларды кәсіби қызметке енгізудің арқасында мүмкін болады.

Іс-әрекеттерді ынталандыру, алынған ақпаратты өз бетінше бағдарлау, шығармашылық емес ойлауды қалыптастыру, ғылым мен практиканың жаңа жетістіктерін пайдалана отырып, олардың табиғи қабілеттерін барынша ашу есебінен балаларды дамыту - инновациялық қызметтің негізгі мақсаттары. Адамның адамгершілік өзін-өзі жетілдіруге бағытталған әлеуметтік маңызды тәжірибе ретінде білім берудегі инновациялық қызмет маңызды, өйткені ол қоғамдағы барлық қолданыстағы тәжірибелердің түрленуін қамтамасыз ете алады. Осы

орайда аталған мақсаттарға қол жеткізу үшін қоғамның мұғалімге қоятын талаптары да жоғары, сол себепті бастауыш сынып мұғалімі үнемі өзін-өзі тәрбиелеумен, өз мүмкіндіктерінің шекараларын кеңейтумен айналысуы керек, сондай-ақ өзгерістерге тез бейімделе алып, сабақтарда жаңа тәсілдер мен технологияларды қолдана білуі керек.

Бастауыш мектептегі инновациялық қызметтің негізгі бағыттары:

- ел тағдыры үшін жауапкершілік сезімі дамыған заманауи білімді, адами қасиеттерге ие, белсенді адамды қалыптастыру;
- денсаулық сақтау технологияларын міндетті түрде пайдалана отырып, мектепте денсаулық сақтау білім беру кеңістігін дәйекті құру;
- сабақ жүйесі және қосымша білім беру жүйесі (сабақтан тыс қызмет) арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту;
- әр баланың жеке даму мүмкіндігін қамтамасыз ету үшін оқытудың жаңа нысандары мен әдістерін, оның ішінде заманауи ақпараттық технологияларды кеңінен енгізу;
- еріктілік, таңдау еркіндігі және шығармашылық принциптері бойынша тәрбие жұмысының жүйесін дамыту.

Бастауыш мектепте оқушының дамуы көптеген факторларға, соның ішінде оқу материалының қаншалықты көрнекі және қабылдауға ыңғайлы екендігіне байланысты. Сондықтан білім беру процесін ұйымдастырудың қазіргі кезеңінде мұғалім сабақта ақпараттық-коммуникациялық технологияларсыз жасай алмайды. Rower Point бағдарламасының арқасында кез-келген иллюстрациялық материалды мұғалімнің жақсы әдістемелік көмегіне айналдыруға болады. Психологтар жаңа ақпараттық технологияларды қолдана отырып сабақтар өткізген кезде мидың оң жарты шары белсендірілетінін, ассоциативті ойлауға, жаңа идеялардың пайда болуына, түйсікке жауап беретінін, оқушының психоэмоционалды жағдайы жақсаратынын, оның жағымды эмоциялары белсендірілетінін дәлелдеді. Оқытудың тиімділігі оқушылардың өзіндік жұмысын жандандыру, олардың танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамыту, материалды бейнелі түрде ұсыну арқылы да артады. Бастауыш сынып мұғалімі балаларды оқуға үйретуге, оқушылардың танымдық қажеттілігін сақтауға және дамытуға, ғылым негіздерін игеруге қажетті танымдық құралдарды қамтамасыз етуге міндетті. Сондықтан басты мақсаттардың бірі - танымдық процестерді дамыту. Танымдық іс-әрекет танымдық процестерді, логикалық ойлауды, зейінді, есте сақтауды, сөйлеуді, қиялды дамытады, оқуға деген қызығушылықты қолдайды. Бұл процестердің барлығы өзара байланысты. Сабақта жұмысты сауатты ұйымдастыра білу, барлық оқушыларда жайбарақаттық пен қызығушылық жағдайларын жасау мұғалімге әр баланың қабілеттерін дамыту үшін қосымша мүмкіндіктерді (мысалы, компьютерлік технологияларды қолдану) пайдалануға мүмкіндік береді. Мұндай сабақтарды ұйымдастыру қысқа уақыт ішінде мектеп жасына дейінгі балаларға белгілі әдістерді есте сақтауға және бекітуге, жаңадан көрсетілген мұғалімнің игеруін толық қамтамасыз етуге көмектеседі.

Қазіргі бастауыш сыныпта оқыту барысында баланың жеке басы және оның оқу әрекеті бірінші орынға шығады. Басым технологиялардың ішінде мыналар ерекшеленеді:

- жеке тұлғаға бағытталған тәсіл;
- іс-әрекетке негізделген тәсіл;
- денсаулық сақтау технологиялары;
- арт-технологиялар;
- ойын технологиялары;
- тест технологиялары;
- ақпараттық-компьютерлік технологиялар;
- жобалау және зерттеу қызметін енгізу.

Тұлғаға бағытталған тәсіл оқу-танымдық іс-әрекетті ұйымдастырудың мазмұнына, әдістеріне, формаларына, танымдық-тәуелсіздік деңгейіне, мұғалім мен оқушының қарым-

қатынасын тең құқылы ынтымақтастыққа аударуға көп деңгейлі көзқарас негізінде әр оқушының белсенділігін қамтамасыз етеді.

Жаңа өмір жағдайлары жастардың қалыптасуына өз талаптарын қояды. Олар тек білімді және шебер ғана емес, сонымен бірге ойлаушы, бастамашыл және тәуелсіз болуы керек. Жаңа технологиялар оқушыларға ақпарат беруді жоққа шығармайды, тек ақпараттың рөлін өзгертеді. Бұл есте сақтау және ассимиляция үшін ғана емес, сонымен қатар студенттер оны өздерінің шығармашылық өнімін жасау үшін жағдай немесе орта ретінде пайдалануы үшін қажет. Жеке тұлға өзінің іс-әрекеті процесінде ғана дамитынын бәрі біледі. Іс-әрекет тәсілінің негізі-оқушының іс-әрекеттің компоненттері өздері басқарылатын және бақыланатын процеске жеке қатысуы.

Арт-технологиялар мен ойын технологиялары оқушыларды оқу-тәрбие процесіне белсенді қосуға мүмкіндік береді, өйткені бірінші сатыдағы оқушылар үшін негізгі қызмет түрі ойын әрекеті болып қала береді. Ойын технологиялары мотивация, оқушылардың дамуы, денсаулық сақтау және әлеуметтену мәселелерін шешуге көмектеседі.

Денсаулық сақтайтын оқыту технологияларының мақсаты - оқушының мектепте оқу кезеңінде денсаулығын сақтау мүмкіндігін қамтамасыз ету, оның салауатты өмір салты бойынша қажетті білімдерін, дағдыларын қалыптастыру, алған білімдерін күнделікті өмірде қолдануға үйрету.

Оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың заманауи технологияларының бірі - тест тапсырмалары түріндегі бақылау формасы (тест технологиясы). Тест технологиясы ағымдағы білімді тексеру үшін сәтті қолданылуы мүмкін. Содан кейін жұмысты тез тексеріп, мұғалім келесі сабақтың материалын уақытылы түзете алады, нашар меңгерілген бөлімдерге көбірек көңіл бөледі. Жазбаша жұмыстарды көп уақытты қажет ететін тексерудің болмауы оқушыларға білімді толық бақылау сезімін тудыратын бақылау шараларын жиі өткізуге мүмкіндік береді.

XXI ғасырдың балаларында біз өзгеру әдетін тәрбиелеуге, оларды жағдайлардың өзгеруіне тез жауап беруге, қажетті ақпаратты алуға, оны жан-жақты талдауға үйретуге міндеттіміз. Жалпы даму дегеніміз - ақыл-ойдың, ерік-жігердің, эмоционалды-адамгершілік идеялардың дамуы-бұл оқу іс-әрекеті мен оқушының сәтті әлеуметтенуінің негізі. Баланың жалпы дамуы мұғаліммен, сыныппен және оның қоршаған ортасымен өзара әрекеттесу кезінде оның іздеу әрекеті процесінде жүзеге асырылады. Сондықтан балалардың оқу іс-әрекетін ұйымдастыруға және әлеуметтенуіне ерекше назар аудару қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Сластенин, В.А. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Академия, 2002. – 512 с.
2. Қараев, Ж.А. Инновациялық технологиялар арқылы білім сапасын арттыру. – Алматы: Рауан, 2014. – 168 б.
3. Әбенбаев, С. Педагогика және психология негіздері. – Алматы: Дарын, 2010. – 240 б.
4. Лихачев, Б.Т. Педагогика: Курс лекций. – М.: Академический проект, 2005. – 432 с.
5. Халитова, Г. Инновациялық білім беру технологиялары. – Астана: Фолиант, 2018. – 210 б.
6. Выготский, Л.С. Мышление и речь. – М.: Педагогика, 1991. – 350 с.
7. Қоянбаев, Ж.Б., Қоянбаев, Р.М. Педагогика. – Алматы: Қазақ университеті, 2016. – 480 б.

Орынбекова Сауле Ержановна
Тәрбиеші
Республикалық спорт колледжі
Алматы қаласы

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ЖАН-ЖАҚТЫ ДАМЫТУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ МУЛЬТИПЛИКАЦИЯЛЫҚ ФИЛЬМДЕРДІ ПАЙДАЛАНУ

Аңдатпа

Мақалада мектепке дейінгі жастағы балалардың танымдық дамуын қамтамасыз етудегі мультфильмдердің рөлі мен маңызы қарастырылады. Қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесінде когнитивті дамудың негізгі бағыттары ретінде танымдық қызығушылық пен мотивацияны арттыру, қиял мен шығармашылық белсенділікті дамыту мәселелері көрсетілген. Мультфильмдердің балалардың эмоциялық, зияткерлік және мінез-құлықтық дамуына ықпал ететін психологиялық механизмдері талданады. Автор мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық белсенділігін арттыру және сөйлеу, ойлау, елестету, есте сақтау процестерін жетілдіруде мультипликацияны тиімді педагогикалық құрал ретінде пайдаланудың маңыздылығын негіздейді.

Кілт сөздер: *мектепке дейінгі білім беру, танымдық даму, мультфильм, мультипликация, когнитивті белсенділік, шығармашылық, қиял, сөйлеу дамуы, инновациялық технологиялар, педагогикалық процесс.*

Қазіргі уақытта мектепке дейінгі білім беру жүйесінде балалардың танымдық дамуы мәселелері ерекше орын алады. Бұл мемлекеттік білім беру стандартында мақсатты көрсеткіштер түрінде ұсынылған мектепке дейінгі білім беру бағдарламасының құрылымына қойылатын талаптардың өзгеруіне байланысты, бағдарламада мазмұнында баланың когнитивті дамуының келесі сипаттамалары белгіленеді:

- танымдық қызығушылық пен танымдық мотивацияны дамыту;
- танымдық белсенділікті қалыптастыру, санасын қалыптастыру;
- қиялын және шығармашылық белсенділігін дамыту.

Сонымен қатар мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық дамуының заманауи құралдарын қолданбай бұл мақсаттарға жету мүмкін емес. Осы құралдардың бірі – бүгінде әрбір баланың өмірінде ерекше маңызды болып табылатын мультипликация.

Қоғамдық санада мультфильмдер көбінесе ойын-сауық құралы ретінде қабылданып, оларды көру мектеп жасына дейінгі балалардың бос уақытын өткізудің негізгі тәсілдерінің біріне айналғанына қарамастан, психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде олар балалар үшін қоршаған шындықтағы заттар мен құбылыстарды танудың маңызды ақпарат көзі ретінде қарастырылады.

Осылайша, мектепке дейінгі педагогика және психология саласындағы көптеген ғалымдар мен практиктер мектеп жасына дейінгі балаларды оқыту мен дамытудың инновациялық педагогикалық жүйелерін табуға ерекше қызығушылық танытып, жаңа әдістерді қолдануды ерекше атап өтетін қазіргі уақытта мектепке дейінгі тәрбиеде қиялын және ойлауын, балалардың шығармашылығын дамытуға арналған мультфильмдерді пайдалану өте өзекті болып табылады. Мектеп жасына дейінгі балалардың мінез-құлқындағы мультфильмдерді көргенде баланың дамуын ынталандыратын келесі психологиялық механизмдер іске қосылады:

- мультфильм кейіпкерлерінің әрекетінің әсерінен баланың эмоционалдық күйінің өзгеруі, психикалық коммуникация деп те аталады;

- мультфильмнің бала санасына әсер ету механизмі, айналадағы шындық объектілері, наным-сенім мен көзқарастардың элементарлы жүйелері туралы сыни емес идеяларды анимациялау әсерінен қалыптасуы;

- еліктеу – баланың мультфильм кейіпкерлерінің үлгісі мен моделіндегі мінез-құлқы.

Мектеп жасына дейінгі балалар мінез-құлқын көбінесе еліктеуге негіздейді, өйткені тұлға дамуының бұл жас кезеңі олар үшін маңызды адамдардың соңынан ерудің мінез-құлық механизмдерінің дамуына өте сезімтал. Осыған байланысты заманауи анимациялық ортаға енген балалар мультфильм кейіпкерлерінің мінез-құлқына еліктеуге тырысады. Мектеп жасына дейінгі балалар өздеріне ұсынылатын үлгілерді күнделікті өмірдің практикалық мәселелерін шешу үшін пайдаланады, мысалы, мультфильм үлгілеріне сүйене отырып, дауларды әртүрлі тәсілдермен шешуге тырысады, ал кейіпкерлердің іс-әрекетін балалар әрқашан дұрыс және табиғи деп қабылдайды. Сондықтан мектеп жасына дейінгі балаларға арналған мультфильмдердің мазмұнын мұқият таңдау керек. Негізсіз таңдалған мультфильмдер баланың жеке басының қалыптасу процестеріне терең әсер ететін мінез-құлықтың жағымсыз үлгісі ретінде де әрекет ете алады.

Мектеп жасына дейінгі балалардың когнитивті дамуында мультфильмдерді пайдалану оларға ақпаратты қысқа және шоғырландырылған, кәсіби өңделген түрде жеткізуге әрі көзге көрінбейтін құбылыстар мен процестердің мәнін ашуға көмектеседі.

Сондықтан қазіргі балабақшаның педагогикалық процесінде мультипликацияны қолдану мектеп жасына дейінгі баланың танымдық қабілетін дамытуға әсер етудің ең қуатты көздерінің бірі болып табылады, оның мектепке дейінгі балалық шақтағы танымдық дамуының барлық міндеттерін (мектеп жасына дейінгі баланың сенсорлық дамуы, ақыл-ой әрекетінің дағдыларын дамыту, сөйлеуді қалыптастыру, балалардың танымдық қызығушылықтары мен танымдық белсенділігін қалыптастыру, сонымен қатар мектеп жасына дейінгі баланың қоршаған шындықтың заттары мен құбылыстары туралы қарапайым идеялар жүйесін қалыптастыру) сәтті шешуге мүмкіндік береді.

Анимациялық фильмді көргенде, мектеп жасына дейінгі баланың алдында болып жатқан сюжет іс-қимылды тікелей өз көзімен байқауға, мультфильмнің сюжеттік мазмұнына қатысатын кейіпкерлердің іс-әрекеттері мен мінездерін байқауға мүмкіндігі болғандықтан, өзін кейіпкерлермен байланыстырады, олардың іс-әрекет тәсілдерін қолданып және олардың тәжірибесіне жанашырлық танытып, бірге қуанып, бірге уайымдап, күшті эмоциялар білдіру әсерінен балалардың психикалық процестері дамиды, ойлау белсендіріледі, зейіні мен есте сақтау көлемі мен зейіні артады, пассивті сөздік қор белсенді болады.

Мультфильмдерді қарау кезінде мектеп жасына дейінгі балалар сөйлеуді сауатты және өзін-өзі көрсету құралы ретінде қарым-қатынас мақсатына сәйкес қолдануға үйренеді, әртүрлі интонацияны, тембрді және сөйлеу мәнерлілігінің басқа құралдарын қолдану арқылы оларды күрделендіреді. Анимациялық фильмдер мектеп жасына дейінгі балалардың қиял жұмысын ынталандырады, оларды қоршаған шындықтың заттары мен құбылыстарын суреттейтін ең жалпы дерексіз категорияларды меңгеруге, оларды метафоралар, моральдық-философиялық теңеулер, көркемдік рефлексия әлеміне батыруға мүмкіндік береді. Мультфильмдердің мәнерлілігі, бейнелілігі, музыкалығы мен қысқалығы танымдық белсенділікті қалыптастыруда

мектепке дейінгі оқытудың кең ауқымды білім беру-тәрбиелік міндеттерін шешуге көмектесетін және балалардың қоршаған әлемді тануға деген қызығушылығын оятатын басты құрал саналады.

Осылайша, заманауи мультфильмдер мектеп жасына дейінгі балалардың когнитивті дамуының тиімді көмекші әдісі бола алады. Олардың педагогикалық әлеуеті мектепке дейінгі білім берудің мемлекеттік білім беру стандартының талаптарына сәйкес балалардың когнитивтік даму мәселелерін сәтті шешуге мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Мерзон, Е. Е. Современные мультфильмы как средство познавательного развития ребенка-дошкольника / Е. Е. Мерзон, А. С. Канаева. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2021. — № 5 (347). — С. 343-344.

2. Лалетина, А. Ф. Анализ воспитательного потенциала мультипликационных фильмов / А. Ф. Лалетина // Начальная школа плюс до и после. — 2020. — № 8. — С. 82–87.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МУЛЬТФИЛЬМОВ КАК СРЕДСТВА ВСЕСТОРОННЕГО РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

***Аннотация**. В статье рассматривается роль и значение мультфильмов в обеспечении познавательного развития детей дошкольного возраста. В современной системе дошкольного образования основные направления когнитивного развития определяются как повышение познавательного интереса и мотивации, развитие воображения и творческой активности. Анализируются психологические механизмы влияния мультфильмов на эмоциональное, интеллектуальное и поведенческое развитие детей. Автор обосновывает значимость использования мультипликации как эффективного педагогического средства для повышения познавательной активности дошкольников, совершенствования процессов речи, мышления, воображения и памяти.*

***Ключевые слова:** дошкольное образование, познавательное развитие, мультфильм, мультипликация, когнитивная активность, творчество, воображение, развитие речи, инновационные технологии, педагогический процесс.*

USING ANIMATED FILMS AS A MEANS OF COMPREHENSIVE DEVELOPMENT FOR PRESCHOOL CHILDREN

***Abstract**. The article examines the role and significance of animated films in supporting the cognitive development of preschool children. In the modern preschool education system, the main directions of cognitive development are identified as enhancing cognitive interest and motivation, as well as developing imagination and creative activity. The psychological mechanisms through which animated films influence children's emotional, intellectual, and behavioral development are analyzed. The author substantiates the importance of using animation as an effective pedagogical tool to enhance preschoolers' cognitive activity and to improve speech, thinking, imagination, and memory processes.*

***Keywords:** preschool education, cognitive development, animated film, animation, cognitive activity, creativity, imagination, speech development, innovative technologies, pedagogical process.*

Сабданбек Айнұр Маралқызы
Бастауыш сынып мұғалімі
Abylaikhan Innovative School
Шымкент қаласы, Абай ауданы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚЫТУ ҮРДІСІНДЕ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ЫНТАЛАНДЫРУ

Аңдатпа

Мақалада бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамыту мәселесі қарастырылады. Қазіргі қоғамда шығармашылық ойлай алатын тұлғаға деген сұраныстың жоғары екені атап өтіледі. Шығармашылық қабілеттің мәні, оның дамуының психологиялық және педагогикалық алғышарттары сипатталады. Автор бастауыш мектеп жасындағы баланың жеке тұлғалық, эмоционалдық және интеллектуалдық дамуында шығармашылықтың рөлін айқындайды. Шығармашылық қабілетті дамыту жолдары, сабақтағы тиімді әдіс-тәсілдер мен педагогикалық шарттар жүйесі ұсынылады. Мақалада шығармашылық тапсырмаларды дайындау мен ұйымдастырудың негізгі принциптері және олардың оқушы тұлғасын қалыптастырудағы маңызы талданады.

Кілт сөздер: *шығармашылық қабілет, бастауыш сынып, танымдық іс-әрекет, шығармашылық ойлау, қиял, оқыту процесі, мұғалімнің рөлі, мотивация, инновациялық әдістер, тұлғалық даму.*

Шығармашылық қабілеттерін дамыту қазіргі адам үшін өте маңызды, өйткені қоғамға шығармашылық ойлайтын адамдар қажет. Егер адам шығармашылықпен ойласа, әлеуметтік, мәдени және ғылыми өмірде болып жатқан өзгерістерді дұрыс бағалай алады, шектен тыс ойлауға, ерекше идеялар ұсынуға, жобалар құруға үлгереді. Қазіргі қоғам өмірге келген әрбір ұрпаққа барған сайын күрделі талаптар қояды. Бастауыш мектеп жасы-бұл әсіресе тез сіңетін кезең. Бұл жас баланың психологиялық дамуының ең маңызды кезеңі, барлық психикалық функциялардың қарқынды дамуы, шығармашылық қабілеттердің негізі қаланған кезде, мотивтер мен қажеттіліктердің құрылымы, моральдық нормалар, өзін-өзі бағалау қалыптасады. Бүгінгі таңда әлеуеті жоғары адамдар көп емес және бұл балалық шақта шығармашылық қабілеттерін дамытуға қолайлы жағдайларда өте аз адамдар ғана табылғандығымен түсіндіріледі. Балалардың қабілеттерін дамыту тәрбие мен оқыту процесінде жүзеге асырылады.

Шығармашылық қабілет – бала өз бетінше жаңа бейне құруымен сипатталады, яғни іс-әрекеттің қандай түрінде болмасын жаңалық ашу арқылы, жасампаздық бейне жасау арқылы өзіндік жеке даралық дамудың бір көрінісін байқатқан жағдаймен түсіндіріледі. Ұзақ жылдар бойы шығармашылық барлық адамның қолынан келе бермейді деп қарастырылып келген, қазіргі ғылым жетістіктері кез келген баланың бойында өзіне тән шығармашылық қабілеті, деңгейі бар екендігі ғылыми тұрғыда дәлелденген. Тек соны анықтап жетілдіру керек. Ал

бастауыш сынып оқушысының шығармашылығы – тек өзіне жаңалық болып табылатын, субъективтік жаңалық. Бала дамуындағы нәтижелі кезең – бастауыш білім кезеңі. Жеке даралық өзгешеліктерінің жан-жақты дамуына оқу ісәрекетін тиімді ұйымдастыру өте маңызды. Баланың дамуына оқытудың әсері ерекше екенін Ж. Аймауытов, М.М. Мұқанов Ж. Пиаже, Д.Б. Эльконин, А.В. Запоржежец, М.И. Лисина, А.А. Венгер, В. Давыдов еңбектерінен көруге болады.

Бүгінгі жас ұрпаққа жан-жақты білім беру, тәрбиелеу әрбір ұстаздың басты міндеті. Білім негізі мектепте қаланатын болғандықтан, оқушының жеке тұлғалық күшін дамыту, оның шығармашылық мүмкіндігінің дамуы басты рөл атқарып отыр. Олай болса, қазіргі ұстаздар қауымының алдындағы үлкен мақсат: өмірдің барлық саласындағы белсенді, шығармашылық іс-әрекетіне қабілетті, еркін және жан-жақты жетілген тұлға тәрбиелеу.

Бұл мақсатқа жетуде ұстаздар терең білімді, әдістемелік жағынан толық қаруланған және жоғары мәдени деңгейі болуы тиіс. Оқушылардың шығармашылық қабілетін арттырып, ынталандыру үшін сабақтарды мынадай жолдармен өткізуге болады:

1. Сабақта кең көлемде көрнекі құралдарды пайдалану;
2. Сабақты түрлендіріп өткізу;
3. Сабақта оқушылар өздері жасаған суреттер, схемаларды пайдалану;
4. Техникалық құралдарды тиімді қолдану;
5. Сабаққа қатысты бейнетаспаларды, фильмдерді көрсету.

Осылардың нәтижесінде дарынды, қабілетті жеке тұлға қалыптасады:

- Мен істеймін – өзінің пәнге деген қызығушылық тетігін табуы.
- Мен үшін керек – пәннің өз өміріне деген қажеттілігін сезінуі, талаптануы, оқуы, ізденуі.
- Мен істей аламын – өз біліміне деген сенімділігі.

Шығармашылық қабілеттерін тәуелсіз фактор ретінде анықтайтын ғалымдардың ұстанымын ұстана отырып, олардың дамуы бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық іс-әрекетін оқытудың нәтижесі болып табылады, біз бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық (шығармашылық) қабілеттерінің компоненттерін бөліп көрсетеміз:

- шығармашылық ойлау,
- шығармашылық қиял,
- шығармашылық қызметті ұйымдастыру әдістерін қолдану.

Шығармашылық тапсырмалар келесі параметрлер бойынша сараланады

- олардағы проблемалық жағдайлардың күрделілігі,
- оларды шешу үшін қажет ақыл-ой операцияларының күрделілігі;
- қарама-қайшылықтарды ұсыну формалары (айқын, жасырын).

Менің ойымша бүгінгі бастауыш сынып оқушыларының кез келгені шығармашыл тапсырмалар шешуді табыспен меңгере алады.Ол үшін төменгі шарттар орындалуы тиіс.

- Біріншіден – баланың шығармашылық қабілеттерін дамыту ісін ерте бастан қолға алу. Мысалы біз тіл үйрету үшін баланың туған сәтінен бастап сөйлесе бастаймыз ғой. Немесе музыканттар жанұясында үнемі музыка естіп өскен баланың сол өнерге қабілеті өте ерте ашылады. Осыны басқа қабілеттер дамытуға неге пайдаланбасқа!
- Екіншіден - баланың жүйелі, тұрақты ұйымдастырылған шығармашылық әрекеттер,жағдайында болуы керек. Ерекше ойды талап ететін әлеуметтік қарым-қатынастар шығармашылық қабілеттер дамытуға тиімді әсер етеді деп ойлаймын.
- Үшіншіден – шығармашылық жұмыстар баланың ойлау мүмкіндігінің ең жоғары деңгейіне жетуі керек. Күн асқан сайын ол деңгей биіктей беретіндей болуы қажет. Осындай тынымсыз ой қызметі ғана бала дамуында үлкен нәтиже береді.
- Төртіншіден - және ең негізгі шарт –бала әрекеттің әр түрімен айналысуға, таңдауына деген еркіндігінің болуы. Баланың жұмыспен айналысуға деген қызығушылығы, қанша уақыт айналысамын десе де өз еркі болуы керек. Мұндай қызығушылық, қажеттілік, табысқа жетудің

бірден-бір кепілі болып табылады. Бірақ балаға берілетін еркіндік үлкеннің қамқорлығын , көмегін талап етеді.

• Міне, бұдан шығармашылық қабілеттер дамытудың бесінші шарты шығады. Еркіндік – ойға не келсе соны істеуге, ал қамқорлық, көмек бала үшін жұмыс істеуге айналмауы керек. Балаға елеусіз болса да өз күшімен, өз ойымен , қиындықты жеңе отырып «жаңалық» ашуға жағдай жасайық.

Оқушылардың шығармашылық іс-әрекетін ұйымдастыру мақсатында түрлі танымдық тапсырмалар дайындауда мынадай талаптар қойылады.

– шығармашылық тапсырмалар дайындауда оқылатын пәннің жеке сипатын, мазмұнын ескеру;

– шығармашылық тапсырмалардың түрлі деңгейде болуы;

– кезекті тапсырма бұрын берілген тапсырмамен байланыста және бір жүйеде берілуі;

– білім мен біліктерін жетілдіретіндей болуы; – тапсырмалардың қарапайымнан күрделіге қарай өзгеруі;

– оқушының жеке қабілеттерін ашатындай болуы және шығармашылық дербестігін дамытатындай дәрежеде болуы керек.

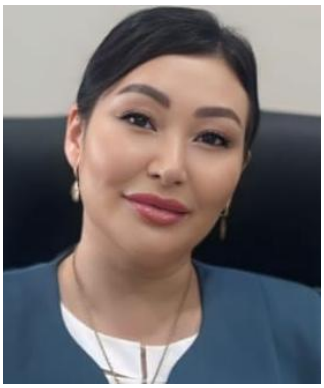
Шығармашылықтың негізгі сипаты жаңалық ашуға, жаңа тәсілдер табуға ұмтылу деп айтуға толық негіз бар. Шығармашылыққа, жаңа, тың нәрсе жасау тән десек, ертеден белгілі нәрсені қайталауды немесе көшіруді шығармашылық деп айтуға болмайды, бірақ бұрыннан белгілі таныс нәрселердің өзінен қандай да бір ерекшелік табу, оны жаңаша түрде жасау, ерекше қасиеттерін табу шығармашылыққа тән құбылыс деуге болады. Шығармашылық әрекетке – оқушының проблеманы көре білуі, өз іс-әрекетінің бағдарламасын жасай білуі және ойды іске асыру үшін жаңа идеялар алуы жатады

Қорыта келгенде, бастауыш сыныптың қай пәнінде болсын оқушылардың танымдық шығармашылық қабілетін дамыта оқыту олардың сабаққа деген қызығушылығын оятып, ойын, ынтасын, дамыта түседі. Мұғалім өз сабағын шығармашылықпен өткізе алса, өзінің білімін сарқып жұмсаса, үнемі ізденіс үстінде болса, оқушы бойында білім нұры тасып, сыныптан-сыныпқа көшкен сайын оқушының ішкі дүниесі, сыртқы ортамен байланысы дамып, оқушы дүниетанымы арта түсері анық.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Мұқанов, М.М. Ақыл-ой өрісі. – Алматы: Мектеп, 1980. – 260 б.
2. Пиаже, Ж. Речь и мышление ребенка. – М.: Педагогика, 1994. – 288 с.
3. Давыдов, В.В. Проблемы развивающего обучения. – М.: Педагогика, 1986. – 240 с.
4. Лисина, М.И. Общение, личность и психика ребёнка. – М.: Педагогика, 1986. – 374 с.
5. Венгер, А.А. Психологические особенности формирования творческих способностей у младших школьников. – М.: Просвещение, 1990. – 200 с.
6. Қоянбаев, Ж.Б., Қоянбаев, Р.М. Педагогика. – Алматы: Қазақ университеті, 2016. – 480 б.
7. Тұрғынбаева, Б.Ә. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту. – Алматы: Дарын, 2000. – 172 б.

Куспанова Райгуль Какимовна
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
М.Мәметова атындағы орта мектебі
Алматы облысы, Қарасай ауданы, Көксай ауылы

"ENGLISH IN THE DIGITAL AGE: ЦИФРЛЫҚ ДӘУІРДЕГІ ТІЛДІК САУАТТЫЛЫҚ"

Аннотация. *Мақалада цифрлық дәуір жағдайында ағылшын тілін оқытудың, үйренудің және тілдік сауаттылықты дамытудың жаңа үрдістері мен мүмкіндіктері талданады. Автор қазіргі заман мұғалімінің кәсіби құзыреттілігі мен ақпараттық-коммуникациялық технологияларды тиімді пайдалану дағдыларының маңыздылығын айқындай отырып, тіл үйренушілердің сыни ойлауын, медиасауаттылығын және коммуникативтік құзыреттілігін дамытуға бағытталған әдіснамалық ұсыныстар береді. Цифрлық кеңістіктегі тілдік ортаның ерекшеліктері мен оқыту тәжірибесіне әсері сараланып, ағылшын тілін оқытуда интерактивті платформалар, жасанды интеллект құралдары, онлайн симуляциялар мен бейнеоқыту форматтарының тиімділігі сипатталады.*

Кілт сөздер: *цифрлық дәуір, тілдік сауаттылық, ағылшын тілі, медиасауаттылық, цифрлық білім беру, коммуникация, жасанды интеллект, онлайн оқыту, педагогикалық құзыреттілік.*

Цифрлық дәуір – адамзат өркениетінің жаңа парадигмасын айқындап отырған кезең. Бұл дәуірде ақпарат – басты ресурс, ал оны меңгерудің негізгі тетігі – тіл. Ағылшын тілі бүгінде жаһандық коммуникацияның, ғылым мен технологияның, бизнес пен мәдениеттің әмбебап құралына айналды. Сондықтан да «ағылшын тілін білу» ұғымы тек грамматикалық немесе лексикалық біліммен шектелмей, цифрлық сауаттылықпен, медиамәдениетпен және онлайн ортада өз ойын сауатты жеткізе білу қабілетімен тығыз байланысып отыр. Қазіргі қоғамда ағылшын тілін үйрену адамның тек білім алу емес, өз әлеуетін жүзеге асыру, цифрлық әлемнің бір бөлшегіне айналу жолындағы негізгі факторлардың бірі ретінде қарастырылады.

Ағылшын тілі пәнінің мұғалімі бүгінгі таңда дәстүрлі оқытушы рөлінен гөрі, цифрлық ортада бағыт-бағдар беруші, ақпараттық ағынды сүзгіден өткізе білетін медианавигатор рөлін атқарады. Цифрлық құралдармен жұмыс істеу, онлайн платформаларды, бейне және аудиоматериалдарды, интерактивті тесттер мен ойындарды тиімді пайдалану – қазіргі педагогтың кәсіби міндетіне айналған. Мұндай жағдайда мұғалімнің басты миссиясы – оқушыны тек тілдік нормаға емес, ақпаратты сыни тұрғыда талдауға, өз көзқарасын дәлелдеуге және шетел тілінде еркін ой білдіруге үйрету.

Цифрлық дәуірдің тағы бір ерекшелігі – ақпараттың көптігі мен қолжетімділігі. Бұл бір жағынан, білім алу мүмкіндіктерін кеңейтіп, ашық ресурстарға еркін жол ашса, екінші жағынан, тіл үйренушіні артық ақпараттан адасу қаупіне де душар етеді. Осы тұрғыдан

алғанда, тілдік сауаттылық ұғымы тек орфографиялық немесе грамматикалық дұрыстықты ғана емес, ақпаратты дұрыс қабылдау, талдау және этикалық тұрғыдан пайдалану мәдениетін де қамтиды. Тілдік сауаттылық пен медиасауаттылықтың тоғысында жаңа ұғым – цифрлық тілдік құзыреттілік қалыптасуда. Ол адамның шет тілінде тек сөйлей алуын емес, онлайн контентті жасау, өңдеу және тиімді пайдалану қабілетін білдіреді.

Ағылшын тілін оқытуда цифрлық технологиялардың рөлі ерекше. Мысалы, Duolingo, Quizlet, Kahoot, BBC Learning English, ChatGPT сияқты платформалар оқушылардың жеке қабілетін ескеріп, бейімделген оқыту мүмкіндігін ұсынады. Мұндай құралдар оқушының өз қарқынымен жұмыс істеуіне, тапсырмаларды автоматты түрде орындап, нәтижесін талдауына жағдай жасайды. Сонымен қатар, жасанды интеллект жүйелері тіл үйренушінің жиі жіберетін қателерін талдап, нақты ұсыныстар беру арқылы жеке траектория қалыптастырады. Бұл – дәстүрлі әдістемелерге қарағанда анағұрлым тиімді тәсіл.

Цифрлық оқыту кеңістігі тілдік ортаның жаңа форматын қалыптастырды. Онлайн сабақтар мен гибридті форматтағы оқыту үрдісі оқушылардың географиялық шектеулерін жойып, жаһандық тілдік қоғамдастыққа қосылуға мүмкіндік берді. Мысалы, виртуалды алмасу бағдарламалары мен халықаралық жобалар арқылы оқушылар өзге елдің құрдастарымен ағылшын тілінде еркін пікір алмасады. Бұл тәжірибе тек тілдік дағдыны емес, мәдениетаралық коммуникацияны да дамытады. Мұндай тәсілдер тіл үйренушінің өзін-өзі тануына, өзге мәдениетті құрметтеп қабылдауына, әлемдік көзқарасын кеңейтуіне ықпал етеді. Сонымен қатар, виртуалды сыныптарда тілдік қарым-қатынас нақты жағдайға ұқсас модельденіп, оқушының тілдік сенімділігін арттырады, сөйлеу мен тыңдау қабілеттерін табиғи контексте дамытады.

Бұдан бөлек цифрлық ортада тілдік тәжірибенің демократияланууы байқалады. Бұрын тек сынып шеңберімен шектелген тілдік практика бүгінде әлеуметтік желілерде, форумдарда, бейнежазба және подкаст форматтарында жалғасады. Мысалы, YouTube немесе TikTok сияқты платформаларда оқушылар өз ойын ағылшын тілінде бейнежазба түрінде жеткізіп, шынайы аудиториямен байланыс орната алады. Бұл олардың тілдік еркіндігін, аудитория алдында сөйлеу мәдениетін және тілдің әлеуметтік қызметін түсінуін қалыптастырады. Осылайша, цифрлық оқыту кеңістігі тек білім алу алаңы ғана емес, тілдік өзін-өзі танытудың шығармашылық кеңістігіне айналуда.

Ағылшын тілін цифрлық форматта оқыту барысында жаңа педагогикалық тәсілдер пайда болды. Флиппед класс (flipped classroom), микрооқыту (microlearning), геймификация және онлайн дебат әдістері оқушылардың белсенділігін арттырып, олардың мотивациясын көтереді. Бұл әдістерде оқушы ақпаратты дайын күйінде алмай, оны өз бетімен іздеп, талдап, шығармашылық тұрғыда қолдануға үйренеді. Осылайша, тілдік материал тек есте сақталмай, тәжірибе арқылы меңгеріледі. Осындай әдістер оқушының жеке оқу қарқынын ескеріп, сабақ мазмұнын икемді форматта ұсынуға мүмкіндік береді, нәтижесінде білім алу процесі интерактивті әрі қызықты сипатқа ие болады.

Сонымен қатар цифрлық педагогикада дербестендірілген оқыту идеясы кеңінен тарауда. Мысалы, жасанды интеллектке негізделген жүйелер оқушының қателіктерін талдап, нақты ұсыныстар береді, ал геймификация элементтері оқытуды ойын түрінде ұсыну арқылы мотивацияны сақтайды. Онлайн дебаттар мен пікірталастар оқушыларды коммуникативтік тұрғыда белсенді етеді, олардың ой қорыту, дәлел келтіру және мәдени этиканы сақтай отырып өз пікірін білдіру дағдыларын дамытады. Мұндай тәсілдер дәстүрлі оқытудан айырмашылығы – оқушының тілдік тәжірибесін өмірмен тікелей байланыстырып, білімді тек қабылдау емес, оны өндіру процесіне айналдырады.

Дегенмен, цифрлық дәуірдің тілдік білімге тигізетін оң әсерімен қатар, бірқатар қиындықтары да бар. Олардың ішінде ақпараттық тәуелділік, назардың тұрақсыздығы, тілдік нормалардың бұзылуы, әлеуметтік желілердегі қысқартылған тілдік формалардың көбеюі сияқты құбылыстарды атауға болады. Мұғалім бұл үдерістерді дұрыс бағытқа бұрып, оқушыларға тілдің мәдени және этикалық нормаларын үйретуде ерекше рөл атқарады. Тілдік

норманың бұзылуы әсіресе әлеуметтік медиада байқалады: сөздерді қысқарту, бейресми тіркестерді шектен тыс қолдану, сөйлем құрылымының қарапайымдануы сияқты құбылыстар тілдік мәдениеттің әлсіреуіне әкелуі мүмкін. Осы тұрғыда мұғалім цифрлық ортадағы тілдік мінез-құлықтың үлгісін көрсете отырып, тіл мәдениетін сақтаудың маңызын түсіндіруі қажет.

Бұған қоса, цифрлық оқыту процесінде эмоционалдық байланыс пен тұлғааралық қатынастың әлсіреуі мәселесі де өзекті. Виртуалды қарым-қатынас көбіне экран арқылы жүзеге асатындықтан, мұғалім мен оқушы арасындағы сенім мен ынтымақтастық сезімі төмендеуі мүмкін. Сондықтан мұғалім онлайн сабақтарда интерактивті элементтерді жиі қолдануы, бейнеқатынас арқылы тікелей байланыс орнатуы, оқушылардың жетістігін уақытылы мойындауы маңызды. Бұл әдістер оқушылардың мотивациясын сақтап, оқуға деген ішкі қызығушылығын қолдайды. Цифрлық дәуірде шынайы педагогикалық ықпал тек технология арқылы емес, адамдық қарым-қатынасты сақтау арқылы жүзеге асады.

Цифрлық сауаттылық пен тілдік сауаттылық өзара тығыз байланыста дамуы тиіс. Қазіргі ағылшын тілі сабағында оқушы тек мәтінді түсініп қана қоймай, дереккөздің сенімділігін тексере білуі, фейк ақпараттан шынайысын ажырата алуы, медиа кеңістіктегі коммуникацияның мәдени аспектілерін ұғына білуі қажет. Мұндай қабілеттер тұлғаның сыни ойлау, логикалық пайымдау және шығармашылық тұрғыда ой қорыту қабілеттерін дамытады.

Ағылшын тілі пәні мұғалімдерінің алдында тұрған басты міндеттердің бірі – оқушыларды цифрлық құралдарды тілдік мақсатта тиімді пайдалануға баулу. Мысалы, подкаст тыңдау, видеоблог жүргізу, онлайн презентация жасау, ағылшын тілінде блог жазу сияқты әрекеттер оқушыларды шынайы өмірлік коммуникацияға жақындатады. Бұл тәжірибелер оқушылардың лингвомәдени дүниетанымын кеңейтіп, олардың өз ойын ағылшын тілінде еркін жеткізуіне мүмкіндік береді.

Қорытындылай келе, «English in the Digital Age» ұғымы – жай ғана тіл үйрену процесінің заманауи көрінісі емес, бұл – тұлғаның ақпараттық қоғамдағы өзін-өзі дамытуының, мәдениетаралық қарым-қатынастың және білім беру философиясының жаңа парадигмасы. Цифрлық дәуірдегі тілдік сауаттылық – адам мен технология арасындағы диалогтың сапасын арттыратын, ойлау мен қарым-қатынасты жаңаша деңгейге көтеретін құбылыс. Ал ағылшын тілі пәнінің мұғалімі – осы диалогтың дәнекері, жаңа білім мен құндылықтың насихатшысы. Сондықтан бүгінгі ұстаз тек тіл үйретуші емес, цифрлық мәдениетті қалыптастырушы тұлға ретінде қоғам дамуының маңызды тетігі болып қала береді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Prensky, M. *Digital Natives, Digital Immigrants*. — On the Horizon, Vol. 9 No. 5, 2001.
2. Warschauer, M. *The Changing Global Economy and the Future of English Teaching*. — TESOL Quarterly, 2000.
3. Gee, J. P. *What Video Games Have to Teach Us About Learning and Literacy*. — New York: Palgrave Macmillan, 2003.
4. Tapscott, D. *Grown Up Digital: How the Net Generation Is Changing Your World.* — New York: McGraw-Hill, 2009.

Нарыкова Алмагуль Ундасыновна
Көркем еңбек пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
"IT мектеп-лицей" КММ
Маңғыстау облысы, Ақтау қаласы

ҰЛТТЫҚ ҚОЛӨНЕРДІҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРІ

Аннотация. *Мақалада ұлттық қолөнерді мектептің 5-сыныбында оқытуға арналған авторлық бағдарлама мазмұны, оның заманауи білім беру жүйесіндегі маңызы мен әдістемелік ерекшеліктері жан-жақты қарастырылған. Ұлттық мәдениет пен дәстүрді дәріптеу арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту, эстетикалық талғамын қалыптастыру және ұлттық сана мен рухани құндылықтарға деген құрмет сезімін ояту жолдары талданады. Сонымен қатар ұлттық қолөнердің қазіргі заманғы технологиялармен ұштасуы, жаңа әдістер мен педагогикалық тәсілдердің тиімділігі ғылыми-публицистикалық тұрғыда сарапталып, оқу үдерісінде қолдануға арналған нақты ұсыныстар беріледі.*

Кілт сөздер: *ұлттық қолөнер, заманауи әдістер, білім беру, эстетикалық тәрбие, шығармашылық, инновация, дәстүр, 5-сынып, авторлық бағдарлама.*

Қазақ халқының ұлттық болмысы мен рухани дүниесінің айнасы іспетті қолөнер – ұлт мәдениетінің ажырамас бөлігі, ғасырлар бойы қалыптасқан рухани-материалдық мұраның көрінісі. Көшпелі өмір салты, табиғатпен етене тіршілік, халықтың дүниетанымы мен эстетикалық ұстанымдары қолөнер туындылары арқылы бейнеленіп, ұрпақтан ұрпаққа жалғасып келеді. Дегенмен бүгінгі таңда ұлттық қолөнердің кейбір түрлері заманауи өмірдің қарқынына ілесе алмай, ұмытыла бастағаны жасырын емес. Осы орайда, мектеп қабырғасынан бастап оқушылардың бойына ұлттық өнерге деген қызығушылықты арттыру, қолөнердің мән-маңызын ұғындыру – педагогикалық тұрғыдан аса өзекті мәселе.

5-сынып оқушыларының жас ерекшелігіне сәйкес, олардың дүниетанымы мен эстетикалық қабылдау қабілеті енді қалыптасып келе жатқан кезеңде ұлттық қолөнерге баулу олардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, тұлғалық дамуына да зор ықпал етеді. Осы мақсатта жасалған авторлық бағдарлама оқушыларды дәстүрлі өнермен таныстырумен қатар, оны заманауи әдістермен үйлестіре үйретуді көздейді. Бағдарлама мазмұнында қазақтың ұлттық өрнектері, сәндік-қолданбалы өнер түрлері (киіз басу, тоқыма, кесте тігу, ағаш және сүйек ою, зергерлік бұйым жасау элементтері) қарастырылып, оларды оқушы деңгейіне бейімделген шығармашылық тапсырмалар арқылы меңгерту ұсынылады.

Заманауи білім беру жүйесінде оқыту үдерісі тұлғаға бағытталуы тиіс деген қағида басымдыққа ие. Осы қағида аясында ұлттық қолөнерді оқыту тек қана шеберлікке баулу емес, сонымен қатар оқушының ішкі дүниесін, рухани әлеуетін, эстетикалық талғамын дамыту құралына айналуы қажет. Мәселен, оқушылар киізден шағын бұйым жасап, оның өрнегіне

ұлттық нақыш беруді үйрену арқылы өз халқының мәдениетіне деген құрметін арттырады. Бұл тәсілде педагогтың рөлі – бағыт беруші, ынталандырушы, шығармашылық кеңесші рөлінде көрінеді.

Авторлық бағдарламада ұлттық қолөнерді оқытуға заманауи әдістемелік тәсілдер енгізілген. Атап айтқанда, жобалық оқыту технологиясы, дизайн-ойлау (design thinking), STEAM элементтерін пайдалану, цифрлық визуализация және мультимедиялық ресурстарды қолдану сияқты инновациялық амалдар оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, практикалық дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді. Мысалы, оқушылар 3D-модельдеу бағдарламалары арқылы ұлттық бұйымның үлгісін жасап, кейін оны қолмен дайындап, көрмеге ұсынуы — заманауи және дәстүрлі тәсілдің синтезін айқын көрсетеді.

Аталған әдістер оқушылардың зерттеу және ізденіс дағдыларын дамытады. Жобалық оқыту кезінде әрбір оқушы белгілі бір тақырып бойынша дерек жинап, ұлттық бұйымның тарихын, шығу тегін, қолданылған материалдарын талдай отырып, өз бетінше шешім қабылдауға, шығармашылық ойлауға дағдыланады. Бұл тәсіл оқушылардың дербестігін арттырып қана қоймай, ғылыми ізденіске деген қызығушылығын оятады. Ал дизайн-ойлау әдісі арқылы оқушы өз идеясын ұсынудан бастап, оны тәжірибе жүзінде жүзеге асыруға дейінгі барлық кезеңдерді өткереді, нәтижесінде ойдан өнімге дейінгі логикалық тізбекті түсініп, өз еңбегінің нақты нәтижесін көреді.

Цифрлық технологияларды қолөнермен ұштастыру – қазіргі заман талабы. 3D модельдеу, интерактивті презентациялар мен виртуалды көрмелер арқылы оқушылар тек дәстүрлі бұйымды көрумен шектелмей, оны цифрлы форматта қайта бейнелеу мүмкіндігіне ие болады. Бұл әдіс оқушылардың ақпараттық сауаттылығын арттырып, XXI ғасыр дағдыларын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Мысалы, оқушылар киіз үйдің шағын моделін цифрлық форматта жасап, кейін оны ағаш немесе киіз материалынан өз қолымен құрастырып көруі — олардың кеңістіктік ойлау қабілетін жетілдіреді. Осылайша, дәстүр мен технология арасындағы шекара жойылып, оқушылар үшін қолөнер заманауи әрі тартымды оқу нысанына айналады.

Сонымен қатар мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынас та жаңаша сипат алады. Мұғалім бұрынғыдай ақпарат жеткізуші емес, бағыттаушы және шабыттандырушы рөлін атқарады. Ол оқушылардың шығармашылық идеяларын тыңдап, оларды жүзеге асыру жолдарын бірлесе іздейді. Бұл өзара ынтымақтастық пен сенім атмосферасын қалыптастырады, ал оқушылар өз идеяларының құндылығын сезініп, өзіндік пікірін еркін білдіруге үйренеді. Мұндай сабақтарда ұлттық қолөнер тек оқу материалы ғана емес, рухани және тұлғалық дамудың басты құралына айналады.

Авторлық бағдарламада ұлттық құндылықты сақтау және оны заманауи өмір салтына икемдеу мәселесіне ерекше көңіл бөлінеді. Қолөнер тек тарихи жәдігер ретінде емес, қазіргі заманғы сән индустриясы мен интерьер дизайнының ажырамас бөлігі ретінде қарастырылады. Оқушылар ұлттық өрнектердің символдық мәнін талдай отырып, оларды заманауи киім үлгісінде, тұрмыстық бұйымдарда немесе цифрлық дизайнда қолданудың жолдарын іздейді. Мұндай тәжірибе олардың эстетикалық талғамын қалыптастырумен қатар, креативті ойлау қабілетін арттырады.

Ұлттық өрнектердің мағынасын зерттеу арқылы оқушылар халқымыздың дүниетанымы мен философиялық көзқарасын терең ұғынады. Әрбір өрнек – белгілі бір идеяның, ұғымның көрінісі. Мысалы, «қошқармүйіз» өрнегі – молшылық пен байлықтың, «тұмарша» – қорғау мен амандықтың символы. Мұндай білім оқушылардың мәдени-рухани дүниесін байытып, олардың өнерді ұлттық болмыс тұрғысынан түсінуіне жол ашады. Ал цифрлық дизайн құралдары арқылы осы өрнектерді заманауи форматта қолдану – мәдени мұраны сақтай отырып, оны жаңа технологиялар кеңістігіне енгізудің тиімді жолы.

Нәтижесінде, оқушылар тек қолөнер шеберлігін меңгеріп қоймай, оның заманауи қоғамдағы орнын түсінеді. Олар ұлттық мәдениеттің заманауи өмірмен сабақтастығын аңғарып, дәстүрдің өміршеңдігін сезінеді. Осылайша, білім беру үдерісі рухани сабақтастық

пен шығармашылық дамудың кең алаңына айналып, ұлттық құндылықтар тек өткеннің емес, бүгіннің де өзегіне айналады.

Бағдарламаның тәрбиелік мәні де зор. Ұлттық қолөнер арқылы еңбекке баулу, ұқыптылыққа, сабырлылыққа, жауапкершілікке тәрбиелеу – негізгі мақсаттардың бірі. Бұл үдерісте әрбір бұйымды жасау барысында оқушылар тек қана материалмен жұмыс істемейді, сонымен қатар өз еңбегінің құндылығын сезініп, ұлттық мұраның иесі ретіндегі жауапкершілікті бойына сіңіреді. Оқушылардың қолымен жасалған бұйымдар мектеп көрмесінде ұсынылып, олардың шығармашылық еңбегі марапатталуы — тұлғалық дамудың маңызды кезеңі болып табылады.

Ғылыми тұрғыдан алғанда, ұлттық қолөнерді оқыту арқылы оқушылардың когнитивтік және психомоторлық қабілеттерін бір уақытта дамытуға болады. Когнитивтік деңгейде – оқушы ұлттық мәдениет, тарих, өнер туралы білім алады; ал психомоторлық деңгейде – ол осы білімді нақты іс-әрекет арқылы іске асырады. Бұл өз кезегінде білімнің өмірмен байланысын қамтамасыз етіп, практикалық дағдылардың қалыптасуына ықпал етеді.

Публицистикалық тұрғыдан қарағанда, ұлттық қолөнер – халықтың жаны мен болмысының көрінісі. Оның әрбір өрнегінде тарих бар, әрбір жіпінде дәстүрдің үні бар. Сол себепті мектеп қабырғасында ұлттық өнерді үйрету – бұл өткен мен болашақты байланыстыратын алтын көпір іспетті. Бүгінгі оқушы – ертеңгі елдің мәдениет сақтаушысы. Егер бүгін біз баланың бойына ұлттық өнердің дәнін ексек, ертең ол өз мәдениетіне сүйенген, рухани бай тұлға болып өседі.

Заманауи әдістермен ұлттық өнерді үйрету – бұл дәстүрді жаңғырту ғана емес, оны жаңа өмір сүру формасына енгізу. Оқушылардың жобалық жұмыстары, топтық зерттеу әрекеттері, шеберлік сыныптары мен көрмелер арқылы олар тек орындаушы емес, өз ойы бар, өз көзқарасын білдіре алатын шығармашыл тұлғаға айналады. Осындай әдістер арқылы ұлттық өнердің жаңа тынысы ашылып, білім беру мазмұны рухани құндылықтармен байиды.

Қорыта айтқанда, «Ұлттық қолөнердің заманауи әдістері» атты 5-сыныпқа арналған авторлық бағдарлама – бүгінгі білім беру үдерісінде ұлттық мәдениетті сақтау мен жаңғыртудың тиімді тетігі болып табылады. Ол оқушыларды ұлттық өнерге баулумен қатар, олардың шығармашылық, танымдық, эстетикалық әлеуетін дамытуды мақсат етеді. Ұлттық өнер мен заманауи технологиялардың үндестігі – болашақ ұрпақтың өз тамырынан ажырамай, жаһандану дәуірінде өз болмысын сақтауының кепілі.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қасиманов С. Қазақ халқының қолөнері. — Алматы: Өнер, 1995. — 240 б.
2. Төленова М. Бейнелеу өнері және қолөнерді оқыту әдістемесі. — Алматы: Рауан, 2003. — 212 б.
3. UNESCO. Intangible Cultural Heritage of Humanity: Traditional Art and Craftsmanship. — Paris, 2019.

Медешова Айдын Койшыбаевна
Орыс тілі пәнінің мұғалімі, педагог-сарапшы
"Бұлақты ауылындағы бастауыш мектеп" КММ
Алматы облысы, Қарасай ауданы, Бұлақты ауылы

РОЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ УНИВЕРСАЛЬНЫХ КОММУНИКАТИВНЫХ УЧЕБНЫХ ДЕЙСТВИЙ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ ВЫЗОВОВ

Аннотация

В статье рассматривается проблема формирования универсальных коммуникативных учебных действий учащихся в условиях современного информационного общества. Подчеркивается роль непрерывного образования и необходимость подготовки школьников к самостоятельному освоению знаний, критическому мышлению и эффективному взаимодействию в социуме. Особое внимание уделено урокам русского языка и литературы как основным дисциплинам, формирующим языковую, коммуникативную и личностную компетентность школьников. Анализируются современные вызовы образовательного процесса — клиповое мышление, снижение интереса к чтению и дефицит живого общения среди подростков. Автор делает вывод о том, что развитие универсальных коммуникативных учебных действий способствует не только успешности обучения, но и формированию гармонично развитой личности, способной к саморазвитию и адаптации в изменяющемся мире.

Ключевые слова: *универсальные учебные действия, коммуникативная компетентность, русский язык и литература, информационное общество, критическое мышление, саморазвитие, образование, личностное развитие, общение, взаимодействие.*

С учетом стремительных изменений в обществе, непрерывное образование становится неотъемлемой частью жизни каждого человека. В условиях современного информационного общества ключевым требованием становится способность человека не только получать знания, но и постоянно развиваться в различных областях. Особую ценность представляет человек, умеющий самостоятельно учиться, принимать осознанные решения и адаптироваться к изменениям — такие специалисты востребованы на рынке труда. Это подчеркивает важность школьного образования, которое должно готовить учащихся к самостоятельному освоению знаний, их применению в реальных ситуациях и формированию универсальных учебных действий.

Для педагогов гуманитарных дисциплин, в том числе учителей русского языка и литературы, важной задачей является воспитание всесторонне развитой личности, способной эффективно взаимодействовать и вести коммуникацию в обществе. Важно, чтобы учащийся не только осваивал знания, но и развивал навыки критического мышления, аналитического подхода, которые могут быть использованы для самостоятельной работы и решения жизненных задач. Ключевым аспектом образовательного процесса становится обучение школьников

самостоятельному освоению знаний, развитию творческих способностей и уверенности в своих силах, что способствует их успешной адаптации в быстро меняющемся мире.

Для эффективного достижения поставленных педагогом целей, ученик должен овладеть коммуникативными универсальными учебными действиями, что является важным элементом образовательного процесса. Наиболее успешная организация работы по формированию этих навыков происходит именно на уроках русского языка и литературы, где учащиеся не только изучают язык как систему, но и развивают способность к эффективному общению, аналитическому восприятию текстов, а также творческому мышлению.

Русский язык и литература играют особую роль в школьной системе, так как они являются не только предметами для изучения, но и средствами для освоения других дисциплин. Язык служит основой для формирования и развития мышления, воображения, а также интеллектуальных и творческих способностей учащихся. Он является связующим звеном между различными областями знаний, обеспечивая развитие навыков самовыражения и критического мышления. Таким образом, язык и литература становятся основой для развития личной и профессиональной компетентности, что имеет особое значение в условиях современного образовательного процесса, ориентированного на формирование компетенций для жизни в информационном обществе.

Ни один школьный предмет не может быть полноценным без эффективного использования родного языка как инструмента познания и самовыражения.

В подростковом возрасте ведущей деятельностью является межличностное общение, поэтому основная цель средней школы — научить ученика учиться через общение. Важным компонентом этого процесса является формирование коммуникативных универсальных учебных действий, что невозможно без обучения через взаимодействие.

Таким образом, учебный процесс следует организовать на основе схемы взаимодействия «учитель - ученик» и «ученик - ученик», где ключевыми элементами становятся совместное размышление, рассуждение и дискуссия. Именно такие формы работы способствуют не только усвоению знаний, но и развитию навыков взаимодействия, критического мышления и самообучения.

Важную роль в обучении играет коммуникативная деятельность учителя, которая направлена на создание условий для продуктивного общения с учащимися. Эффективная коммуникация способствует совместной деятельности, организации и осуществлению учебной работы, а также формированию доверительных и взаимопонимающих отношений между участниками образовательного процесса. При этом коммуникация не ограничивается простым обменом информацией — она включает процессы межличностного восприятия, понимания и адаптации, что является важным аспектом не только для учебного процесса, но и для формирования гармоничных межличностных отношений в будущем.

Переходя из класса в класс, шагая по ступеням средней школы, ученик постепенно совершенствует свои коммуникативные учебные действия. Однако, учитывая динамичность современного общества и системы образования, важно понимать, что процесс обучения никогда не должен оставаться на месте. Особенно это касается уроков русского языка и литературы, где необходимо постоянно работать над развитием универсальных коммуникативных учебных действий. Эти навыки не только являются основой всего образовательного процесса, но и определяют успешность взаимодействия личности в обществе.

Формирование универсальных коммуникативных учебных действий тесно связано с развитием личности учащегося. В процессе общения с окружающим миром и социальной средой человек учится строить межличностные отношения, усваивать духовные и материальные ценности, развивать волевые и эмоциональные качества. Коммуникация становится важнейшим инструментом самовыражения и саморазвития, формируя личностные и социальные компетенции, которые необходимы для успешной адаптации в обществе.

Безусловно, развитие универсальных коммуникативных учебных действий является неотъемлемой частью образовательного процесса. Однако, как и в любом другом процессе,

возникают определенные трудности. Это может быть связано с разными факторами: недостаточной подготовленностью учеников, проблемами в организации взаимодействия, а также особенностями воспитания и социальной среды. Важно, чтобы педагог осознавал эти вызовы и использовал разнообразные методы для их преодоления, создавая поддерживающую и развивающую атмосферу для каждого ученика.

Проблема клипового мышления среди современных школьников становится все более актуальной. Вследствие такого типа восприятия, когда информация воспринимается фрагментарно, возникают негативные последствия для учащихся. Это проявляется в бедности мимики и эмоций, отсутствии эмпатии, а также в неспособности эффективно обрабатывать и воспринимать большой поток информации. Школьники, привыкшие к кратким и поверхностным форматам общения, теряют способность углубленно анализировать и размышлять, что затрудняет процесс освоения более сложных и значимых знаний.

Второй проблемой, которая препятствует формированию универсальных коммуникативных учебных действий, является недостаток интереса к чтению художественной литературы и литературы в целом. В современном мире, насыщенном разнообразными развлечениями и цифровыми технологиями, дети часто не видят необходимости в чтении книг. Вместо этого они предпочитают проводить время за просмотром фильмов и сериалов, а также за игрой в видеоигры, что требует меньше усилий, чем чтение. Это, в свою очередь, негативно сказывается на развитии воображения, способности к критическому мышлению и глубоком восприятии текста.

Третьей важной проблемой является снижение уровня реального межличностного общения среди детей из-за распространения интернет-коммуникаций. Виртуальная среда заменяет живое общение, что приводит к дефициту навыков взаимодействия с людьми в реальной жизни. В результате дети все чаще общаются в онлайн-форматах, что затрудняет развитие социальных навыков, способности к эмпатии и пониманию межличностных отношений. Это становится серьезным барьером для формирования полноценной коммуникативной компетенции и способности эффективно взаимодействовать в разнообразных социальных контекстах.

Современные дети привыкли общаться преимущественно через социальные сети, что затрудняет их коммуникативное развитие, поскольку общение в виртуальной среде отличается от реальных межличностных взаимодействий. Сообщения в социальных сетях зачастую обезличены, кратки и сводятся к минимуму слов, а порой и к сокращениям, что ограничивает полноценную передачу мыслей. В результате, когда школьник выходит из цифровой среды в реальный мир, он сталкивается с трудностью оформления своих мыслей и правильного их выражения. Это может проявляться в сложностях при устной беседе с учителем или при написании сочинений, где требуется более глубокое осмысление и грамотная презентация своих идей.

Таким образом, формирование и совершенствование универсальных учебных действий становится неотъемлемой частью образовательного процесса в средней школе. Учащиеся должны научиться не только эффективно общаться в реальной жизни, но и развивать навыки грамотного и логичного построения мыслей, что имеет решающее значение для их успеха в учебе и будущей профессиональной деятельности.

Список использованной литературы

1. Асмолов, А.Г. Формирование универсальных учебных действий в основной школе: от действия к мысли. – М.: Просвещение, 2010. – 150 с.

2. Выготский, Л.С. Мышление и речь. – М.: Педагогика, 1991. – 350 с.

3. Концепция развития российского образования до 2030 года. – М.: Минобрнауки РФ, 2021. – 64 с.

4. Леонтьев, А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Смысл, 2005. – 352 с.

5. Федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования (ФГОС ООО). – М.: Просвещение, 2021. – 80 с.

Сауранова Багипа Мамытовна
Бастауыш сынып мұғалім
Abylaikhan innovative school жекеменшік мектеп
Шымкент қаласы, Абай ауданы

КӨБЕЙТУ КЕСТЕСІН МЕҢГЕРТУ БАРЫСЫНДА ОҚУШЫ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ТӘСІЛДЕРІ

Аннотация

Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының көбейту кестесін сапалы меңгеруін қамтамасыз ететін тиімді оқыту әдістемелері қарастырылады. Жалпы білім беретін мектептердегі математиканы оқытудың басты мақсаты – оқушылардың танымдық белсенділігін, логикалық ойлау қабілетін және өз бетінше ой қорыту дағдыларын дамыту екендігі атап өтіледі. Автор көбейту ұғымының мәнін түсіндіру, Пифагор кестесін қолдану және оқушылардың есте сақтау қабілеттерін арттыруға бағытталған ойын тәсілдері сияқты тиімді әдістерді ұсынады. Сонымен қатар, көбейту кестесін үйретудің кезеңдік жүйесі мен оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқыту процесін ұйымдастыру жолдары сипатталады. Мақалада ұсынылған әдістемелер бастауыш мектеп мұғалімдеріне математикалық білімді меңгертуде, оқушылардың қызығушылығын арттыруда және олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда көмекші құрал бола алады.

Түйінді сөздер: *көбейту кестесі, бастауыш мектеп, математика, оқыту әдістемесі, Пифагор кестесі, танымдық даму, ойын технологиялары, логикалық ойлау, шығармашылық белсенділік.*

Жалпыға бірдей білім беру станадарттарында бастауыш сынып оқушыларын ойлауға, талдауға, өз бетінше ой қорытуға, бағдарламада қарастырылған математикалық білімдерді меңгеруге, шығармашылық белсенділік пен ойлау қабілетін дамытуға тәрбиелеуге көп көңіл бөлінеді.

Жалпы білім беретін мектепте «Математика» пәнінің іргелі ұстанымы ретінде білім берудің дамытушы функциясының басымдылық принципі алға қойылған. Осыған байланысты жалпы білім беретін мектепті қазіргі даму кезеңінде жаңарту білім беруді оқушылардың белгілі бір білім көлемін меңгеруіне ғана емес, сонымен қатар олардың жеке тұлғасын дамытуға, олардың танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағдарлауды көздейді.

Бастауыш мектепте өз бетінше ойлайтын, бойында туындайтын мәселелерді шеше алатын, негізгі нәрсені бөліп көрсететін және жалпылама қорытынды жасай алатын, алған білімдерін іс жүзінде қолдана алатын тұлғаны дайындауға алғышарттар жасалады. Сондай-ақ

жеке тұлғаны дамыту мақсаттары алға қойылып, пәндік білім мен дағдылар оларға жету құралы ретінде қарастырылады.

Оқулық – оқытудың негізгі құралы. Оқулықтар белгілі бір жүйеде орналасқан және курстың логикалық өзегі болып табылатын теориялық материалды (белгілі бір ұғымдарды, қасиеттерді, ережелерді, математикалық терминологияны және т.б. анықтау) қамтиды. Сонымен қатар оқулықта жаттығулар жүйесі де қамтылған, оның көмегімен оқушылар теориялық білімді де меңгеріп, бағдарламада анықталған іскерліктер мен дағдыларды меңгеруі тиіс. Бастауыш сыныпқа арналған қазіргі заманғы математика оқулықтарын талдау нәтижелері оқулықтардың әдістемелік жүйесі мұғалімнің іс-әрекетін сабақта жаңалық ашу және таң қалдыру атмосферасын құруға, өз бетінше оқу дағдыларын дамытуға бағыттайтынын айтуға мүмкіндік береді.

Математика оқулықтарының беттерінде ұсынылатын оқу материалы оқушылардың әмбебап интеллектуалдық әрекеттерін қалыптастыруға, бір математикалық объектінің әртүрлі қызметтерін, маңызды белгілерін анықтауға, игерілген іс-әрекет тәсілдері мен алған білімдерін беруге жағдай жасайды.

Біздің зерттеуіміздің міндеті – бастауыш сынып оқушыларының кестелік көбейту туралы білімдерін және оны практикада қолдану дағдыларын сапалы түрде қалыптастыруға ықпал ететін оқытуды ұйымдастырудың әдістемелерін, әдістерін және жолдарын табу.

Көбейту төрт негізгі арифметикалық амалдың бірі болып табылады. Арифметикада көбейту деп бірдей мүшелердің қосындысының қысқаша жазбасы түсініледі. Мысалы, 5• 3 белгісі «үш бесті қосу» дегенді білдіреді, яғни бұл жай ғана 5+5+5 санының стенографиялық белгісі. Көбейтілетін сандар «көбейткіштер», көбейтудің нәтижесі «көбейтінді» деп аталады. Көбейтудің мағынасы - бірдей мүшелердің қосындысын сәйкес белгілермен және керісінше ауыстыру.

Көбейту екінші сынып оқу бағдарламасының негізгі тақырыбы болып табылады. Көбейту шамаларды өлшеу процесінде жаңа өлшемдерге көшумен байланысты ерекше әрекет ретінде қарастырылады. Көбейту кестесін оқып-үйрену және меңгеру математиканы оқытуда өте маңызды сәт болып табылады. Сонымен қатар, мұғалімдер бастауыш сынып оқушыларының кестелік жағдайларды әртүрлі жылдамдықпен есте сақтау фактісімен жиі кездеседі.

Кейбір оқушылар көбейту кестесін оңай және тез меңгереді. Оларды кестелік көбейтумен танысу мен орындауға байланысты кез келген әрекет қызықтырады. Олар әр түрлі тапсырмаларды орындауда дербестікке ұмтылады және сабақта күрделі психикалық әрекетке дайындығымен, сонымен қатар тиімділіктің жоғарылауымен ерекшеленеді.

Басқа бір оқушылар тобы, керісінше, жеке ерекшеліктеріне байланысты бір таңбалы сандарды көбейту кестесін есте сақтауға көп уақыт жұмсайды. Олардың ішінде баяу, жүйке жүйесі инертті, қозу үрдісінен тежелу процесі басым балалар бар. Олар бір әрекеттен екіншісіне тез ауыса алмайды, тапсырманың өзгеруіне, мұғалімнің сұрақтарына тез жауап бере алмайды.

Мұғалім көбейту кестесін оқып үйрену және есте сақтау үдерісін қызықты етіп, кез келген оқушыны жалықтырмайтындай етіп жасауы керек.

100 шегінде бөлу және көбейту кестесін білмей келесі сыныптарда математикадан бағдарламалық материалды ойдағыдай меңгеру мүмкін емес. Сондықтан математика сабақтарында бұл материалды неғұрлым табысты меңгеру үшін көбейту кестесін есте сақтаудың әртүрлі әдістері мен тәсілдерін қолдану қажет. Көбейтудің нақты мағынасын аша отырып, ең алдымен оқушылардың жиындардағы сәйкес амалдарды орындау тәжірибесін кеңейту керек.

Пифагор кестесі

Ең басты масқсат — көбейту кестесін жаттап алу болғанымен, үйренуден алдын оның мәнін түсініп алуыдың маңызы зор. Ол үшін көбейтуді қосумен алмастырамыз: бірдей сандар

біз көбейтетін санға бірнеше рет қосылып отырады. Мысалы, 6*8 — 6 санын бір-біріне 8 рет қосу.

Бірдей мәндерді түспен белгілеп көрсету

Пифагор кестесі — көбейтуді үйренудегі таптырмас көмекші құрал, сондай-ақ онда кейбір заңдылықтар көрсетілген. Мысалы, көбейткіштердің орнын ауыстырғанда көбейтіндінің мәні өзгермейді **(4*6 - 6*4).** Осы сияқты "бірдей" жауаптарды ажырату үшін қандай да бір түспен белгілеп алыңыз, ал бұл көбейту кестесін қайталау кезінде шатасып қалмауға көмектеседі.

Пифагор кестесін ең қарапайым және түсінікті бөлігінен бастап үйренген жөн: 1, 2, 5 және 10-ға көбейту. Қандай да бір санды 1-ге көбейткенде, оның мәні сол санның өзіне тең болады, яғни өзгермейді, ал санды 2-ге көбейтсек, оның 2 еселенген мәніне тең болады. Қандай да бір санды 5-ке көбейткендегі мәні не 0-мен, не болмаса 5-пен аяқталады. Ал санды 10-ға көбейтсек, екі таңбалы сан шығады, сол көбейткіш санның өзі мен нөл саны.

«Қиын емес, оңай...» әдісі

Бүгін балаға көбейту кестесінде «керемет қиын ештеңе жоқ» деп түсіндіреміз. Осыған дәлел ретінде жұмысты санды 1-ге көбейтуден бастаймыз. Балаларға кез келген санды бірге көбейткенде, сол сан шығатынына керемет қуанады, себебі оңай. Осыдан математикалық ереже шығады: санды 1-ге көбейткенде сол санның өзі шығады.

Сол күні санды 10-ға көбейтуге көшеміз: 1-ге көбейтуге ұқсас, тек нәтижесінде кез – келген санға 0-ді қосып отырамыз. Мысалы: 1х10-ым=10, 2х10-ым=20 тсс.

Дәл сол күні 2-ге көбейтуге үйренеміз. Егер бала сабақта қосу амалын жақсы меңгерген болса, онда ол еш қиналмайды, өйткені кез-келген санға дәл сондай санды қосу керек. Мысалы: 2х2-ім=2+2=4, 2х3-ім=3+3=6 және т.с.с.

Егер бала шаршамаса санды 4-ке көбейтуді үйретеміз. Ол да қиын емес. Санды 2-ге көбейтіп, нәтижесіне дәл соны қосу керек. Мысалы: 5х4-ім=5х2-ім+5х2-ім, яғни 10+10=20. Қалай үйренсе де жауаптары қайталанып отырады. Осы орайда тағы ереже: көбейткіштердің орны ауысқанымен, көбейтінді мәні өзгермейді. Мысалы: 5х2-ім=2х5-ім немесе 4х5-ім=5х4-ім.

«Мотивация» әдісі

Бұл күні мақсатымыз - санды 5-ке көбейту. Балаға 5-тің кестесі көрсетіледі, ол бәрін бірден түсініп алады. Тақ санды 5-ке көбейту нәтижесі 5-пен аяқталады, ал жұп сандарды 5-ке көбейту нәтижесі 0-мен аяқталады.

Мысалы: 5х3-ім=5х2-ім+5=10+5=15,

5х4-ім=5х3-ім+5=15+5=20.

Енді санды 3-ке көбейту де солай оңай: 2-ге көбейтуді білеміз, енді оған керек санды қосу ғана қалды.

Мысалы: 4х3-ім=4х2-ім +4 яғни 8+4=12

Сондай-ақ көбейту кестесін оңайырақ жаттатуда әртүрлі ойын технологияларын да қолдана аламыз. Мысалы, «Тауып көр», «Кім жылдам?», «Сиқырлы билеттер» және «Бірліктер - ондықтар» ойыны.

Қорытындылайтын болсақ, оқушылар қазіргі кезде математика пәнімен мектеп табалдырығын аттаған кезден бастап таныса бастайды.

Ендеше математика пәнінің айнымас міндетті бөлігі көбейту кестесін оқушы білуге тиіс. Осы әдістемелік нұсқаулық арқылы, көбейту кестесін үйренгеннен кейін, сан алуан құбылыстардың зердесімен шолу жасайтын данышпан ғалымдар құпиясын жинақтап, ғылымға бет бұрып, олардың айнымас білімдер жиынтығын білетін болады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Давыдов, В.В. Проблемы развивающего обучения. – М.: Педагогика, 1986. – 240 б.

2. Құсайынов, А.К. Бастауыш мектептегі математика оқыту әдістемесі. – Алматы: Рауан, 2018. – 212 б.

Ахметбекова Аяулым Сержанқызы
Бастауыш пән мұғалімі, педагог-сарапшы
Ахмет Байтұрсынұлы атындағы №7 жалпыға бірдей білім беретін мектеп лицейі
Алматы облысы,Талғар ауданы, Талғар қаласы

ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАРДЫҢ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЙЛЕУ ЖӘНЕ ЖАЗУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ РӨЛІ

Аннотация

Мақалада заманауи педагогикалық технологиялар жүйесіндегі ойын технологияларының орны мен маңызы қарастырылады. Автор дидактикалық ойындардың бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу, жазу және танымдық қабілеттерін дамытудағы рөлін айқындайды. Сонымен қатар, ойынның оқу процесіндегі психологиялық және тәрбиелік мәні, оны сабақ құрылымына енгізу тәсілдері сипатталады. Мақалада фонетикалық, лексикалық, коммуникативтік және рөлдік ойындардың түрлері, олардың сабақ барысында қолдану ерекшеліктері мен тиімділігі талданған. Зерттеу нәтижесінде дидактикалық ойындардың бастауыш білім берудің ажырамас бөлігі екендігі және олардың оқушылардың белсенділігін, қызығушылығын, шығармашылық қабілетін дамытуға зор ықпал ететіні дәлелденеді.

Кілт сөздер: *ойын технологиясы, дидактикалық ойын, бастауыш сынып, сөйлеу дағдысы, жазу дағдысы, коммуникативтік қабілет, оқыту мотивациясы, танымдық белсенділік.*

Заманауи педагогикалық технологияларды дамыту әлемінде ойын технологиялары кеңінен таралуда. Оларды бастауыш мектепте қолдану қажеттілігі өте маңызды. Мектепке барған кезде балалар жаңа әлеуметтік ортаға түседі, бала үшін жаңа жетекші рөл пайда болады – оқу әрекеті және мұндағы ойын бір жетекші қызметтен (ойын) екіншісіне (оқу) ауысу буыны ретінде әрекет етеді. Дидактикалық ойын ойын мен оқу арасындағы айқын шекараға айналуға мүмкіндік береді, сонымен қатар балабақша мен мектеп арасындағы сабақтастықты сақтайды және бірінші сынып оқушылары үшін психикалық және физикалық жүктемені азайтуға қызмет етеді.

Дидактикалық ойын - бастауыш сыныптарда танымдық іс-әрекетке белсенді әсер ететін тиімді әдістердің бірі. Оның мақсаты сабақта оқыған материалды неғұрлым берік және саналы түрде игеруге, оқушылардың тілдік даму деңгейін арттыруға, пәнге деген қызығушылығын арттыруға ықпал ету.Өйткені, тек ойын ғана қиынды – оңай, қолжетімді және қызықсызды қызықты ете алады.

Дидактикалық ойын - бұл балалардың ақыл-ой белсенділігін тәрбиелеудің құнды құралы, ол психикалық процестерді белсендіреді, оқушылардың таным процесіне қызығушылық тудырады. Онда балалар айтарлықтай қиындықтарды жеңіп, күштерін жаттықтырады, қабілеттері мен дағдыларын дамытады. Бұл кез-келген оқу материалын

қызықты етуге көмектеседі, оқушылардың терең қанағаттануын тудырады, қуанышты жұмыс көңіл-күйін қалыптастырады, білімді игеру процесін жеңілдетеді

Дидактикалық ойын келесідей маңызды функцияларды орындайды: *ойын-сауық* (ойынның негізгі функциясы-көңіл көтеру,шабыттандыру, қызығушылықты ояту); *коммуникативтік*: қарым-қатынас диалектикасын меңгеру; *терапиялық*: өмірдің басқа түрлерінде туындайтын түрлі қиындықтарды жеңу; *диагностикалық:* нормативтік мінез-құлықтан ауытқуларды анықтау, ойын барысында өзін-өзі тану; *түзету*: жеке көрсеткіштер құрылымына оң өзгерістер енгізу; *ұлтаралық*: барлық адамдар үшін ортақ әлеуметтік-мәдени құндылықтарды игеру; *әлеуметтендіру:* қоғамдық қатынастар жүйесіне қосу, адамзат қоғамының нормаларын игеру.

Айта кету керек, дидактикалық ойындар жазуды және сөйлеуді дамыту сабақтарын өткізу тәжірибесінде ұзақ уақыт бойы орын алды. Бірақ уақыт бір орында тұрмайды. Қазіргі өмір оқушыға жеке тұлға ретінде көбірек талап қояды. Сонымен, дидактикалық ойынды сапалы жаңа деңгейге көтеріп, оны шығармашылық ету керек.

Дидактикалық ойыны бар сабаққа тән қасиет – оның дизайнына ойынды сабақтың құрылымдық элементтерінің бірі ретінде қосу. Дидактикалық ойындарды ұйымдастыруға белгілі талаптар қойылады:

- ✓ Ойын-бұл қоршаған әлем танылатын, жеке белсенділік пен шығармашылық үшін кеңістік ашылатын оқушылардың іс-әрекетінің бір түрі.
- ✓ Ойын қызығушылық негізінде құрылуы керек, қатысушылар ойыннан ләззат алуы керек.
- ✓ Ойынға қатысушылар арасындағы бәсекелестік элементі қажет.

Жазу сабағында түзету бағыты және сөйлеуді дамыту, ең алдымен, балалардың сөйлеу дамуы саласында жүзеге асырылады, өйткені барлық сабақтардың маңызды мақсатты бағыты – сөйлеуді қарым-қатынас құралы ретінде қалыптастыру, оқушылардың танымдық іс-әрекетін түзету және оларды бітіргеннен кейін жақсы бейімдеу әдісі.

Сабақтағы бастапқы нүкте қойылған сұрақтарға толық жауап беру талабы. Одан кейін суретте, өмірде (табиғат, қоғам) оқыған немесе байқаған мазмұнды шағын әңгіме түрінде екі, үш, төрт сөз тіркесімен өз сөзімен жеткізуге ынталандыру жүргізіледі.

Ойын сәттерін қамтитын сабақтарда баланы дамыған күйде (сөйлеу мен ойын арасындағы байланыс) мәлімдеме жасауға ынталандыратын осындай мотивтер әрекет етеді. Сонымен қатар, бұл ойында оқыту сабақтары барысында сөйлеуді қолдануға қажетті жаңа тәрбиелік мотивтердің пайда болуын қамтамасыз ететін баланы тілге үйрету ерекше маңызды сәттерді қамтиды. Бұл комбинация ойын сәттерінің маңызды педагогикалық мәні болып табылады.

Дидактикалық ойын сипатындағы жаттығулар мақсаты, мазмұны, ұйымдастыру және өткізу тәсілдері, материалдық жабдықтары, қатысушылар саны бойынша әр түрлі болуы мүмкін. Олардың көмегімен кез-келген мәселені немесе тапсырмалардың тұтас кешенін шешуге болады: сөйлеу дағдыларын қалыптастыру, байқау, бағалау, шығармашылық қабілеттерін дамыту.

Ойын балалардың қызығушылығы мен белсенділігін тудырады және оларға өздерін тартымды іс-әрекетте көрсетуге мүмкіндік береді, материалды тез және берік есте сақтауға ықпал етеді. Бұл материалды білу ойынға белсенді қатысудың міндетті шарты болып табылады. Ойын тек жетілдіруге ғана емес, сонымен қатар жаңа білім алуға мүмкіндік береді; бұл тестілік бақылаудың бір түрі, зерттелген материалдың игерілуін, сөйлеу дағдыларын тексеру. Ойынды сабақта да, сабақтан тыс уақытта да сыныптан тыс іс-шара ретінде өткізуге болады.

Ойындарды пайдалану қажетті дидактикалық материалды дайындау үшін көп күш пен уақытты қажет етеді, бірақ әрдайым оң нәтижелермен ақталады. Мұнда ойын техникасының бірнеше мысалдары келтірілген:

✓ Фонетикалық ойындар – жұмбақ ойындар, еліктеу, жарыстар, заттармен ойындар. Мысалы: Менің ойымда қандай дыбыс болды? (жұмбақ ойыны). Мұғалім құрамында дыбысы бірдей 5 сөзді атайды.

✓ Лексикалық ойындар – карта ойындары, жұмбақтар, сөзжұмбақ, «Сөз тап», «Мақал құрастыр», «Қар кесек» сияқты ойындар. Мағынасы жағынан қарама-қарсы немесе ұқсас сөздерді ата: сөз тіркесін толықтыр, тақырыпқа қатысты сөздерді таңда.

✓ Коммуникативті ойындар - сөздерден сөйлем, шашыраңқы сөйлемдерден мәтін құрастыру.

✓ Рөлдік ойындар - оқушылардың жас ерекшеліктерін, олардың мүдделерін ескеруге, іс-әрекеттің мәнмәтінін кеңейтуге, диалогтық қарым-қатынас мотивін құрудың тиімді құралы ретінде әрекет етуге мүмкіндік береді.

Негізінен, егер ойын педагогикалық процеске қосылса, ол оқу құралына айналады. Ойынды басқару, ойындағы балалардың өмірін ұйымдастыру мұғалімнің балалардың жеке дамуының барлық аспектілеріне, оның мінез-құлқына әсер ететінін ескере отырып, қажетті шарт ретінде қарастырылуы керек.

Барлық сабақтарда бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу және жазу дағдыларын қалыптастыру бойынша дидактикалық ойындар кешенін мақсатты және жүйелі қолдану дәстүрлі оқыту жұмыстарының логикалық жалғасы болуы керек. Осындай ұйымдастырылған оқу іс-әрекеті танымдық белсенділікті арттыруға ықпал етеді, оқу процесінің мотивациялық саласына, оқушылардың жаңа дағдыларды үйренуге деген қызығушылығын дамытуға оң әсер етеді, баланың оқуда белсенді шығармашылық ұстанымға ие болуына мүмкіндік береді, пәндерді оқуға танымдық қызығушылықты қалыптастырады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Эльконин, Д.Б. Психология игры. – М.: Педагогика, 1978. – 304 б.
2. Выготский, Л.С. Игра и её роль в психическом развитии ребёнка. – М.: Педагогика, 1991. – 112 б.
3. Давыдов, В.В. Проблемы развивающего обучения. – М.: Просвещение, 1986. – 240 б.
4. Құрманова, С.Р. Бастауыш мектепте ойын технологияларын қолдану әдістемесі. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2021. – 176 б.
5. Әлімов, А.Р. Педагогикалық технологиялар және инновациялық әдістер. – Алматы: Білім, 2020. – 220 б.
6. Жанпейісова, М.М. Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту құралы ретінде. – Алматы: Білім, 2006. – 208 б.

Есбоганбетова Кундыз Ахметовна
Бастауыш пән мұғалімі, педагог-модератор
Ахмет Байтұрсынұлы атындағы №7 жалпыға бірдей білім беретін мектеп лицейі
Алматы облысы, Талғар ауданы, Талғар қаласы

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА САБАҚТА МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ДИДАКТИКАЛЫҚ ҚҰРАЛДАРДЫ ПАЙДАЛАНУ

Аннотация

Мақалада бастауыш мектептегі оқу-тәрбие процесінде мультимедиялық және интерактивті дидактикалық құралдарды қолданудың рөлі мен тиімділігі қарастырылады. Автор ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) қолдану арқылы оқушылардың танымдық белсенділігі мен мотивациясын арттырудың, сондай-ақ олардың коммуникативтік және ақпараттық құзыреттілігін дамытудың жолдарын сипаттайды. Интерактивті тақта, мультимедиялық бағдарламалар және электронды оқыту кешендері сияқты заманауи құралдардың білім беру сапасына әсері талданады.

Кілт сөздер: *ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, мультимедиялық құралдар, интерактивті тақта, дидактикалық ойын, бастауыш мектеп, танымдық белсенділік, интерактивті оқыту.*

Қазіргі жағдайда, балалар жас кезінен бастап жаңа ақпараттық орта жағдайында дамиды: теледидарды, ғаламторды, компьютерлік бағдарламаларды пайдалану. Ақпаратты қабылдаудың жаңа түрі қалыптасуда, оны қазіргі қоғамтанушылар "Экрандық мәдениет" деп атайды. Қазіргі бала үшін оқулық немесе мұғалімнің сөзі сияқты дәстүрлі ақпарат көздері өзінің бұрынғы маңыздылығын жоғалтуда, бұл оқу процесіне қызығушылықтың төмендеуіне әкеледі. Маған тек дәстүрлі оқыту әдістерін қолдана отырып, балалардың әртүрлі құзыреттіліктерін, оның ішінде танымдық, коммуникативті, әлеуметтік, ақпараттық-зерттеу мәдениетін дамыту үшін қалыптастыру және дамытуда бұл мәселені шешу мүмкін емес болып табылады.

Сондықтан менің алдымда бастауыш сыныпта сабақ барысында және сабақтан тыс уақытта заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологиялар негізінде оқыту процесін ұйымдастыру қажеттілігі туындады. Менің міндетім - интерактивті-дидактикалық технологиялар сабақтарымның ажырамас органикалық бөлігіне айналуы үшін мұғалім ретіндегі іс-әрекетіме органикалық түрде араласуы.

Интерактивті технологиялар-бұл баланың мультимедиялық экрандар, интерактивті тақталар мен үстелдер, компьютерлер қолданылатын оқыту жүйесінің белсенді қатысушысы болу процесі.

Интерактивті-дидактикалық технологиялар негізінде өзара әрекеттесу тұлғаның әлеуметтену және даму процесін қолдайды, сонымен қатар бұрыннан бар дағдылардың дамуы

мен интеграциясын тексеруге мүмкіндік береді. Балалардың интерактивті-дидактикалық технологиялар арқасында балалар бір-бірімен тезірек байланыс орнатады, оқуға белсенді қатысуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, интерактивті технологиялар реакция қарқынын жеделдетуге көмектеседі және сонымен бірге олардың жағымсыз және жағымды эмоцияларын білдіруге мүмкіндік береді.

Интерактивті-дидактикалық оқытудың мәні-балалардың барлығы дерлік таным процесіне қатысады. Интерактивті-дидактикалық технология балаларда жаңа қасиеттер мен дағдыларды қалыптастыруға бағытталған:

- әр баланың жеке зияткерлік белсенділігі жанданады;
- тұлғааралық қатынастар дамиды, балалар қарым-қатынастағы коммуникативті кедергілерді (қаттылық, сенімсіздік) жеңуге үйренеді, сәттілік жағдайы қалыптасады;
- әр баланың өзі- өзі тәрбиелеу, өзін-өзі дамыту үшін жағдайлар жасалады.

Интерактивті және мультимедиялық құралдар балаларды шабыттандыруға және жаңа білімді игеруге шақыруға арналған. Интерактивті тақта оқу ақпаратын ұсыну мүмкіндіктерін едәуір кеңейтеді, баланың ынтасын арттыруға мүмкіндік береді. Мультимедиялық технологияларды (түстер, графика, дыбыс, заманауи бейне жабдықтары) қолдану әртүрлі жағдайлар мен орталарды модельдеуге мүмкіндік береді. Мультимедиялық бағдарламаларға енгізілген ойын компоненттері балалардың танымдық белсенділігін арттырады және материалды игеруді күшейтеді.

Интерактивті тақталар, компьютерлер сияқты интерактивті оқыту құралдары балалардың дамуын диагностикалауда керемет көмекші болады:

- зейінді дамыту;
- есте сақтау;
- ойлау;
- сөйлеу;
- оқу іс-әрекетінің дағдылары.

Ақпараттық мәдениетке ену-бұл компьютерлік сауаттылықты игеру ғана емес, сонымен қатар этикалық, эстетикалық және интеллектуалды сезімталдықты арттыру. Әртүрлі электронды, компьютерлік инновациялармен жұмыс істеуді балалардың оңай меңгеретіні күмән тудырмайды; сонымен бірге олардың компьютерге тәуелді болмай, адамның жанды, эмоционалды қарым-қатынасын бағалай білуі және оған ұмтылуы маңызды.

Интерактивті кешендерді қолдана отырып оқыту сапалы, қызықты және нәтижелі болады. Оқу процесінде электрондық мультимедиялық оқыту бағдарламаларын жүйелі пайдалану жағдайында дәстүрлі оқыту әдістерімен және педагогикалық инновациялармен үйлесімде көп деңгейлі дайындығы бар балаларды оқытудың тиімділігі едәуір артады. Бұл ретте бірнеше технологиялардың бір мезгілде әсер етуіне байланысты білім беру нәтижесінің сапалы күшеюі байқалады. Электрондық оқытуда медианы қолдану балаларға ақпарат беру жылдамдығын арттырып, оны түсіну деңгейін арттырып қана қоймайды, сонымен қатар интуиция, бейнелі ойлау сияқты маңызды қасиеттердің дамуына ықпал етеді.

Сабақтарда интерактивті тақтаны қолдану әдістері тек сіздің қиялыңызбен шектелуі мүмкін. Бұл презентациялар да, интерактивті оқыту бағдарламалары және графикалық, бағдарламалық жобалар құру да болуы мүмкін.

Интерактивті дидактикалық ойын-бұл органикалық бірлікте әрекет ететін білім беру, дамыту және тәрбиелеу функциялары бар оқыту мен тәрбиелеудің заманауи және танылған әдісі.

Интерактивті дидактикалық ойындарды оқыту, тәрбиелеу және дамыту құралы ретінде кеңінен қолдануға болады. Оқытудың негізгі әсері балалардың белсенділігін белгілі бір бағытқа бағыттайтын дидактикалық материалға жатады.

Интерактивті дидактикалық ойынның белгілі бір нәтижесі бар, ол ойынның соңы болып табылады, ойынға толықтық береді. Ол, ең алдымен, тапсырманы шешу түрінде әрекет етеді және мектеп жасына дейінгі балаларға моральдық және психикалық қанағат береді. Мұғалім

үшін ойынның нәтижесі әрқашан балалардың жетістіктері деңгейінің немесе білімді игерудің немесе оларды қолданудың көрсеткіші болып табылады. Интерактивті дидактикалық ойындарды танымдық, бақылаушы, жалпылау деп бөліп қарастыруға болады.

Егер ойынға қатысатын балалар жаңа білім, білік және дағдыларды игерсе немесе оларды ойынға дайындалу барысында игерсе, ойын танымдық болады. Сонымен қатар, білімді меңгерудің нәтижесі соғұрлым жақсы болады, танымдық әрекет мотиві ойында ғана емес, материалдың өзінде де соғұрлым айқын көрінеді. Ойынның дидактикалық мақсаты бұрын алған білімдерін қайталау, бекіту, тексерболса, онда ойын бақылаушы болады. Оған қатысу үшін әр балаға белгілі бір дайындық қажет.

Жалпылау ойындары білімді біріктіруді талап етеді. Олар әртүрлі жағдайларда әрекет ету қабілетін меңгеруге бағытталған пәнаралық байланыстарды орнатуға ықпал етеді. Осылайша, интерактивті-дидактикалық оқыту педагогиканың қызықты, шығармашылық, перспективалық бағыты екені сөзсіз. Бұл бастауыш сынып оқушыларының психологиялық мүмкіндіктерін ескере отырып, олардың барлық мүмкіндіктерін жүзеге асыруға көмектеседі.

Мультимедиялық технологияны қолдану балалардың қоршаған әлем туралы, құрдастарымен және ересектермен қарым-қатынасы туралы білімдері мен түсініктерін байытуға мүмкіндік береді, балаларды әлеуметтік қатынастар жүйесінде белсенді өзара әрекеттесуге шақырады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Әлімов А.Р. Инновациялық педагогикалық технологиялар. – Алматы: Білім, 2020.
2. Жанпейісова М.М. Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту құралы ретінде. – Алматы: Білім, 2006.
3. Сластенин В.А. Педагогика. – М.: Академия, 2002.
4. Құрманова С.Р. Ақпараттық технологияларды бастауыш білім беруде қолдану әдістемесі. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2021.
5. Виготский Л.С. Мышление и речь. – М.: Педагогика, 1991.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ ДИДАКТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ НА УРОКАХ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

***Аннотация**. В статье рассматриваются роль и эффективность применения мультимедийных и интерактивных дидактических средств в учебно-воспитательном процессе начальной школы. Автор описывает способы повышения познавательной активности и мотивации учащихся, а также развития их коммуникативной и информационной компетентности посредством использования информационно-коммуникационных технологий (ИКТ). Анализируется влияние современных средств, таких как интерактивная доска, мультимедийные программы и электронные учебные комплексы, на качество образования.*

***Ключевые слова:** информационно-коммуникационные технологии, мультимедийные средства, интерактивная доска, дидактическая игра, начальная школа, познавательная активность, интерактивное обучение.*

Айдашева Алмагуль Жумагазиевна
Математика пәнінің мұғалімі
Сарбұлақ орта мектебі
Ақтөбе облысы, Қобда ауданы

МАТЕМАТИКАЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫҢ НЕГІЗІН ҚҰРАЙТЫН ӘР ТҮРЛІ ДАҒДЫЛАРДЫ КЕЗЕҢМЕН ДАМЫТУ

Аңдатпа

Мақалада мектепте математикалық сауаттылықты дамыту мәселесі қарастырылады. Математика тек есептеулер мен формулаларды меңгеру ғана емес, сонымен бірге ойлау қабілетін, логикалық және сыни ойлау дағдыларын, қолданбалы білімді өмірлік жағдайларда пайдалану қабілетін дамытуға бағытталған. Мәтінде математикалық сауаттылықтың құрамдас бөліктері, оны кезең-кезеңімен дамыту стратегиялары (5–9 сынып), қолданбалы және пәнаралық тапсырмаларды енгізу жолдары баяндалады. Сонымен қатар, сабақтарда ақпараттық технологияларды қолдану, оқушының белсенділігін арттыру және білімді тәжірибелік жағдайда қолдану мүмкіндіктері қарастырылған. Мақала мектептегі математикалық білім берудің заманауи әдістемелік аспектілерін сипаттайды және оқушылардың интеллектуалды және практикалық дағдыларын дамытуға бағытталған.

Кілттік сөздер: *математикалық сауаттылық, қолданбалы есептер, пәнаралық байланыс, сыни ойлау, мектептегі білім беру, оқушы орталықты әдіс, ақпараттық технологиялар.*

Математика – мәдениет пен өркениеттің маңызды жетістіктерінің бірі. Онсыз технологияның дамуы мен табиғатты тану мүмкін емес еді. Бұл нақты ғылым жалпы адамзат үшін ғана емес, белгілі бір тұлғаның интеллектуалды дамуы үшін өте маңызды. Өйткені математика маңызды ақыл-ой қасиеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Ол біздің ойлауымызды жүйелейді және әртүрлі парадоксальды мәлімдемелерден модельдеуге дейін ойлау әдістерін қолдану тәжірибесін береді. Математикалық тіл ақпаратты берудің вербалды, бейнелік және символдық тәсілдері арасында тұрақты байланыстың қалыптасуына ықпал етеді. Ақпараттандыру дәуірінде берілген ақпаратты әртүрлі тәсілдермен оқу мүмкіндігі ерекше маңызға ие, ал ақпаратты бейнелеудің кез келген жүйесімен жұмыс істеу қабілетін дамытуда математикалық білімнің рөлі маңызды болады.

Білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты қазіргі заманғы мектептегі білім беруді заман талабына сай өзгермелілігімен, оның қалыптасқан байланыстарының алуандығымен, ақпараттық технологиялардың кеңінен және біртұтас енгізілуімен сипатталатын қазіргі қоғам талаптарына сәйкестендіру қажеттілігі мен маңыздылығын көрсетеді. Функционалдық сауаттылық – білім беру процесіндегі дамытуды қажет ететін ең басты құзіреттілік, өйткені ол «адамның қолданбалы білім негізінде өмір мен іс-әрекеттің

әртүрлі салаларындағы стандартты өмірлік міндеттерді шешу қабілеті». Оның бір түрі – математикалық сауаттылық.

«Математикалық сауаттылық» сөз тіркесі 1991 жылы халықаралық тестілеу аясында пайда болды. PISA зерттеуінде «математикалық сауаттылық – бұл адамның өзі өмір сүріп жатқан әлемдегі математиканың рөлін анықтау және түсіну, дәлелді математикалық пайымдаулар жасау, математиканы қазіргі заман мен өмірді, шығармашыл, белсенді және ойлайтын азаматтың болашақ қажеттіліктерін қанағаттандыратындай қолдану қабілеті».

Математикалық сауаттылықтың құрамдас бөліктері:

- математикалық фактілерді, әдістерді жаңғырту және есептеулерді орындау;
- есептерді шешуге қажетті әртүрлі математикалық тақырыптардан байланыс орнату және материалдарды біріктіру;
- жалпылауды және интуицияны қажет ететін математикалық ойланымдар.

Сондықтан мектеп математика курсының қолданбалы бағытын күшейту, яғни оның мазмұны мен оқыту әдістерін практикамен байланыстыру білім берудің ең маңызды міндеті болып табылады. Математиканы оқыту процесі тек курстың негізгі бағдарламасын оқудан ғана емес, математиканың қолданбалы салаларын меңгеруден де құрылуы керек. Мектептегі білім берудегі басымдықтарды өзгерту, құзіреттілікке негізделген әдіске қайта бағдарлау, үздіксіз өзін-өзі тәрбиелеу, жаңа ақпараттық технологияларды меңгеру, топта бірлесіп жұмыс істей білу және т.б. дағдыларын дамытуды қолға алу қажет.

Материалды күшті меңгеру оқу үдерісі арқылы жүзеге асады, оның ортасында оқушы тұрады, сондықтан барлық сабақта:

• оқу процесінде тұлғаның өзін еркін және қауіпсіз сезінуіне мүмкіндік беретін ортаны құру;

• өзін-өзі басқаруды, мәселе мен мақсаттарды өз бетінше анықтауды, мақсатқа жетудің стратегияларын дербес таңдауды қамтамасыз ететін өзін-өзі реттеуді қалыптастыру;

• іс-әрекетке негіз болатын ақпаратты түсінуге, бағалауға, талдауға және синтездеуге ықпал ететін сыни ойлауды дамыту қажет.

Математикалық сауаттылықты қалыптастыру – күрделі, көп жақты, ұзақ процесс. Түрлі заманауи білім беру технологияларын сауатты үйлестіре отырып, тек шеберлікпен ғана қалаған нәтижеге жетуге болады.

Метапәндік нәтижелер	**Математикалық сауаттылықты қалыптастыруға арналған әмбебап оқу іс-әрекеті**
5 сынып Тану және түсіну деңгейі	әртүрлі контексте математикалық ақпаратты табады және шығарады;
6 сынып Түсіну және қолдану деңгейі	математикалық білімдерін әртүрлі есептерді шешуге қолданады;
7 сынып Анализ және синтез деңгейі	жағдайды талдау негізінде математикалық мәселе құрастырады;
8 сынып Пән мазмұны аясындағы бағалау (рефлексия) деңгейі	жеке мағыналы жағдай контекстінде математикалық деректерді түсіндіреді және бағалайды;
9 сынып Метапәндік мазмұн ішіндегі бағалау (рефлексия) деңгейі	ұлттық немесе жаһандық жағдай контекстінде математикалық нәтижелерді түсіндіреді және бағалайды.

Математиканың басты негіздерін меңгеру көп жағдайда 5-6-сыныптарда орын алады, сондықтан білім берудің бұл кезеңінде оқушылардың математикалық сауаттылығын дамыту бірінші орынға қойылғаны маңызды. Бұл жалпыға бірдей мәдениеттің бөлігі ретінде математиканы тереңірек және саналы түрде түсінуге одан әрі ықпал етеді.

Оқушылар өздеріне математика не үшін қажет, оның болашақта қандай пайдасы бар, формулалар мен теоремаларды білу оларға күнделікті өмірде қалай көмектеседі деген

сұрақтарды жиі қояды. Бұл сұрақтарға жауап беруге, сонымен қатар оқушыларға математика мен олардың болашақ мамандығының байланысын көрсетуге, олардың пәнге эмоционалдық және сезімдік қатынасын өзгертуге қолданбалы сипаттағы тапсырмалар мүмкіндік береді.

Математикалық сауаттылықты 5-сыныптан бастап біртіндеп дамыту керек. Сабақ барысында «өзгеріс пен тәуелділік», «кеңістік пен форма», «белгісіздік», «сандық пайымдау» т.б тапсырмаларды жүйелі түрде енгізу ұсынылады.

Сабақта алған білімдері мен дағдыларын күнделікті тәжірибеде туындайтын мәселелерді шешуге қолдануға болады.

Тапсырма мысалдары:

Мәселелік жағдай (топтық жұмыс) 9-сынып

Геометриялық прогрессия құру:

1. Тұмаумен ауыратын әрбір адам күніне төрт адамға жұқтыруы мүмкін. Біз қандай қорытынды жасай аламыз?

2. Дима үзілісте қолын жумай тоқаш жеді. Тамақтану кезінде ішекке 30 дизентерия таяқшасы түскен. Бактериялар әр 20 минут сайын бөлінеді (олар екі еселенеді). Біз қандай қорытынды жасай аламыз?

3. Әрбір темекі шегетін адам күніне орта есеппен 8 темекі шегеді. Бір шылым шегуден кейін өкпеге 0,0002 грамм никотин мен темекі шайыры шөгеді. Әрбір келесі темекімен бұл сома екі есе артады. Біз қандай қорытынды жасай аламыз?

PISA халықаралық зерттеуінің тапсырмалары:

1. Сиднейде сағат 19:00 болса, Берлинде сағат нешеде?

Шешім. Марк анықтаған ақпараттан Сидней уақыты Берлин уақытынан 9 сағат бұрын екені анық. Сиднейде 19:00 болғанда, Берлинде 10:00.

Жауабы: 10:00.

2. Қадам ұзындығы P – бір аяқтың ізінің өкшесі ұшынан екінші аяқтың ізінің өкше ұшына дейінгі қашықтық. Ерлердің жүруі үшін n және P арасындағы қатынас n/P = 140 формуласымен жуықталады, мұндағы n - минутына қадамдар саны және P - метрдегі қадам ұзындығы.

А) Осы формуланы пайдаланып, егер Сергей минутына 70 қадам жасаса, оның қадамының ұзақтығы қандай екенін анықтаңыз.

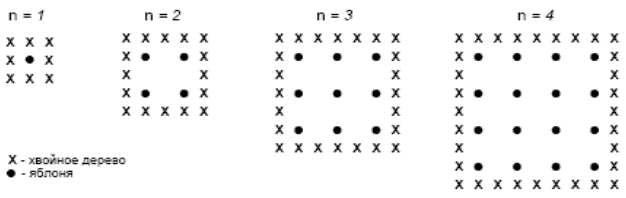
Шешім. Бұл формуладан мынаны аламыз: n/P = 140 P⇔= n/140 .

Шарт бойынша Сергей минутына 70 қадам жасайды, бұл n= 70. Оның қадамының ұзындығы (метрмен) P = 70/140 = 0,5 тең.

Жауабы: 0,5 метр.

3. Алма ағаштар (9-сынып тақырыбының барысы)

Фермер суретте көрсетілгендей шаршы пішінді бақша учаскесіне алма ағаштарын отырғызып жатыр. Алма ағаштарын желден қорғау үшін учаскенің шетіне қылқан жапырақты ағаштарды отырғызады. Төмендегі суретте n-дің бірнеше мәндері үшін алма ағаштары мен қылқан жапырақты ағаштарды отырғызу схемалары көрсетілген, мұндағы n - отырғызылған алма ағаштарының қатарларының саны. Бұл тізбекті кез келген n саны үшін жалғастыруға болады.

а) Жоғарыда көрсетілген реттілік бойынша отырғызылған алма ағаштары мен қылқан жапырақты ағаштардың саны келесідей есептеледі:

• алма ағаштарының саны = n2,

• қылқан жапырақты ағаштар саны = 8n,

• мұндағы n – отырғызылған алма ағаштарының қатарларының саны.

n-дің қандай мәні үшін алма ағаштарының саны олардың айналасына отырғызылған қылқан жапырақты ағаштардың санына тең болады?

Шешімін жазыңыз.

ə) Фермер өз учаскесіндегі алма ағаштарының қатарын біртіндеп көбейтуді шешті делік. Қайсысы тез өседі: отырғызылған алма ағаштарының саны ма, әлде қылқан жапырақты ағаштардың саны ма?

Жауабыңызға түсініктеме жазыңыз.

Бұл тапсырмалардың барлығы математикалық және жаратылыстану сауаттылығын дамытуға бағытталған, ол оқушылардың мектепте оқу барысында алған білімдерін пәнаралық және тәжірибелік-бағдарлы мазмұндағы әртүрлі мәселелерді шешу үшін, одан әрі білім алу және табысты әлеуметтену үшін пайдалана білуін білдіреді.

Мен өз сабақтарымда оқушылардың ынтасын арттыру және математикалық сауаттылығын дамыту мақсатында әртүрлі ақпарат көздерінен алынған тапсырмаларды, соның ішінде математикадан жарыс тапсырмаларын жиі қолданамын, оларды шешуде оқушылардың математикалық білімдерін пайдалану қабілеттерін қалыптастыруға басты назар аударылады.

Жалпы білім беретін орта мектепте қазіргі кезеңде оқушы оқу-тәрбие процесінің орталығына қойылады. Зейін оқушының дамуына, оның мотивациялық сферасын және өз бетінше ойлау стилін қалыптастыруға бағытталған. Математика мектеп пәні ретінде осы қасиеттерді қалыптастыру және дамыту үшін жеткілікті мүмкіндіктерге ие. Демек, стандарттың мазмұны, атап айтқанда, математикалық білім беру математикалық сауаттылықтың жоғары деңгейде болуына ықпал етуі керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Филатова, М. Н. Внеурочная деятельность учащихся как средство достижения личностных и метапредметных результатов в условиях реализации ФГОС / М. Н. Филатова. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2015. — № 16 (96). — С. 430-434.

2. Симонова О. В. Формирование функциональной грамотности при обучении математике в 5–6-х классах общеобразовательной школы // Вестник Вятского государственного гуманитарного университета – 2010. – № 3. – С. 147–153.

3. Рослова Л. О., Краснянская К. А., Квитко Е. С. Концептуальные основы формирования и оценки математической грамотности // Отечественная и зарубежная педагогика. 2019. Т. 1, № 4 (61). С. 58–79.

ПОШАГОВОЕ РАЗВИТИЕ РАЗЛИЧНЫХ НАВЫКОВ, СОСТАВЛЯЮЩИХ ОСНОВУ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ ГРАМОТНОСТИ

Аннотация. *В статье рассматривается вопрос развития математической грамотности в школе. Математика — это не только освоение вычислений и формул, но и развитие мышления, логических и критических навыков, а также умения применять знания в жизненных ситуациях. В тексте описываются компоненты математической грамотности, стратегии её поэтапного развития (5–9 классы), а также способы внедрения прикладных и межпредметных заданий. Кроме того, рассматриваются возможности использования информационных технологий на уроках для повышения активности учащихся и применения знаний на практике. Статья описывает современные методические аспекты школьного математического образования и направлена на развитие интеллектуальных и практических навыков учащихся.*

Ключевые слова: *математическая грамотность, прикладные задачи, межпредметные связи, критическое мышление, школьное образование, ученикоцентрированный подход, информационные технологии.*

Даржан Айнур Нурадиновна
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Иманғали Білтабанов атындағы орта мектебі
Ақтөбе облысы, Қобда ауданы

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУДАҒЫ ТИІМДІ ӘДІСТЕР

Аңдатпа

Мақалада қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқушылардың оқу сауаттылығын арттыру мәселелері қарастырылады. Оқу сауаттылығы оқушылардың білімін өмірлік жағдайларда қолдану қабілетін, ақпаратты талдау, құрылымдау және өз ойын тұжырымдау дағдыларын дамытуға бағытталған. Мәтінде функционалдық сауаттылықты қалыптастыруға арналған заманауи әдістер мен стратегиялар: рөлдік ойындар, кейс-стади, модульдік және пәнаралық оқыту, Блум таксономиясына сәйкес сұрақтар жүйесі қарастырылады. Сонымен қатар, сабақтарды жоспарлауда қолданылатын стартерлер, «миға шабуыл», «кластер», «жұмбақ» сияқты әдістердің тиімділігі көрсетіледі. Мақалада функционалдық сауаттылықтың дамуы оқушының тұлғалық қалыптасуына, шығармашылық қабілеттерін жетілдіруге және кәсіби бәсекеге қабілеттілігін арттыруға ықпал ететіні дәлелденеді.

Кілттік сөздер: *оқу сауаттылығы, функционалдық сауаттылық, қазақ тілі мен әдебиеті, блум таксономиясы, рөлдік ойын, кейс-стади, миға шабуыл, сабақты жоспарлау*

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасында білім беруді жаңғырту және жаңарту мәселелері өзекті болып отыр. Осыған байланысты оқушылардың функционалды сауаттылығын қалыптастыру қажеттілігі туралы тақырып жиі қозғалуда.

Біздің оқушыларымыз - бұл еліміздің болашағы, ғылыми - техникалық прогреске қадам басуға, "үздіксіз білім алу" тұжырымдамасында іске асырылатын жоғары білім беру стандарттарына сәйкес келуге тиіс жаңа буын. Әлеуметтік-экономикалық модернизация жағдайында қазіргі оқушы болашақ мамандықтарын игеруге, бәсекеге қабілетті болуға, яғни басқалардан жақсы, сапалы, креативті, ерекше нәрсе жасай білуге, сондай-ақ тұлғалық қалыптасқан коммуникативті қасиеттерді (еркіндік, әдептілік, ізгілік, ұқыптылық, жауапкершілік) бойына сіңіруге қабілетті болуы керек. Функционалды сауатты адам алған білімдерін үнемі өзгеріп отыратын жағдайларда қолдана алып, сәтті бейімделіп, дами алу үшін бұл қасиеттерді мектепте оқу кезеңінде дамыту ұсынылады. Оқушыларға ақпаратты өз бетінше табуға, талдауға, құрылымдауға және өзін-өзі толық көрсетуге және қоғамға пайдалы болуға үйрету қажет.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөнінде білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы және 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары қабылданды. Аталған бағдарлама мен жоспар аясында PISA, TIMSS

және PIRLS халықаралық салыстырмалы зерттеулеріндегі қазақстандық жалпы білім беретін мектептердің нәтижелерін жақсарту қажеттілігі туындады.

PISA оқушылардың мектепте алған білімдерін, іскерліктері мен дағдыларын адам іс-әрекетінің әртүрлі салаларындағы, сондай-ақ әлеуметтік қатынастар мен тұлғааралық қарым-қатынастардағы өмірлік міндеттердің кең ауқымын шешу үшін пайдалану қабілетін бағалайды. PISA тестілеуі аясында функционалды сауаттылықтың келесі салалары бағаланады: оқу сауаттылығы, математикалық және жаратылыстану сауаттылығы.

2015 жылғы PISA нәтижелері бойынша сингапурлық білім алушылар қатысушылар арасында ең жоғары білікті оқырмандар болып шықты (3,6%), ал басқа елдердің ең жоғары деңгейінің пайызы 1,5% - дан аспады [1]. Бірақ TIMSS зерттеулері бойынша қазақстандық оқушылар жоғары нәтижелер көрсетуде. 39 елдің ішінде Қазақстан математика бойынша 7-орын, жаратылыстану ғылымдары бойынша 9-орын алды [2].

Жоғарыда айтылғандардан оқушылардың пәндік білімі жоғары деңгейде, ал оларды нақты өмірлік жағдайда қолдану қабілеті күрделі жетілдіруді қажет ететінің байқауға болады. Орта мектепте оқытудың негізгі бағыты оқу сауаттылығын қалыптастыруға және шығармашылық потенциалды дамытуға, ақпаратты түсіндіре білуге бағытталуы керек.

Оқу сауаттылығы оқушылардың өзін-өзі дамыту және өзін-өзі қалыптастыру үшін қажетті негізгі сипаттамалардың бірі болып табылады. Білім алушылардың оқу сауаттылығын бағалау құрылымы үш негізгі аспектіні қамтиды. Бұл оқылған нәрсені түсіну, жалпы контекстен белгілі бір ақпаратты табу, оны қолдану, өз жауабын тұжырымдау және дәлелдеу мүмкіндігі. Білім берудің жаңартылған заманауи мазмұны оқудың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға арналған.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәндері - толыққанды оқу дағдысын игеруге, көркем образдар жасау үшін тілдің бейнелеу құралдарының мақсатын түсінуге, эмоционалды - бағалау әрекетін, функционалдық сауаттылық дағдыларын құрайтын тыңдау, сөйлеу, оқу, жазу әрекеттерін қалыптастыруға бағытталған жалпы білім беру пәндері саналады. Пәндердің негізгі мақсаты - сөз өнері арқылы баланың жеке басының дамуына ықпал ету, өнермен қарым-қатынас жасау қажеттілігін тәрбиелеу, оқушыны көркем әдебиет әлеміне енгізу, оны адамзаттың рухани құндылықтарымен таныстыру, оқу іс-әрекеті процесінде оқушылардың функционалдық сауаттылық дағдыларын қалыптастыру. Сабақтарды жоспарлау кезінде мәселелік, индивидуалды, пәнаралық, модульдік оқытуды, жеке тәжірибе негізінде оқытуды, шағын топтардағы жұмыс, кейс-стади (нақты жағдайларды талдау), рөлдік және іскерлік ойындар қолдану ұсынылады.

Сондай-ақ, Блум таксономиясына сәйкес көп деңгейлі сұрақтар, сонымен қатар 6 деңгейді құрайтын сұрақтар кешені қолданылады:

1. Білім деңгейі;
2. Түсіну деңгейі;
3. Қолдану деңгейі;
4. Талдау деңгейі;
5. Синтез деңгейі;
6. Бағалау деңгейі.

Мұндай сұрақтар жүйесі мұғалімге ақыл-ой белсенділігінің деңгейін саралауды қолдана отырып, тиімді сұрақтар қоюға көмектеседі [3].

Оқыту үрдісінің жағартылған білім беру мазмұны негізінде оқушыларда оқу сауаттылығын дамыту үшін қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында ұзақ мерзімді, орта мерзімді және қысқа мерзімді жоспарлар жасалуы қажет.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәні бойынша орта мерзімді жоспарларда нақты стратегиялар мен оларды сипаттау арқылы оқытудың пәндік және пәнаралық мақсаттарын іске асыру бойынша нақты ұсынымдар бар. Мысалы, "рөлдік ойын" стратегиясы мен сахналау әдісін қолдану.

Қысқа мерзімді жоспарда негізгі критерийлер, стартер, сабақтың мақсатын қою, бағалау критерийлерін анықтау, белсенді оқыту нысандары, оқушылардың практикалық жұмысы,

зерттеу дағдыларын дамытуға арналған тапсырмалар, тілдік дағдыларды дамыту (тыңдау, сөйлеу, оқу, жазу), тиімді сұрақтар, мәселелік жағдайларды шешу, ақпаратты талдауға және өңдеуге бағытталған тапсырмалар, АКТ пайдалану дағдыларын дамыту, ресурстарды тиімді және ұтымды пайдалану, қалыптастырушы бағалау тәсілдері, тиімді кері байланыс, өткен тақырыптарды еске түсіре отырып, жаңа тақырыппен байланысын саралау, физикалық минут, динамикалық үзіліс, сабақ қорытындысы, рефлексия өткізу ескерілуі тиіс.

- Сабақтың стартері ретінде (сабақ басталарда) "оқуға себеп құру" тәсілі қолданылады.
- "Сіз бұған сенесіз бе...?" тәсілі тақырып бойынша белгілі бір фактті атап, оған оқушының өз ойы бойынша дәлелдемелер көрсетуіне негізделеді.
- "Мәселелік сұрақ" тәсілі
- "Жұмбақ" тәсілі. Сабақтың тақырыбы жұмбақ немесе жұмбақ-сипаттама түрінде бейнеледі.
- "Миға шабуыл" тәсілі 3 кезеңді қамтиды:

1 кезең - идеялар кешенін құру, мәселенің мүмкін шешімдері қабылдау (барлығы қабылданады, жазылады, өзгеріссіз қалады және бағаланбайды, шамамен 10-15 минут);

2 кезең - идеялар мен ұсыныстарды ұжымдық талқылау;

3 кезең - ең перспективалы шешімдерді таңдау.

- "Кластер" тәсілі графикалық схема түрінде рәсімделеді, оның ортасында негізгі сөз, ұғым, фраза, оның серіктері ретінде осы тақырыпқа қатысты идеялар, ойлар, фактілер, суреттер қолданылады.
- "Ашық және жабық сұрақтар" қою тәсілі. Оқушылар жаңа білімді практикада қолдануға, оларды алынған ақпаратпен байланыстыруға, түрлі деңгейдегі сұрақтарды тұжырымдауға үйренеді, мәселеге жан жақты қарауға және әртүрлі көзқарастарды қабылдауға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар әрекет ортасын құру үшін қосымша ресурстарды мұқият қарастыру қажет. Оқу әдебиетінен басқа, мәтіндер, таза парақтар, түрлі-түсті маркерлер, рефлексия парақтары, формативті бағалау формалары, жадынамалар, критерийлер түріндегі үлестірме материалдар тиімді. Өлеңдерді жаттау, аудиокітап үлгілерін тыңдау, мультипликациялық және көркем фильмдердің үзінділерін көру, музыкалық фондық сүйемелдеу бойынша оқу секілді қосымша әдістер оқуға деген қызығушылықты айтарлықтай арттырады.

Қорытындылай келе, мектеп жасында оқу іс-әрекетінің қалыптасуы қазіргі адамның функционалдық сауаттылығын дамытудың негізгі элементі болып табылады. Баланың мектеп пәндеріндегі жетістігі ғана емес, сонымен қатар болашақта оның кәсіби қызметіндегі жетістігі де функционалды дағдыларға байланысты.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. «Основные результаты международного исследования PISA - 2015», 2017 год: Национальный отчет/С. Ирсалиев, А. Култуманова, Е. Сабырұлы, М.Аманғазы – Астана: АО «Информационно - аналитический центр», 2017 –241стр.

2. Опубликованы результаты международного исследования TIMSS – 2015. Информационно – аналитический центр, timss 2015.org. 29.11.2016. http://iac.kz/ru/opublikovany-rezultaty-mezhdunarodnogo-issledovaniya-timss-2015.

3. Типология вопросов по таксономии Блума. // flyceum.kz/mcab/014.doc

Есенбаева Гульнар Жолдибаевна
Бастауыш сынып мұғалімі
«Жиделі бастауыш мектебі» КММ
Жамбыл облысы, Шу ауданы, Жиделі ауылы

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУ ДАҒДЫСЫН ДАМЫТУДЫҢ НЕГІЗГІ ШАРТТАРЫ

Қазіргі уақытта бастауыш сыныптарда баланы тек оқуға, санауға және жазуға үйретіп қана қоймай, өзін-өзі дамыту, өзін-өзі тану дағдыларын қалыптастыру керек. Сондықтан бастауыш сынып мұғалімінің алдында тұрған маңызды міндеттердің бірі-балаларға тұжырымдар жасауға, дәлелдер келтіруге, бір-бірімен логикалық байланысты тұжырымдар жасауға, өз пікірлерін негіздей отырып қорытынды жасауға және сайып келгенде өз бетінше білім алуға мүмкіндік беретін тәуелсіз ойлау логикасын дамыту.

Логикалық ойлауды дамыту күрделі процесс. Ол баланың практикалық іс-әрекетімен, оның қорытынды жасап, өз іс-әрекетінің және айналасындағылардың салдарын көре білуімен байланысты. Бұл даму деңгейін мақсатты оқыту арқылы жүзеге асыруға болады. Баланың психикалық және тұлғалық дамуындағы тәрбиенің жетекші рөлін ескере отырып, мұндай көзқарас шын мәнінде қажет.

Ойлауды дамыту процесі ақыл-ой әрекеттерінің жалпыланған әдістерін (салыстыру, жалпылау, талдау, синтез, жіктеу, аналогия) қалыптастыру мен дамытудан тұрады, бұл ойлаудың өзі танымның кез-келген саласында, соның ішінде математикада процесс ретінде жұмыс істеуінің жалпы шарты болып табылады. Ақыл-ой әрекеттерін қалыптастыру математикалық ойлауды дамытудың абсолютті қажеттілігі болып табылады және бұл ақыл-ой әрекеттері логикалық ақыл-ой әрекеттерінің әдістері деп те аталады. Олардың қалыптасуы баланың математикалық қабілеттерінің дамуын ынталандырады.

Жалпы логикалық дағдыларды қалыптастыру процесінің негізгі шарттары, ең алдымен, оның барлық сатыларында мектеп пәндерін оқыту процесіне назар аудару, сабақтастық және байланыстыру болып табылады.

Логикалық ойлауды дамытудың әртүрлі тәсілдерінің болуына қарамастан, зерттеушілердің көпшілігі оқу процесінде логикалық ойлауды дамыту мынаны білдіреді:

- оқушылардың бақыланатын заттарды салыстыру, оларда ортақ қасиеттер мен айырмашылықтарды табу қабілетін дамыту;
- заттардың маңызды қасиеттерін ажырата білу және оларды екінші, маңызды емес нәрселерден алшақтату (абстракциялау) қабілетін дамыту;
- балаларды әр құрамдас бөлікті білу мақсатында затты құрамдас бөліктерге бөлуге (талдауға) және бөлшектердің өзара әрекеттесуін және объектіні біртұтас тұтастық ретінде біле отырып, бөлшектелген ақыл-ой объектілерін бір бүтінге біріктіруге (синтездеуге) үйрету;
- фактілерді жалпылау қабілетін ояту;
- оқушыларда өз пайымдауларының ақиқатын сенімді түрде дәлелдеу және жалған тұжырымдарды жоққа шығару қабілетін дамыту;
- оқушылардың ойларының дәл, дәйекті, негізді түрде баяндалуын қамтамасыз ету.

Оқушылардың логикалық ойлауын қалыптастыруға негізінен инновациялық технологиялар ықпал етеді. Логикалық ойлауды қалыптастыру процесінде инновациялық технологияларды қолданудың бірнеше ерекшеліктері бар:

- логикалық ойлауды оқыту процесінің ғылыми негізделген заңдылықтарына сүйену;
- оқу ақпаратының оқушылардың логикалық ойлауын қалыптастыру міндеттеріне сәйкестігі;
- технологиялар мен олардың компоненттерінің рефлексия мен шығармашылыққа мотивация жасауға бағдарлануы;
- білім беру процесінің субъектілері арасындағы қарым-қатынас жағдайларын құру;

- оқушылардың логикалық ойлау дағдыларын анықтау мақсатында мәтінмен жұмыс істеу бойынша ұсыныстар;

- мәтінмен жұмыс істеудің әртүрлі визуалды формалары мен стратегияларын таныстыру.

Оқушылардың логикалық ойлауын қалыптастыру процесінде инновациялық технологиялардың белсенді қолданылатын түрлеріне жобалау бойынша сабақтар мен пікірталастар жатады.

Нақты оқу мақсаттарын жүзеге асыруға бағытталған инновациялық технологиялар ашық стратегиялар жүйесі болып табылады. Олардың көмегімен оқушыларда тәуелсіз логикалық ойлау қалыптасады. Бастауыш сынып оқушыларында логикалық ойлау, ең алдымен оқу және жазу кезінде көрінеді. Оқу сабақтарында оқушыларға сюжеттік мәтіндер, әңгімелер мен ертегілер ұсынылады, олардың негізінде логикалық ойлауды қалыптастыру мақсатында жазбаша тапсырмалар жасалады. Бұл тапсырмалар, біріншіден, оқушылар үшін қызықты болуы керек, екіншіден, логикалық ойлауды қалыптастыруға бағытталған болуы шарт. Сонымен қатар, осы типтегі тапсырмалар оқушылардың көркем шығарманы талдауға деген қызығушылығын оятуға арналған.

Бастауыш сынып оқушыларында логикалық ойлауды қалыптастыру үшін тақырыптық байланысты мәтіндерді таңдау да маңызды. Оларды талдау барысында оқушылар жағымды және жағымсыз кейіпкерлерді бөліп көрсетеді, оларды сипаттайды. Әр кейіпкерді сипаттау үшін оқушылар дауыспен оларға деген көзқарастарын білдіретін ерекше интонацияны таңдайды. Мұндай оқу жағдайларында оқушылар логикалық ойлау элементтерін қалыптастыра бастайды. Мәтінді оқу және талдау барысында мұғалім оқушыларды логикалық ойлауға итермелейтін сұрақтар қоюы керек. Көркем мәтінді оқуды бастамас бұрын оқушылардың мазмұны туралы, кейіпкерлердің қайсысы белсенді және позитивті, кім пассивті және неге адамдарға ұнамайтындығы туралы ойлауға деген ұмтылысын ынталандырған жөн. Оқушылар кейіпкерге объективті баға беру үшін мәтінге және олардың өмірлік тәжірибесіне бірнеше рет жүгінуі керек. Логикалық ойлау оқушыларға кейіпкерлер мен қоршаған шындықтың байланысы мен қарым-қатынасын түсінуге көмектеседі.

Оқушылардың логикалық ойлауын дамытудың тағы да бір стандартты емес әдістердің бірі -логикалық есептерді шешу болып табылады. Олар балалардың ақыл-ойын жаттықтырады, көкжиегін кеңейтеді.Стандартты емес логикалық есептер ұғымдарды, оларға амалдарды, әртүрлі математикалық конструкцияларды қолданумен байланысты ойлау процесін жүзеге асыруға арналған тапсырмаларды білдіреді. Оқушыларға осындай тапсырмаларды ұсына отырып,олардың математикалық амалдарды орындау қабілетін қалыптастырамыз және сонымен бірге оларды дамытамыз.

Стандартты емес тапсырмаларды қолдану жалпылау, талдау, синтез, салыстыру, жіктеу, абстракция сияқты ойлау операцияларының дамуына ықпал етеді. Ақыл-ой белсенділігінің деңгейінің жоғарылауы оқушылардың тек математика сабақтарында ғана емес, барлық басқа пәндер бойынша білім сапасының жақсаруына әкелді. Осы жұмыс жүйесін қолданғаннан кейін оқушылардың математикадан оқу материалын оқуға деген қызығушылығы артты.

Негізгі математикалық ұғымдардағы балалардың білімін, дағдыларын дамытудың ең тиімді әдісі - ойын. Ойынды негізгі математикалық ұғымдарды дамытудың реттелетін процесі ретінде емес, бала саналы түрде қабылдайтын, салыстыратын, нәтижеге жету жолдары мен әдістерін таңдайтын, өз жолындағы қиындықтарды жеңуде тәуелсіздік танытатын еркін әрекет ретінде қарастырған жөн. Математикалық мазмұны бар әрбір дидактикалық ойынның өз міндеттері бар: есептеулерді орындау қабілетін дамыту, қарапайым геометриялық фигуралармен, сандардың табиғи тәртібімен, сандардың құрамымен және т. б. танысу.

Осылайша, логикалық ойлауды дамытуда оқушы мен мұғалімнің бірлескен іс-әрекетін ұйымдастыру кезінде бала өзінің жеке тәжірибесін кеңейтеді, қабілеттерді дамытады: жағдайды логикалық талдау, мәселені бөліп көрсету, жеке тұлғаның негізінде оны шешудің әртүрлі жолдарын іздеу.

Бейсембаев Урман Муратович, дене шынықтыру пәні мұғалімі, педагог - зерттеуші
Қабден Бекмұрат Шаттықұлы, дене шынықтыру пәні мұғалімі, педагог-модератор
Ахмет Бірімжанов атындағы жалпы білім беретін мектеп
Қостанай қаласы

КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНЫ

Аннотация. *Мақалада 2024 жылы Қазақстан Республикасының елордасы – Астана қаласында өткен бесінші Дүниежүзілік көшпенділер ойынының мәні мен маңызы, тарихи тамыры мен қазіргі замандағы рухани және спорттық құндылығы жан-жақты талданады. Автор ойындардың өткізілу мақсатын, дене шынықтыру мен ұлттық спорт түрлерін дамытудың маңыздылығын, сондай-ақ көшпенділер мұрасын ұлықтаудағы рөлін ғылыми-публицистикалық тұрғыдан қарастырады. Мақалада ойындар барысында көрсетілген спорт түрлерінің тәрбиелік, мәдени және патриоттық қырлары ашылады. Сонымен қатар, дене шынықтыру пәні мұғалімдерінің ұлттық спортты оқушыларға насихаттау ісіндегі жауапкершілігі мен әдістемелік көзқарастары айқындалады.*

Кілт сөздер*: Көшпенділер ойыны, ұлттық спорт, дене шынықтыру, Астана, рухани жаңғыру, мәдени мұра, спорттық дәстүр.*

2024 жылы Қазақстанның жүрегі — Астана қаласы әлем назарын өзіне аударған айтулы тарихи сәттің куәсі болды. Бұл — бесінші Дүниежүзілік көшпенділер ойынының өткізілуі еді. Тарихы тереңге бойлаған көшпенді халықтардың мұрасын дәріптеу мақсатында ұйымдастырылған бұл халықаралық шара ел тәуелсіздігін нығайтумен қатар, қазақ халқының бай мәдениеті мен спорттық дәстүрін әлемге паш етті. Көшпенділер ойыны — ұлттың жадында жаңғырып, бүгінгі ұрпақтың бойына ерлік, намыс, батылдық пен рух дарытатын ерекше құбылысқа айналды.

Астана төрінде өткен бұл ойындар тек спорттық сайыс емес, сонымен бірге өркениеттер тоғысқан мәдени көпір, халықтар арасындағы бейбітшілік пен достықтың символы болды. Дүниежүзілік көшпенділер ойынының тарихына көз жүгіртсек, алғашқы рет 2014 жылы Қырғыз Республикасында ұйымдастырылған еді. Содан бері бұл дәстүрлі халықаралық жарыс түрі көшпенді халықтардың бірегей мәдени құндылықтарын сақтау мен насихаттауда ерекше орын алды. 2024 жылы Қазақстан бұл эстафетаны лайықты деңгейде жалғастырып, әлем елдерінен келген мыңдаған спортшылар мен көрермендерді қарсы алды.

Бұл оқиға — қазақ халқының тарихи болмысын танытатын, ата-баба дәстүрін ұлықтайтын, ұлттық сана мен рухты көтеретін айтулы белес болды. Себебі көшпенділер ойыны — бұл жай жарыс емес, ғасырлар қойнауынан жеткен өмір салтының көрінісі. Ат үстінде туған, ерлік пен намысқа суарылған ұлттың өмірлік философиясы мен дүниетанымы дәл осы ойындар арқылы көрініс табады. Қазақ халқының жылқыға деген құрметі, саятшылық өнері, күш пенептілікті дәріптейтін сайыстары – барлығы көшпенділер өркениетінің бөлінбес бөлігі екенін тағы бір мәрте дәлелдеді.

Дүниежүзілік көшпенділер ойыны барысында көкпар, аударыспақ, теңге ілу, қыз қуу, қазақ күресі, жамбы ату, бәйге секілді ұлттық спорт түрлері жоғары деңгейде ұйымдастырылды. Бұл спорт түрлерінің әрқайсысы тек физикалық күш пен шеберлікті сынау емес, сонымен қатар адамгершілік, батырлық, төзімділік және өз халқының дәстүріне адалдықты көрсететін рухани сынақ іспетті. Осы ойындарды тамашалаған шетелдік қонақтар қазақ халқының бай мұрасын, ұлттық ерекшелігін, спорт арқылы рухани байланысын сезіне білді.

Көшпенділер ойынының бірегейлігі – онда әр халық өзінің тарихи болмысын, киім үлгісін, тұрмыстық мәдениетін, ұлттық аспаптары мен ән-жыр дәстүрін таныта алатынында. Бұл тұрғыдан алғанда, ойын тек спорттық емес, этномәдени фестиваль сипатына ие. Қазақстандық ұйымдастырушылар осы тұста ерекше креатив пен ұлтжандылық танытты:

Астана қаласының заманауи инфрақұрылымы мен ұлттық нақыштағы көріністер тамаша үйлесім тапты. Ашылу салтанатындағы театрландырылған көрініс, мыңдаған әртістердің қатысуымен өткен тарихи композициялар, жылқы мәдениетінің көрінісі — барлығы ұлттық мақтаныш сезімін оятты.

Дене шынықтыру пәні мұғалімдері үшін мұндай халықаралық шаралар ерекше маңызға ие. Себебі олар жас ұрпаққа денсаулық мәдениетін үйретумен қатар, ұлттық спорт арқылы рухани құндылықтарды дарытудың бірден-бір жолы екенін ұғындырады. Көшпенділер ойыны – қазіргі мектеп бағдарламасында қолдануға болатын тәжірибелік үлгі. Мәселен, дене шынықтыру сабақтарында ұлттық ойын элементтерін енгізу, оқушыларды ұлттық спорт түрлерімен таныстыру, командалық рух пен әділ бәсекенің қағидатын үйрету – мұғалімнің кәсіби шеберлігін көрсететін маңызды бағыттардың бірі.

Ойындардың тәрбиелік мәнін ашуда олардың мазмұнындағы моральдық және эстетикалық компоненттерге назар аударған жөн. Мысалы, көкпар мен аударыспақ ойындары арқылы ерік-жігер мен батылдық қалыптасса, жамбы ату мен теңге ілу ойындары дәлдік пен ептілікті дамытады. Бұл қасиеттер кез келген жас ұрпақтың тұлғалық дамуына ықпал етеді. Сондықтан мұндай спорттық дәстүрлерді жаңғырту тек дене шынықтыру саласы үшін емес, ұлт болашағы үшін стратегиялық маңызға ие.

Көшпенділер ойынының философиялық негізі – табиғатпен үйлесім, еркіндік пен теңдік идеясы. Көшпенділер ешқашан табиғатты бағындыруды емес, онымен үндесуді мақсат еткен. Осы тұрғыдан алғанда, ойынның мәні қазіргі жаһандану дәуірінде ерекше өзектілікке ие. Себебі ол бізді өз түп-тамырымызды ұмытпауға, ұлттық рух пен дәстүрді жаңғыртуға шақырады. Әсіресе, дене тәрбиесі саласында бұл идеялар тұлғаның рухани, мәдени және физикалық үйлесімді дамуын қамтамасыз етуге бағытталған.

Бүгінгі таңда ұлттық спорт түрлерін қайта түлету – мемлекетіміздің мәдени және спорттық саясатының маңызды бөлігі. Қазақстанда ұлттық спорт федерациялары, арнайы академиялар, оқу бағдарламалары құрылып, жастар арасында дәстүрлі ойындарға қызығушылық артып келеді. Ал Көшпенділер ойынының өткізілуі – осы бастамалардың нәтижесін халықаралық деңгейде танытудың ең жарқын көрінісі. Бұл ойындар арқылы Қазақстан өз мәдени дипломатиясының тиімділігін де дәлелдеді.

Ойындар барысында әлемнің 90-нан астам елінен келген спортшылар мен делегациялар қазақ жеріндегі қонақжайлықтың, бірліктің және толеранттылықтың үлгісін көрді. Бұл тек спорттық тәжірибе емес, халықтар арасындағы достықты нығайтудың, мәдени ықпалдастықтың заманауи формасы болды. Әсіресе, жастар үшін бұл оқиға отансүйгіштік сезімін арттырып, ұлттық бірегейлікті қалыптастыруға серпін берді.

Қорыта айтқанда, 2024 жылғы бесінші Дүниежүзілік көшпенділер ойыны — Қазақстанның мәдени, рухани және спорттық дамуындағы тарихи белес. Бұл ойын — тек өткеннің естелігі емес, болашақтың бағдаршамы. Ол бізге ұлттың күші — рухында, ал рухтың тірегі — дәстүр мен спортта екенін ұғындырды. Көшпенділердің ұрпағы ретінде біз сол рухты сақтап, оны келер ұрпақтың санасына сіңіруіміз қажет.

Дене шынықтыру пәні мұғалімдері осы бағытта басты миссияны атқара алады: олар ұлттық спортты дәріптеу арқылы балаларды тек физикалық тұрғыдан ғана емес, рухани жағынан да шыңдайды. Ал көшпенділер ойыны сол асыл мұраттың айқын үлгісі болып қала бермек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Дүниежүзілік көшпенділер ойындары ресми сайты. – https://worldnomadgames.kz
2. Қайырбеков, С. Қазақтың ұлттық ойындары мен дене тәрбиесі. – Астана: Арман, 2022. – 210 б.
3. World Nomad Games 2024 Official Report. – Astana: Ministry of Culture and Sports of Kazakhstan, 2024. – 75 p.
4. Әбдірахманова, Г. Көшпенділер өркениеті және оның мәдени мұрасы. – Алматы: Дәуір, 2021. – 188 б.

Хасанова Салтанат Каримовна
Тәрбиеші
Қадыр Мырза Әли атындағы жалпы орта мектебі
Атырау облысы, Құрманғазы ауданы, Сафон ауылы

ОЙЫН АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕЛЕУ МЕН ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Аннотация: *мақалада мектепке дейінгі және бастауыш білім беру жүйесінде ойын арқылы тәрбиелеу мен оқытудың тиімді жолдары ғылыми тұрғыда қарастырылған. Автор ойынның тұлғаның жан-жақты дамуына, танымдық және әлеуметтік қабілеттерінің қалыптасуына ықпал ететіндігін дәлелдейді. Зерттеу барысында ойын әрекетінің психологиялық, педагогикалық және дамытушылық мүмкіндіктері талданады. Сонымен қатар ойын технологияларын инновациялық әдіс ретінде қолданудың тиімді тәсілдері, педагогтың рөлі мен кәсіби шеберлігіне қойылатын талаптар сипатталады. Мақала педагогтар мен тәрбиешілердің тәжірибелік қызметіне бағытталған.*

Кілт сөздер: *ойын әрекеті, тәрбиелеу, оқыту технологиясы, педагогикалық инновация, танымдық белсенділік, дамыта оқыту, тұлғалық даму, сюжеттік ойын, инклюзивті орта, шығармашылық қабілет.*

Қазіргі таңда білім беру жүйесінің басты мақсаты – жан-жақты дамыған, шығармашыл, өмірге бейім жеке тұлға қалыптастыру. Бұл мақсатқа жетудің тиімді жолдарының бірі – ойын арқылы оқыту мен тәрбиелеу технологиясын жүйелі қолдану болып табылады. Ойын – баланың табиғи қажеттілігі мен ішкі дамуының қуатты құралы. Психологтар мен педагогтердің көптеген зерттеулері ойын әрекетінің баланың тұлғалық, танымдық, эмоционалдық және әлеуметтік дамуының негізгі факторы екенін дәлелдеді. Сондықтан қазіргі заманғы педагогикалық парадигмада ойын тек қосымша әдіс емес, баланың дамуының жетекші формасы ретінде қарастырылады.

Ойын арқылы оқыту мен тәрбиелеудің тиімділігі ең алдымен оның табиғилығында. Бала ойын кезінде өз еркімен, белсенді түрде әрекет етеді, ізденеді, салыстырады, шешім қабылдайды. Мұндай жағдайда оқыту процесі баланың психологиялық ерекшеліктеріне сай ұйымдастырылып, оны қызықтырады, ынталандырады және шығармашылық белсенділігін арттырады. Ойын барысында бала жаңа білімді тек қабылдап қана қоймай, оны өмірлік тәжірибемен байланыстырып, өз ойымен ұштастырады. Бұл өз кезегінде функционалдық сауаттылық пен дербес ойлау қабілетінің дамуына негіз болады.

Қазіргі педагогика ғылымында ойын әрекетін тәрбиелеу мен оқытудың басты технологиясы ретінде қолдану – тұлғалық-бағдарланған, әрекеттік және дамыта оқыту тұжырымдамаларына сүйенеді. Бұл тұжырымдамаларға сәйкес, бала пассивті тыңдаушы емес, оқу процесінің белсенді қатысушысы болуы тиіс. Сол себепті педагогтың міндеті – баланың жас ерекшелігіне, қызығушылығына және қабілетіне сай ойындық орта құру. Мектепке дейінгі кезеңде бұл – сюжетті-рөлдік, қимылдық, дидактикалық, шығармашылық ойындар арқылы жүзеге асады. Ал бастауыш мектеп кезеңінде ойын элементтері сабақтың құрылымына кіріктіріліп, жаңа ұғымды меңгеру, бекіту және бақылау кезеңдерінде тиімді қолданылады.

Ойын арқылы оқыту технологиясын тиімді пайдалану педагогтан жоғары кәсіби шеберлікті талап етеді. Ойынның тәрбиелік және дамытушылық әлеуетін арттыру үшін педагог оның мақсатын, мазмұнын, құрылымын және күтілетін нәтижесін нақты анықтауы керек. Ойын түрін таңдау кезінде баланың жас және психологиялық ерекшеліктері, әлеуметтік тәжірибесі, қызығушылығы ескеріледі. Мысалы, мектепке дейінгі кезеңде сюжетті-рөлдік ойындар (дәрігер мен науқас, мұғалім мен оқушы, құрылысшы мен сәулетші) балалардың әлеуметтік мінез-құлқын, өзара әрекеттесу дағдыларын қалыптастырады. Ал бастауыш

сыныптарда танымдық ойындар (жұмбақ шешу, сөз құрау, сандық ойындар, логикалық тапсырмалар) арқылы баланың ойлау және есте сақтау қабілеті дамиды.

Ойын арқылы тәрбиелеудің тиімділігі оның тәрбиелік әсер ету мүмкіндіктерінде. Ойын барысында бала ұжыммен әрекет етуді, тәртіп сақтауды, өз ойын жеткізуді және өзгелерді тыңдауды үйренеді. Бұл – тұлғаның коммуникативтік мәдениетінің, әлеуметтік бейімделуінің және эмоционалдық интеллектісінің қалыптасуына жол ашады. Әсіресе, мектепке дейінгі мекемелерде ойын арқылы баланың мінез-құлқындағы жағымды қасиеттерді (мейірімділік, достық, әділдік, жауапкершілік) дарыту педагогикалық процестің негізгі бөлігі болып табылады.

Психологиялық тұрғыдан алғанда, ойын – баланың өзіндік «ішкі әлемін» танытатын ерекше феномен. Ойын кезінде бала қорқыныштан, сенімсіздіктен арылады, өз ойын еркін жеткізеді, эмоциясын білдіреді. Бұл – тұлғалық дамуға қажетті еркіндік пен өзін-өзі танудың көрінісі. Сол себепті ойын арқылы тәрбиелеу мен оқыту – баланың психологиялық денсаулығын сақтау мен нығайтудың ең тиімді жолдарының бірі болып саналады.

Қазіргі білім беру реформалары ойын технологияларын тек мектепке дейінгі деңгейде емес, бастауыш білімде де кеңінен қолдануды ұсынады. Себебі баланың танымдық белсенділігі мен қызығушылығын арттыру үшін ойынның мотивациялық әсері зор. Цифрлық білім беру дәуірінде интерактивті және виртуалды ойындар да жаңа мүмкіндіктер ашады. Интерактивті платформаларда оқу процесін геймификациялау – яғни оқу мазмұнын ойын түрінде беру – баланың сабаққа деген қызығушылығын арттырып, білімді тұрақты меңгеруге ықпал етеді. Мысалы, Kahoot, Quizizz, LearningApps сияқты цифрлық ойындық құралдар оқушыларды белсенділікке, жарысуға және жылдам ойлауға баулиды.

Сонымен қатар, ойын арқылы оқытудың тағы бір тиімді жағы – ол жеке дара оқыту мен инклюзивті білім беру ортасын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Әр бала өз қабілетіне қарай рөл таңдай алады, өз темпімен дамиды және топтық әрекет барысында тең дәрежеде қатыса алады. Бұл әдіс ерекше білім қажеттіліктері бар балалардың әлеуметтенуіне, өз-өзіне сенімділігін арттыруға және коммуникативтік қабілеттерін дамытуға зор ықпал етеді.

Педагогикалық тәжірибеде ойын арқылы оқытудың тиімділігін арттыру үшін педагог шығармашылық тәсілді қолдануы қажет. Ойын сценарийін құру кезінде педагог қиял мен бейнелілікті, эмоционалды элементтерді пайдаланады. Мұндай ойындар балаларды қуанышқа бөлеп қана қоймай, ойлау, есте сақтау, қиялдау сияқты когнитивтік процестерді белсендіреді. Мысалы, «ертегі ойындары» мен «рөлдік драматизация» әдістері баланың тілін, сөздік қорын, әңгімелеу қабілетін жетілдіреді.

Ғылыми тұрғыдан ойын әрекетінің тиімділігі Л.С. Выготскийдің мәдени-тарихи теориясында, Ж. Пиаже мен Э. Эриксонның когнитивтік даму концепцияларында дәлелденген. Бұл ғалымдардың пайымдауынша, бала дамуының жетекші факторы – белсенді іс-әрекет, оның ішінде ойын. Ойын – даму аймағын кеңейтетін, баланың әлеуетін ашатын табиғи құрал. Сондықтан педагог баланың дамуын бағыттап, ойын арқылы оның әлеуетін өздігінен ашуына жағдай жасауы керек.

Қазіргі заманда ойын технологиялары дәстүрлі әдістермен қатар педагогикалық инновация ретінде қарастырылады. Бұл бағытта тәжірибелік ойындар, тренингтер, жобалық ойындар, зерттеу ойындары кеңінен қолданылады. Олар оқыту процесін жандандырып, практикалық дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді. Мысалы, экологиялық бағыттағы ойындар арқылы бала табиғатты қорғауға үйренсе, экономикалық ойындар арқылы үнемшілдік пен жауапкершілікті түсінеді.

Ойын арқылы тәрбиелеу мен оқыту процесінің тиімділігі педагогтың ұйымдастырушылық, коммуникативтік және диагностикалық қабілеттерімен тығыз байланысты. Педагог ойынды тек көңіл көтеру құралы емес, тәрбиелік және дамытушылық мақсаттарға жетудің құралы ретінде қарастыруы тиіс. Ол үшін ойынның мақсаты, мазмұны, нәтижесі және кері байланыс кезеңдері нақты жоспарлануы керек.

Қорытындылай келе, ойын арқылы тәрбиелеу мен оқытудың тиімді жолдары – бұл баланың табиғи даму заңдылықтарына сүйенетін, тұлғаның барлық қырын жан-жақты дамытатын ғылыми және тәжірибелік жүйе. Ойын – балалық шақтың басты мазмұны, ал оны дұрыс ұйымдастыру – педагогтың кәсіби шеберлігінің көрсеткіші. Қазіргі педагогикалық тәжірибеде ойын технологиясын шығармашылықпен пайдалану баланың қызығушылығын арттырып, оны өмірге бейім, өзіндік пікір мен құндылықтары бар тұлға ретінде қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Қолданылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2023.
2. ҚР Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. – Астана: Оқу-ағарту министрлігі, 2022.
3. Әбенова К. Т. *Ойын арқылы оқыту технологиясы.* – Алматы: Білім, 2020.
4. Құдайбергенова Г. А. *Педагогикалық инновациялар және шығармашылық даму.* – Алматы: Қазақ университеті, 2021.

ЭФФЕКТИВНЫЕ СПОСОБЫ ВОСПИТАНИЯ И ОБУЧЕНИЯ ЧЕРЕЗ ИГРУ

Аннотация

В статье научно рассматриваются эффективные методы воспитания и обучения через игру в системе дошкольного и начального образования. Автор доказывает, что игра способствует всестороннему развитию личности, формированию познавательных и социальных способностей. В исследовании анализируются психологические, педагогические и развивающие возможности игровой деятельности. Кроме того, описываются эффективные подходы к применению игровых технологий как инновационного метода, а также требования к роли педагога и его профессиональному мастерству. Статья ориентирована на практическую деятельность педагогов и воспитателей.

Ключевые слова: *игровая деятельность, воспитание, технология обучения, педагогическая инновация, познавательная активность, развивающее обучение, личностное развитие, сюжетно-ролевые игры, инклюзивная среда, творческие способности.*

EFFECTIVE METHODS OF TEACHING AND EDUCATING THROUGH PLAY

Abstract

The article scientifically examines effective methods of teaching and educating through play in preschool and primary education systems. The author demonstrates that play contributes to the holistic development of the child, as well as the formation of cognitive and social skills. The study analyzes the psychological, pedagogical, and developmental potentials of play activities. In addition, effective approaches to using play-based technologies as an innovative method are described, along with the requirements for the teacher's role and professional competence. The article is intended for the practical activities of educators and teachers.

Keywords: *play activity, education, teaching technology, pedagogical innovation, cognitive activity, developmental learning, personal development, role-playing games, inclusive environment, creative abilities.*

Алпысбаева Дариға Жұбанышқызы, Косщанова Жанылсын Базарбаевна
Ағылшын тілі пәні мұғалімдері
Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
«№ 12 жалпы білім беретін мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесі

АҒЫЛШЫН ТІЛІ ҮЙРЕТУДІҢ БАСТЫ ЖОЛДАРЫ ЖӘНЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЕКТТІ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Аннотация. *Мақалада ағылшын тілін оқытудың заманауи әдістері мен жасанды интеллект технологияларын тиімді пайдалану мүмкіндіктері жан-жақты қарастырылған. Автор шетел тілін үйретуде қолданылатын дәстүрлі және инновациялық тәсілдердің айырмашылығын талдап, олардың оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамытуға ықпалын ғылыми және практикалық тұрғыдан дәлелдейді. Жасанды интеллекттің білім беру процесінде, атап айтқанда, тіл үйрету ісінде атқаратын рөлі мен тиімділігі нақты мысалдар арқылы сипатталады. Мақалада ChatGPT, Duolingo, Grammarly сияқты платформалардың тілдік қабілетті жетілдірудегі әсері, олардың педагогикалық әлеуеті және оқытушының кәсіби қызметіне тигізетін ықпалы талданып, заманауи ағылшын тілі мұғалімінің рөлі жаңаша пайымдалады.*

Кілт сөздер*: ағылшын тілі, оқыту әдістері, жасанды интеллект, цифрлық педагогика, тілдік құзыреттілік, инновациялық технологиялар, білім беру.*

XXI ғасыр – ақпарат пен технология ғасыры. Бұл кезеңде адамзат өркениеті бұрын-соңды болмаған жылдамдықпен дамып, жаңа мүмкіндіктерге жол ашып отыр. Әсіресе білім беру саласы соңғы онжылдықта түбегейлі өзгерістерге ұшырады. Осы тұрғыда ағылшын тілі – жаһандық коммуникацияның, ғылым мен технологияның, мәдениет пен экономиканың негізгі құралына айналды. Ағылшын тілін үйретудің әдістемесі де заман талабына сай түрленіп, инновациялық сипат алуда. Бұрынғыдай тек оқулық пен дәптерге сүйеніп қана білім алу жеткіліксіз; қазір оқыту процесі мультимедиялық ресурстармен, онлайн-платформалармен және ең бастысы – жасанды интеллект технологияларымен тығыз байланысып отыр.

Ағылшын тілін үйретудің басты мақсаты – оқушылардың шет тілінде еркін сөйлей алу қабілетін, яғни коммуникативтік құзыреттілігін дамыту. Бұл құзырет тек грамматикалық ережелер мен сөздік қорды меңгерумен шектелмейді, ол тілдік ортада өз ойын еркін жеткізе білу, логикалық ойлау, тыңдалған ақпаратты сараптай алу сияқты кешенді дағдыларды қамтиды. Осы орайда дәстүрлі әдістер мен заманауи технологияларды үйлестіре қолдану – оқыту үдерісін жаңа деңгейге көтерудің ең тиімді жолы болып саналады.

Бүгінгі таңда ағылшын тілін оқытуда коммуникативтік, интерактивтік және жобалық тәсілдер кеңінен қолданылады. Коммуникативтік әдіс оқушылардың сөйлеу мәдениетін қалыптастыруға бағытталса, интерактивтік әдістер олардың өзара әрекеттесуін, тілдік жағдаяттарда еркін жауап бере алу қабілетін дамытады. Ал жобалық әдіс – оқушылардың зерттеу және шығармашылық қабілеттерін арттырудың тиімді жолы. Мысалы, оқушы белгілі бір тақырып бойынша презентация дайындап, оны ағылшын тілінде қорғау арқылы әрі тілдік дағдыларын жетілдіреді, әрі өз ойын дәлелмен айтуға үйренеді. Бұл тәсілдер оқыту процесін тұлғаға бағытталған, белсенді танымдық іс-әрекетке негізделген жүйеге айналдырады.

Алайда XXI ғасырдың ең маңызды ерекшелігі – жасанды интеллекттің білім беру саласына енуі. ChatGPT, Google Bard, Grammarly, Duolingo сияқты жүйелер оқыту процесін түбегейлі өзгертіп, мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынастың жаңа форматын қалыптастыруда. Жасанды интеллект (ЖИ) адамның когнитивтік қызметін еліктей отырып, тілдік деректерді өңдеу, аударма жасау, мәтін құрастыру, сөйлем түзету сияқты күрделі процестерді орындауға қабілетті. Мұндай құралдардың пайда болуы ағылшын тілін үйренуді бұрынғыдан да тиімді, қолжетімді және дараландырылған етуге мүмкіндік беріп отыр.

ЖИ көмегімен оқытуда ең басты артықшылық – жекелендірілген оқу жолының қалыптасуы. Әр оқушының тілдік деңгейі, оқу қарқыны және қызығушылығы әртүрлі болғандықтан, жасанды интеллект жүйесі осы факторларды ескере отырып, арнайы оқу контентін ұсына алады. Мысалы, Duolingo платформасы қолданушының бұрынғы жауаптарына сүйене отырып, келесі тапсырмаларды автоматты түрде бейімдейді. Ал ChatGPT сияқты тілдік модельдер оқушыға нақты сұрақтарға жауап беріп қана қоймай, ағылшын тілінде еркін диалог жүргізу мүмкіндігін береді. Бұл тілдік практиканың ең заманауи және қауіпсіз формасы болып саналады.

Сондай-ақ, мұғалімдер үшін жасанды интеллект кәсіби көмекші рөлін атқара алады. Ол сабақ жоспарын құрастыру, оқу материалдарын бейімдеу, грамматикалық немесе лексикалық жаттығуларды автоматты түрде құрастыру сияқты міндеттерді жеңілдетеді. Бұл педагогтың шығармашылық әлеуетін арттырып, уақытты үнемдеуге септігін тигізеді. Алайда жасанды интеллект мұғалімнің орнын алмастыра алмайды, себебі нағыз білім беру процесі тек ақпарат берумен шектелмейді; ол тұлғалық байланыс, эмоциялық әсер және рухани өзара әрекет арқылы жүзеге асады. Демек, ЖИ – мұғалімнің орнын басатын емес, оның кәсіби қызметін толықтыратын интеллектуалдық серіктес.

Ағылшын тілін үйретуде жасанды интеллектті қолданудың тиімділігі бірнеше бағытта көрініс табады. Біріншіден, сөйлеу дағдыларын жетілдіру. Мысалы, оқушы ChatGPT арқылы ағылшын тілінде сөйлесіп, сөйлем құрылымындағы қателерін бірден түзете алады. Екіншіден, тыңдалым қабілетін дамыту. Қазіргі жүйелерде әртүрлі акценттегі дыбыстарды тыңдап, сөйлеу үлгілерін салыстыруға мүмкіндік бар. Үшіншіден, жазылымды жетілдіру. Grammarly немесе Quillbot сияқты бағдарламалар мәтіндегі грамматикалық және стильдік қателерді анықтап, балама нұсқаларды ұсынады. Бұл тек техникалық көмек емес, сонымен қатар тілдік сезімталдықты дамытуға септігін тигізетін когнитивтік жаттығу түрі.

Сонымен қатар жасанды интеллект жүйелері оқушылардың мотивациясын арттыруда ерекше рөл атқарады. Ойын элементтерімен, жетістік баллдарымен немесе деңгейлік тапсырмалармен толықтырылған платформалар оқу процесін қызықты әрі тартымды етеді. Мысалы, Duolingo қосымшасы әр жетістік үшін пайдаланушыға марапат беріп, білім алуды ойын түрінде ұйымдастырады. Бұл тәсіл әсіресе мектеп оқушылары үшін тиімді, өйткені ол оқу процесін стресстен арылтып, жетістікке деген ынтаны күшейтеді.

Білім беру саласында жасанды интеллектті қолданудың тиімділігімен қатар, белгілі бір этикалық және педагогикалық мәселелер де туындайды. Оқушылардың толықтай ЖИ жүйелеріне тәуелді болуы, ақпараттың шынайылығын тексермеуі немесе дайын мәтіндерді механикалық түрде пайдалану қаупі бар. Сондықтан мұғалімнің басты міндеті – оқушыларды жасанды интеллектті сыни тұрғыдан, жауапкершілікпен қолдануға үйрету. Бұл – XXI ғасырдың ең маңызды цифрлық сауаттылығының бір түрі.

Ағылшын тілін үйретуде инновациялық технологияларды енгізу – тек білім сапасын арттыру құралы ғана емес, сонымен бірге педагогикалық мәдениетті жаңартудың маңызды факторы. Цифрлық дәуірдің мұғалімі өз пәнін тек академиялық деңгейде ғана емес, технологиялық және әдістемелік тұрғыда да меңгеруі тиіс. Ол жасанды интеллектпен бірлесе жұмыс істей отырып, оқушылардың тілдік қабілетін, сыни ойлауын және креативтілігін дамытуға бағытталған жаңа педагогикалық модель құра алады.

Қорыта айтқанда, ағылшын тілін оқытудың басты жолдары мен жасанды интеллектті қолданудың тиімділігі бір-бірімен тығыз байланысты. Инновациялық технологиялар білім беру сапасын арттыруға, оқушылардың тілге деген қызығушылығын күшейтуге және жеке оқу траекториясын қалыптастыруға зор мүмкіндік береді. Алайда технология ешқашан адамдық қарым-қатынас пен педагогикалық шеберлікті алмастыра алмайды. Нағыз нәтижеге тек мұғалімнің кәсіби біліктілігі, педагогикалық интуициясы және инновацияны орнымен пайдалана білу қабілеті арқылы қол жеткізуге болады. Бүгінгі ағылшын тілі мұғалімі – білім берудің жаңа дәуірінің көшбасшысы, ал жасанды интеллект – оның сенімді серігі.

Пайдаланылған әдебиеттер:
1. Жанбырбаева, Л. С. Білім берудегі цифрлық трансформация: әдістемелік негіздер. – Нұр-Сұлтан: Рауан, 2022. – 198 б.
2. Harmer, J. The Practice of English Language Teaching. – Pearson Education, 2015. – 447 p.
3. Oxford, R. Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know. – Boston: Heinle & Heinle, 2011. – 340 p.
4. Duolingo Research Team. The Efficacy of AI-Based Language Learning Platforms. – 2022. – URL: https://research.duolingo.com.

ОСНОВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ И ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА

Аннотация

В статье всесторонне рассматриваются современные методы преподавания английского языка и возможности эффективного использования технологий искусственного интеллекта. Автор анализирует различия между традиционными и инновационными подходами к обучению иностранным языкам и научно-практически обосновывает их влияние на развитие коммуникативной компетентности учащихся. Роль и эффективность искусственного интеллекта в образовательном процессе, в частности в обучении языкам, описываются на конкретных примерах. В статье рассматривается влияние платформ ChatGPT, Duolingo, Grammarly на совершенствование языковых навыков, их педагогический потенциал и влияние на профессиональную деятельность преподавателя, а также переосмысливается роль современного учителя английского языка.

Ключевые слова: *английский язык, методы обучения, искусственный интеллект, цифровая педагогика, языковая компетентность, инновационные технологии, образование.*

KEY METHODS OF TEACHING ENGLISH AND THE EFFECTIVENESS OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Abstract

The article provides a comprehensive overview of modern methods of teaching English and the potential for effective use of artificial intelligence technologies. The author analyzes the differences between traditional and innovative approaches to language teaching and scientifically and practically substantiates their impact on the development of students' communicative competence. The role and effectiveness of artificial intelligence in the educational process, particularly in language learning, are illustrated with concrete examples. The article examines the impact of platforms such as ChatGPT, Duolingo, and Grammarly on enhancing language skills, their pedagogical potential, and their influence on the professional activities of teachers, offering a renewed perspective on the role of the modern English language teacher.

Keywords: *English language, teaching methods, artificial intelligence, digital pedagogy, language competence, innovative technologies, education.*

Аленова Сәуле Алтайқызы
Математика пәні мұғалімі
Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
«№ 21 жалпы білім беретін мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесі

ЫҚТИМАЛДЫҚТАР ТЕОРИЯСЫ МЕН КОМБИНАТОРИКА НЕГІЗГІ ҰҒЫМДАРЫН ОҚУШЫЛАРДЫҢ МАТЕМАТИКАЛЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУДА ҚОЛДАНУ

Аннотация. *Мақалада ықтималдықтар теориясы мен комбинаторика ұғымдарының мектеп математика курсындағы орны мен олардың оқушылардың математикалық сауаттылығын арттырудағы маңызы жан-жақты қарастырылады. Математикалық сауаттылық ұғымы қазіргі заманда білім беру жүйесінің басты басымдықтарының бірі болып табылады, себебі ол оқушылардың өмірлік жағдайларда математикалық ойлау мен талдауды қолдану қабілеттерін дамытады. Автор ықтималдықтар теориясы мен комбинаторика пәндік мазмұнының мазмұндық, әдістемелік және практикалық қырларын аша отырып, осы тақырыптар арқылы оқушылардың логикалық, аналитикалық және зерттеушілік дағдыларын қалыптастыру жолдарын сипаттайды. Сонымен қатар, мақалада осы ұғымдарды оқытуда қолданылатын әдістемелік тәсілдер, өмірмен байланыстыру тетіктері мен білім алушылардың танымдық белсенділігін арттыруға бағытталған тиімді педагогикалық құралдар талданады.*

Кілт сөздер*: ықтималдықтар теориясы, комбинаторика, математикалық сауаттылық, логикалық ойлау, оқыту әдістемесі, функционалдық сауаттылық, зерттеушілік дағды.*

Қазіргі қоғамда математикалық сауаттылық – жеке тұлғаның білім деңгейін, ойлау мәдениетін және проблемаларды шешу қабілетін айқындайтын маңызды көрсеткіштердің бірі. Бұл ұғым халықаралық деңгейдегі білім сапасын бағалау жүйелерінде, соның ішінде PISA зерттеуінде де басты назарда тұр. Математикалық сауаттылық тек есеп шығаруға қабілетті болу ғана емес, сонымен қатар нақты өмірлік жағдаяттарда математикалық заңдылықтарды пайдалана білу, деректер арасындағы байланыстарды талдау және дұрыс шешім қабылдау қабілетін қамтиды. Осы тұрғыдан алғанда, ықтималдықтар теориясы мен комбинаторика негіздері оқушылардың сыни ойлауын, талдаушылық қабілетін және логикалық пайымдауын дамытудың тиімді құралы болып табылады.

Ықтималдықтар теориясы – кездейсоқ оқиғаларды, олардың болу мүмкіндігін және ықтималдық заңдылықтарын зерттейтін ғылым саласы. Ал комбинаторика – объектілердің орналасуы мен таңдалу тәсілдерін зерттейтін математиканың тармағы. Бұл екі бағыт бір-бірімен тығыз байланысты, себебі көптеген ықтималдық есептерін шешу комбинаторикалық тәсілдерге сүйенеді. Мектеп курсында осы ұғымдармен таныстыру оқушыларға тек формулаларды жаттатып қана қоймай, олардың ойлау логикасын кеңейтуге, өмірлік мәселелерге математикалық тұрғыдан қарауға мүмкіндік береді.

Ықтималдық теориясы – математиканың кездейсоқ құбылыстардың заңдылықтарын: кездейсоқ оқиғалар, кездейсоқ шамалар, олардың қасиеттері мен оларға жүргізілетін амалдарды зерттейтін бөлімі. Ықтималдық теориясы математиканың математикалық статистика, кездейсоқ процестер теориясы теориясы сияқты салаларында қолданылады.

Ықтималдықтар теориясының пайда болуы адамдардың сүйек ойындары мен казиноларға бай болуға ұмтылуымен байланысты. Бұл ойындарда ұлы ғалымдар – математиктерді қызықтырған екі негізгі сұрақ туындады:

- Жалпы санының жартысынан көбінде бірден екі алтылық түсуі үшін екі сүйекті неше рет лақтыру керек?

- Егер қандай да бір себептермен ойынды мерзімінен бұрын тоқтатқан екі ойыншы бәске қойылған ақшаны қалай әділ бөлуге болады?

Осылайша, толқу мен баюға деген ұмтылыс жаңа өте маңызды математикалық пәннің: ықтималдықтар теориясының пайда болуына серпін берді. Оның негізін салуға Паскаль мен Ферма, «Құмар ойынындағы есептеулер туралы» трактатын жазған Гюйгенс (1629-1695), Якоб Бернулли (1654-1705), Муавр (1667-1754), Лаплас (1749-1827) , Гаусс (1777-1855) және Пуассон (1781-1840) сияқты математиктер атсалысты. Қазіргі уақытта ықтималдық теориясы білімнің барлық дерлік салаларында: статистикада, ауа райын болжауда, биологияда, экономикада, технологияда, құрылыста және басқа да ғылыми салаларда қолданылады.

Қазіргі заманғы білім беру стандарттарында функционалдық және математикалық сауаттылықты қалыптастыру басым бағыттардың бірі ретінде белгіленген. Бұл бағыт оқушылардың алған білімдерін тек теория жүзінде емес, сонымен қатар тәжірибеде, өмірлік міндеттерді шешуде қолдана алуын көздейді. Осы мақсатта ықтималдықтар мен комбинаторика тақырыптарын оқыту барысында практикалық мысалдарды кеңінен қолдану маңызды. Мәселен, күнделікті өмірде кездесетін жағдайлар – ауа райын болжау, ойын нәтижелерін есептеу, кездейсоқ таңдау нәтижелерін бағалау сияқты тапсырмалар арқылы оқушылардың қызығушылығын оятуға және оларды математикалық ойлауға бейімдеуге болады.

Ықтималдық ұғымы адамның өмірінде үнемі кездесетін «мүмкін», «болады», «болмайды» сияқты түсініктермен тікелей байланысты. Мұғалім осы интуитивті ұғымды ғылыми тұрғыда жүйелеу арқылы оқушылардың ойлау қабілетін жоғары деңгейге көтере алады. Мысалы, лотерея ойыны немесе монетаны лақтыру сияқты қарапайым тәжірибелер арқылы ықтималдық ұғымының мәнін түсіндіру оқушылардың қабылдауына жеңіл әрі есте сақтауға тиімді болады. Ал комбинаторика элементтері, мысалы, реттік орналастыру (пермутация), орналастыру (размещение), және комбинация (таңдау) ұғымдары есептеу мәдениетін, ойды жүйелі құра білу қабілетін қалыптастырады.

Мұндай ұғымдарды оқытуда дәстүрлі түсіндіру әдісінен бөлек, зерттеушілік және проблемалық оқыту тәсілдерін енгізу тиімді. Проблемалық жағдаяттар туғызу арқылы оқушылардың өз бетімен ізденуін, талқылауын, болжамдар ұсынуын ынталандыруға болады. Мысалы, «егер лотереяда 5 нөмірдің ішінен 2-нөмір таңдалса, қанша түрлі нұсқа болуы мүмкін?» немесе «картадан екі бірдей туз түсу ықтималдығы қандай?» сияқты есептер оқушылардың тек есептеу дағдысын емес, логикалық қорытынды жасау қабілетін де жетілдіреді.

Оқушылардың математикалық сауаттылығын арттырудағы маңызды факторлардың бірі – білімді өмірмен байланыстыра білу. Мұғалім ықтималдықтар мен комбинаторика тақырыптарын түсіндіру барысында нақты өмірден алынған мысалдарды қолданса, білімнің мәні мен маңыздылығы артады. Мысалы, статистика мен ықтималдықтар теориясы қоғамдық денсаулық сақтау, экономика, экология және ақпараттық технология салаларында кеңінен қолданылады. Осындай мысалдар келтіре отырып, мұғалім оқушыларға математиканың өмірдегі рөлін айқын көрсете алады.

Сонымен қатар, оқушылардың математикалық сауаттылығын дамытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану да маңызды. Сандық платформаларда ықтималдық және комбинаторикалық есептерді визуалды түрде көрсету, симуляциялар мен графикалық модельдерді қолдану оқушылардың түсінігін жеңілдетеді. Мұндай интерактивті тәсілдер оқушылардың қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың зерттеу қабілетін де дамытады.

Ықтималдықтар мен комбинаторика мазмұнын оқыту барысында мұғалімнің әдістемелік шеберлігі мен дидактикалық құралдарды ұтымды таңдауы басты рөл атқарады. Әрбір есептің артында белгілі бір өмірлік заңдылық немесе логикалық байланыс бар екенін көрсету – математикалық сауаттылықтың негізін құрайды. Оқушылар есепті шешу барысында тек

нәтижеге емес, сол нәтижеге апарар жолды түсінуге ұмтылғанда ғана олардың ойлау жүйесі қалыптасады.

Математикалық сауаттылықты дамытуда топтық жұмыс, пікірталас, жобалық зерттеу тәсілдері ерекше маңызға ие. Ықтималдықтар мен комбинаторика бойынша шағын зерттеу жобаларын орындау – оқушылардың дербес және ұжымдық ойлауын жетілдіреді. Мысалы, «кездейсоқтық табиғаты», «құбылыстар ықтималдығын модельдеу», «комбинаторикалық талдау элементтері» секілді тақырыптар бойынша мини-жобалар жасау оқушылардың математикалық тілін және зерттеу мәдениетін қалыптастырады.

Сонымен бірге, мұндай тақырыптарды оқытуда пәнаралық байланыс та маңызды. Мысалы, ықтималдықтар биологиядағы генетикалық таралу заңдылықтарын, физикадағы статистикалық процестерді немесе информатикадағы алгоритмдік модельдерді түсіндіруде қолданылады. Осы арқылы оқушылардың математикалық білімдері басқа пәндермен ұштасып, дүниетанымы кеңейеді.

Қорыта айтқанда, ықтималдықтар теориясы мен комбинаторика негіздерін оқыту оқушылардың математикалық сауаттылығын арттыруда ерекше рөл атқарады. Бұл тақырыптар оқушылардың логикалық ойлауын, дәлелдей білу қабілетін, өмірлік жағдаяттарда шешім қабылдау дағдысын қалыптастырады. Мұғалім осы бағыттағы оқу үдерісін жүйелі түрде ұйымдастырса, математикалық мәдениеті жоғары, шығармашылық тұрғыда ойлайтын тұлғаларды тәрбиелеуге жол ашады. Математикалық сауаттылық – тек пәндік білімнің көрсеткіші емес, ол – болашақта қоғамның ғылыми-техникалық дамуына үлес қосатын интеллектуалды ұрпақтың кепілі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Бидосов Е. Ықтималдықтар теориясы және математикалық статистика негіздері. – Алматы: Мектеп, 2019. – 210 б.
2. Polya G. How to Solve It: A New Aspect of Mathematical Method. – Princeton University Press, 1957. – 253 p.
3. OECD. *PISA 2022* Assessment and Analytical Framework: Mathematics, Reading, Science and Global Competence. – Paris: OECD Publishing, 2023.

ПРИМЕНЕНИЕ ОСНОВНЫХ ПОНЯТИЙ ТЕОРИИ ВЕРОЯТНОСТЕЙ И КОМБИНАТОРИКИ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Аннотация. *В статье всесторонне рассматривается место понятий теории вероятностей и комбинаторики в школьном курсе математики и их значение для повышения математической грамотности учащихся. Понятие математической грамотности сегодня является одной из приоритетных задач системы образования, поскольку оно развивает у учащихся способность применять математическое мышление и анализ в реальных жизненных ситуациях. Автор раскрывает содержательные, методические и практические аспекты преподавания теории вероятностей и комбинаторики, описывая пути формирования логических, аналитических и исследовательских навыков учащихся через изучение этих тем. Кроме того, в статье анализируются методические подходы к обучению данных понятий, механизмы связи с реальной жизнью и эффективные педагогические средства, направленные на повышение познавательной активности обучающихся.*

Ключевые слова: *теория вероятностей, комбинаторика, математическая грамотность, логическое мышление, методика обучения, функциональная грамотность, исследовательские навыки.*

Корабаева Сандуғаш Абылғазезовна
Бастауыш сынып мұғалімі
Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Күршім ауданы бойынша білім бөлімінің
«Құйған орта мектебі» КММ

«БУЛЛИНГТІҢ АЛДЫН АЛУ – ОРТАҚ МІНДЕТІМІЗ»

Мақсаты: ата-аналарды буллинг ұғымымен, оның түрлері мен салдарымен таныстыру; алдын алу жолдарын бірлесе іздеу; ата-ана мен мектептің ынтымақтастығын күшейту.

Мұғалім сөзі:

Құрметті ата-аналар! Бүгінгі жиналысымызды ерекше көңіл-күймен бастау үшін сіздерге шағын тапсырма ұсынамын. Бұл тапсырманың басты мақсаты – бір-бірімізге қуаныш сыйлап, жағымды орта қалыптастыру. Алдымызда тұрған ойын – «Сиқырлы сурет». Әрқайсыңыз қағазға оң жағында отырған көршіңізді көңілді кейіпте бейнелейсіздер. Суреттер ұқсаса да, ұқсамаса да, ең бастысы – күлкі мен шаттықта! Осы сәтті бірге күліп, есте сақтап қояйық. Ендеше, қағаздарыңызды алып, тапсырманы орындауға кірісейік!

Мұғалімнің қорытынды сөзі:

Құрметті ата-аналар! Әр сурет өз алдына бір ерекше, көңілді естелікке айналды. Көріп отырғанымыздай, бір-бірімізді шығармашылық тұрғыда танып, жылы қарым-қатынас орнаттық. Бұл сәт – біз үшін тек күлкі емес, ортақ бірліктің, ынтымақтың белгісі болып қала береді. «Сиқырлы сурет» арқылы әрқайсыңыздың жүрегіңізде қуаныш пен мейірім орын алғанына сенімдімін. Осы көтеріңкі көңіл-күйімізбен жиналысымызды әрі қарай жалғастырайық!

– Құрметті ата-аналар! Бүгін біз бала тәрбиесінде аса маңызды мәселенің бірі – **«Буллингтің алдын алу»** тақырыбында жиналып отырмыз.

Буллинг – тек мектеп қабырғасында ғана емес, әлеуметтік желіде де кездесетін, балалардың психологиясына ауыр соққы беретін құбылыс. Баланың оқуына, мінез-құлқына, болашағына кері әсер етеді. Сондықтан бүгін біз бірлесіп:

• Буллингтің түрлерін анықтаймыз;
• Себептері мен салдарын талқылаймыз;
• Алдын алу жолдарын бірге қарастырамыз.

Ата-аналарға қысқа бейнеролик және слайд көрсетіледі:

«Буллингтің түрлері»

• Физикалық (ұру, итеру, затын тартып алу)
• Сөздік (мазақтау, жаман ат қою, қорқыту)
• Әлеуметтік (топтан бөлу, достаспауды талап ету)
• Кибербуллинг (әлеуметтік желідегі қорлау, ренжіту)

Мұғалім түсіндірмесі: 7-сынып оқушылары жасөспірімдік кезеңде. Олар өзін дәлелдеуге, топ ішінде бедел жинауға тырысады. Кейде осы ниет балаға дұрыс бағыт бермей, буллингке әкеліп соғады.

– Буллинг құрбаны болған бала көбіне:
• Сабаққа барғысы келмейді;
• Үнемі көңілсіз жүреді;
• Өз-өзіне сенімсіз болады;
• Достарынан алыстайды.

Ендігі кезекте «Буллинг және ата-ананың рөлі» ситуациялық сұрақтар жазылған карточкаларды берейін Сіздерге. Сіздер мұқият оқып, ойларыңызбен бөліссеңіздер.

Мақсаты:

• Ата-аналарды буллингтің әртүрлі жағдайларын талқылауға тарта отырып, олардың бала тәрбиесіндегі рөлін күшейту;

• Балалардың қиын жағдайға тап болғанда немесе буллингке куә болғанда ата-ананың дұрыс әрекет ету жолдарын анықтауына ықпал ету;

• Отбасында ашық қарым-қатынас орнату арқылы баланың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағыттау;

• Ата-аналардың буллингтің алдын алу, оны ерте анықтау және шешу тәсілдері туралы түсініктерін арттыру;

• Бірлескен пікірталас арқылы ата-аналардың тәжірибе алмасуына мүмкіндік беру.

Буллинг және ата-ананың рөлі:

1. **Сұрақ:** Егер балаңыз үйге келіп: *«Мені бәрі мазақтайды»* десе, сіздің алғашқы қадамыңыз қандай болуы тиіс?

Жауап: Баланы мұқият тыңдау, сенім білдіру, кінәламау.

2. **Сұрақ:** Баланы тыңдап отырған кезде ата-ана қандай сөздерден аулақ болғаны дұрыс?

Жауап: «Өзің кінәлісің», «Бәрі өтеді», «Оған мән берме» сияқты сөздерден.

3. **Сұрақ:** Егер балаңыздың өзі біреуді мазақтап жүргенін байқасаңыз, қандай әрекет жасайсыз?

Жауап: Баламен сөйлесіп, оның әрекетінің зиянын түсіндіру, құрмет пен мейірімге үйрету.

4. **Сұрақ:** «Менің балам мұндайға бармайды» деген ой ата-ананы қандай қатеге әкелуі мүмкін?

Жауап: Баласының әрекетін қадағаламау, шынайы жағдайды байқамау.

5. **Сұрақ:** Балаңыздың заттары жиі жыртылып, жоғалса, сіз не істеуіңіз керек?

Жауап: Мән бермей қоюға болмайды, бұл буллингтің белгісі болуы мүмкін, себебін анықтау керек.

6. **Сұрақ:** Егер балаңыз буллингке куә болса, ата-ана оған қандай кеңес беруі керек?

Жауап: «Үндеме» демей, мұғалімге айтуға, досына көмектесуге үйрету.

7. **Сұрақ:** Баланы «қорғануға» үйретудің дұрыс жолы қандай – күш қолдану ма, әлде сөзбен айту ма?

Жауап: Сөзбен айту, сенімді түрде «тоқтат» деу, қажет болса ересектерге айту.

8. **Сұрақ:** Балаңыз үйде ашуланып, ұсақ-түйекке бола айқайлай берсе, бұл мектептегі буллингпен байланысты болуы мүмкін бе?

Жауап: Иә, өйткені ішкі қысымын үйде шығарады.

9. **Сұрақ:** Егер ата-ана баласының әлеуметтік желідегі парақшасын мүлде қадағаламаса, қандай қауіп туады?

Жауап: Кибербуллингке ұшырап, уақтылы көмек ала алмауы мүмкін.

10. **Сұрақ:** Ата-ана баласына буллингке қарсы тұру үшін қандай құндылықтарды үйретуі керек?

Жауап: Мейірім, сыйластық, батылдық, шыдамдылық.

11. **Сұрақ:** Егер балаңыздың досы буллингке ұшырап жүрсе, сіздің балаңызға қандай кеңес берер едіңіз?

Жауап: Досын қолдап, жалғыз қалдырмау, қажет болса мұғалімге айту.

12. **Сұрақ:** Үйде ата-ана өзі балаға дауыс көтерсе, бұл мінез-құлық баланың басқаға жасаған әрекетіне әсер ете ме?

Жауап: Иә, бала үлгі алады. Ол да өзгеге қатал болуы мүмкін.

13. **Сұрақ:** Балаңыз үнемі «Менің достарым жоқ» десе, ата-ана қандай қадам жасағаны дұрыс?

Жауап: Себебін анықтап, психологиялық қолдау көрсету, достық қарым-қатынасқа үйрету.

14. **Сұрақ:** «Қатты тәртіп – дұрыс тәрбие» деген көзқарас буллингтің алдын алуға көмектесе ме, әлде керісінше әсер ете ме?

Жауап: Керісінше әсер етуі мүмкін, себебі бала агрессияны үйден үйренеді.

15. **Сұрақ:** Егер ата-ана өз баласына үнемі: *«Сен әлсізсің»*, *«Сенен тұк шықпайды»* десе, оның салдары қандай болуы мүмкін?

Жауап: Бала өзіне сенімсіз болып өседі, буллингке тез ұшырайды.

16. **Сұрақ:** Балаңыз басқаға қысым көрсетсе, ата-ана тек жазалау арқылы мәселені шеше ала ма?

Жауап: Жоқ, түсіндіру, әңгімелесу, эмоциясын дұрыс шығаруға үйрету маңызды.

17. **Сұрақ:** Балаңызды «әр адамға құрметпен қара» деп үйретудің ең тиімді жолы қандай?

Жауап: Өз іс-әрекеті арқылы үлгі көрсету.

18. **Сұрақ:** Егер балаңыз мектепте біреуді қорғап, өзі мазаққа қалса, сіз оған не айтасыз?

Жауап: Оның әрекеті дұрыс болғанын айтып, батылдығы үшін мақтау.

19. **Сұрақ:** Ата-ана мен мұғалімнің бірлескен жұмысы буллингті азайтуға қалай көмектеседі?

Жауап: Ортақ бақылау мен қолдау арқылы баланы қорғауға мүмкіндік береді.

20. **Сұрақ:** Егер ата-ана баласын әрқашан тыңдап, қолдап отырса, ол буллингтен қалай қорғана алады?

Жауап: Өзін сенімді ұстайды, қиын жағдайда ата-анасына ашылып айта алады.

Бұл тапсырмадан кейін мұғалімнің қорытынды сөзі:

Құрметті ата-аналар! Балаларымыздың болашағына, олардың қауіпсіздігі мен жан тыныштығына тікелей әсер ететін маңызды мәселе – буллинг жайында ой бөлістік. Әрбір баланың мектепте де, үйде де өзін еркін, сенімді сезінуі – бәріміздің ортақ міндетіміз. Буллингтің алдын алу тек мектептің ғана емес, ең алдымен отбасының жауапкершілігі екенін ұмытпайық. Балаға мейірім танытып, онымен ашық сөйлесу, тыңдай білу – зор қолдау. Егер біз барлығымыз бірігіп жұмыс істесек, балаларымыз үшін мейірімді, қауіпсіз орта қалыптастыра аламыз. Балаларымыздың күлкісі мен бақытты жүзін сақтау – ең үлкен жетістігіміз болсын!

Бірлесіп орындайтын топтық тапсырма:

Мақсаты: Ата-аналарды бірлескен шығармашылық жұмысқа тарта отырып, буллингтің алдын алудағы отбасы мен мектептің рөлін айқындау, баланың қауіпсіздігі мен амандығын қамтамасыз етуде ортақ құндылықтарды қалыптастыру. Бұл тапсырмалар ата-аналардың өзара ынтымақтастығын арттырып, балаға сүйіспеншілік пен қамқорлықтың маңызын терең сезінуге жағдай жасайды.

СУРЕТТЕРДІ БОЯУ АРҚЫЛЫ ТАПСЫРМА ОРЫНДАЙДЫ, ЖҮРЕКШЕЛЕРГЕ БУЛЛИНГТЕН ҚОРҒАУ ҮШІН АТА-АНАНЫҢ, МЕКТЕПТІҢ РОЛІН ЖАЗАДЫ. АЛ БАЛА СУРЕТІНЕ ТҰЛҒА БОЛЫП ҚАЛЫПТАСУЫ ҮШІН БУЛЛИНГТЕН ҚОРҒАНУ ЖОЛДАРЫН ЖАЗАДЫ. ӘР ТОП ӨЗДЕРІНІҢ ЖҰМЫСТАРЫН ҚОРҒАЙДЫ. МЫСАЛЫ, ОСЫЛАЙ АЙТУҒА БОЛАДЫ, ТҮССІЗ СУРЕТТЕРДІ БОЯП, МАХАББАТТАРЫҢЫЗДЫ САЛЫП ЖҮРЕКШЕЛЕР ЖАБЫСТЫРДЫҢЫЗДАР, БІРЛЕСІП ЖҰМЫС ІСТЕГЕНДЕ СУРЕТТЕР ЖАРҚЫРАП ШЫҒА КЕЛДІ. ДӘЛ ОСЫЛАЙ БАЛАҒА АТА-АНА, МЕКТЕП КӨҢІЛ БӨЛГЕНДЕ ЖАРҚЫРАП, АЯҒЫНА НЫҚ ТҰРҒАН ТҰЛҒА БОЛЫП ҚАЛЫПТАСТАДАЫ ДЕСЕҢІЗДЕР БОЛАДЫ.

Қорытынды сөз: Құрметті ата-аналар! Бүгін біз бірлесіп жасаған жұмысымыз арқылы балаларымыздың қауіпсіздігін қорғауда ата-ана мен мектептің бірлігі қандай маңызды екенін көрдік. Әр ата-ананың айтқан жылы сөзі мен ойы – біздің балаларымызды буллингтен қорғаудың нақты қадамы. Егер бәріміз осылай бірлесіп әрекет етсек, балаларымыз үшін мейірімді, сенімді орта қалыптастыра аламыз.

Жиналыстың қорытынды сөзі:

Құрметті ата-аналар! Баламыздың амандығы мен бақытты балалығы – ең үлкен байлығымыз. Буллингтің алдын алуда мектеп пен ата-ананың ынтымақтастығы шешуші рөл атқарады. Мектеп – білім мен тәрбие беретін орта, ал ата-ана – махаббат пен қолдаудың қайнары. Біз біріккенде ғана балаларымыз үшін мейірімге толы, қауіпсіз орта құра аламыз.

Олай болса, бүгінгі жиналысымыздың кері байланысын беріп өтсеңіздер екен.

«Қолшатыр» кері байланысы.

• Әр ата-ана өз пікірін қима қағаздарға жазып, қолшатырдың астына жабыстырады.

• Символдық мағынасы – мектеп пен ата-ана бірге болса, балалар буллингтен қорғалады.

Құрметті ата-аналар! Сіздер күн сайын балаға махаббат пен мейірім сыйлайсыздар. Кейде шаршайсыздар, кейде шыдам таусылады. Осындай сәттерде көңіл-күйді көтерсін деп сіздерге “**ата-ана дәруменін**” дайындадым. Қабыл алыңыздар!»

• «Бұл дәрумен – жай тәтті емес, ол сіздерге қуаныш, шаттық және күш сыйлайтын шағын белгі. Баламен бірге өткізген әр күніңіз мереке болсын!»

• «Аскорбинка – дәрумен, ал сіздер – балаға ең үлкен дәруменсіздер. Осы сыйлық сізге қуат пен шаттық сыйласын!»

Жапакова Лиза Аккайраковна
Мектеп психологі
"Әбіш негізгі орта мектебі" КММ
БҚО, Казталов ауданы, Әбіш ауылы

МЕКТЕП ПСИХОЛОГІ МЕН АТА-АНАНЫҢ ӨЗАРА ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫ

Аннотация. *Мақалада мектеп психологі мен ата-ана арасындағы тиімді өзара ынтымақтастықтың теориялық негіздері мен практикалық маңызы қарастырылған. Автор мектеп пен отбасының серіктестігін сыни-педагогикалық және психологиялық тұрғыдан талдап, тығыз байланысты қалыптастырудағы негізгі қағидалар мен механизмдерді анықтайды. Мақалада ынтымақтастықтың психологиялық шарттары, сенім мен коммуникативтік дағдылардың рөлі, отбасы жүйесінің ерекшеліктерін ескере отырып психологиялық қызметтің моделі ұсынылады; сондай-ақ педагогикалық және басқарушылық шешімдердің ықпалы, дамытушылық интервенциялардың тиімділігі және мектептің әлеуметтік функциялары талданады. Практикалық бөлікте мектеп психологіне арналған әдістемелік ұсыныстар, отбасыларды тарта отырып өткізілетін диагностикалық және коррекциялық іс-шаралар тізбегі беріледі. Мақала қазіргі қоғамдағы білім беру жүйесіндегі өзгерістерді, отбасының рөлінің трансформациясын және цифрлық дәуірдегі коммуникациялардың жаңа түрлерінің ықпалын ескере отырып жазылған. Нәтижесінде автор мектеп психологі мен ата-ана арасындағы ынтымақтастықты жүйелі түрде ұйымдастырудың маңызды екенін, бұл бағытта кешенді, мәдениетаралық және контекстке бейімделген тәсілдерді қолдану қажет екенін тұжырымдайды.*

Кілт сөздер: *мектеп психологі, ата-ана, ынтымақтастық, отбасы–мектеп серіктестігі, психологиялық қолдау, коммуникативтік дағдылар, білім беру, интервенция, сенім.*

Білім беру жүйесінің бүгінгі күндегі күрделі және көпқырлы міндеттерін шешуде мектептің ішкі ресурстары ғана жеткіліксіз; мектеп білім беру процесінің тиімділігі, оқушылардың психоэмоционалдық жағдайы және олардың әлеуметтік бейімделуі үшін отбасының ресурстарымен үйлестірілген жұмыссыз нәтиже көзге көрінбейді. Осы орайда мектеп психологінің рөлі ерекше маңызды: ол оқушының дамуын кешенді түрде бағалайтын, отбасы мен педагогтар арасындағы коммуникацияны оңтайландыратын, дағдарыс жағдайларында психологиялық қолдауды ұйымдастыратын делдал, фасилитатор болып табылады. Мектеп пен отбасының өзара іс-қимылының құндылығы тек білім беру нәтижелеріне ғана емес, баланың тұлғалық қалыптасуына, эмоциялық тұрақтылығына және өмірлік дағдыларын дамытуға тікелей әсер етеді. Сондықтан мектеп психологі мен ата-ана арасындағы ынтымақтастық — бұл тек ақпарат алмасу емес, бірлескен мақсаттарды айқындау, ортақ стратегияларды құру және оларды жүзеге асыру арқылы балалардың құқықтары мен мүмкіндіктерін қорғауға бағытталған кешенді практикалық және этикалық процесс.

Ынтымақтастықтың тиімділігінің психологиялық негіздері сенім мен ашықтыққа негізделеді. Сенім — мектеп психологі мен отбасының өзара әрекеттесуіндегі негізгі әлеуметтік-психологиялық ресурс; ол маманның кәсібилігіне, құпиялылықты сақтауға және отбасы мәдениеті мен құндылықтарын құрметтеуге негізделеді. Сенім қалыптасуы үшін психологтың коммуникативтік икемділігі, эмпатиясы, кәсіби этикаға және мәдениетаралық сапаға адалдығы қажет. Бұл процесс біржақтыдан гөрі ұзақ мерзімді және реципроцитетті сипатқа ие: ата-ана маманға ашылуға, ұсынылған интервенцияларды орындауға, кері байланыс беруге дайын болуы тиіс; ал психолог өз кезегінде анық, қолжетімді және мәдениетке сезімтал ақпарат ұсынуы шарт.

Коммуникативтік дағдылар — ынтымақтастықтың тағы бір маңызды компоненті. Мектеп психологі отбасымен вербальды және вербальды емес арналар арқылы тиімді байланыс орнатуы тиіс: түсінікті тілде ақпарат беру, тыңдау және кері байланысты ұйымдастыру, конфликтті жағдайларда медиативтік стратегияларды қолдану. Коммуникация барысында психолог мәдениетті әдеп нормаларын сақтай отырып, рөлдік шекараларды айқын реттеп, ата-анаға кәсіби ұсыныстарды нақты әрі қолжетімді түрде жеткізуі қажет. Осы тұрғыдан алғанда, ақпараттық тәсілдермен қатар — мотивацияны арттырушы әдістер мен интеркультуралық гендерлік сезімталдық та маңызды.

Отбасының ішкі құрылымы, тәрбиелік принциптері және әлеуметтік-экономикалық жағдайлар оқушының мінез-құлқына, оқу мотивациясына және психологиялық жағдайына айтарлықтай әсер етеді. Сондықтан мектеп психологіне әр отбасының контекстін зерттеп, интервенцияларды сол контекстке бейімдейтін тәсілдерді қолдану керек. Мысалы, бір ата-ана функционалды қызығушылық танытып, мектептің ұсыныстарына белсенді қатысса, басқасы сенгіштік пен талапшылдық аралас кірпіш сияқты мінез көрсете алады; ал үшіншісі экономикалық мәселелердің кесірінен уақытша психологиялық қолдау көрсете алмауы мүмкін. Мұндай ерекшеліктерді ескере отырып, мектеп психологі икемді, модульдік сервистер — қысқа сессиялардан бастап ұзақ мерзімді бағдарламаларға дейін — ұйымдастыра алады.

Ынтымақтастықтың практикалық механизмдері: жүйелі кездесулер, тренингтер, ата-ана кеңестері, индивидуалды консультативтік сессиялар, мониторинг және кері байланыс жүйелері. Әрбір құралдың пайдалану мақсаты мен шекарасы бар: мысалы, тренингтер — жалпы білім беру туралы ақпарат беру және ата-ананың дағдыларын дамыту үшін, ал индивидуалды сессиялар — нақты қиындықтармен жұмыс істеу үшін қажет. Өлшеу элементтері ретінде психолог оқушының даму көрсеткіштері, стратегиялар эффектісінің индикаторлары және ата-ана қанағаттануы деңгейін пайдалана алады. Мониторингтің жүйелілігі мен объективтілігі психологиялық қызметтің сенімділігін арттырады және мектеп пен отбасының талдау-бағалау жүйесін қалыптастырады.

Кез келген ынтымақтастықта мәдениетаралық және гендерлік аспектілерді ескерудің маңызы зор. Қазақстан секілді көпэтносты және көпмәдениетті қоғамда мектеп психологы отбасылардың тілдік, діни және дәстүрлік ерекшеліктерін сыйлай білгені жөн. Бұл үйлесімділік балаларды қорғауды және интервенциялардың нәтижелілігін арттыруды қамтамасыз етеді. Сондай-ақ, гендерлік сенімсіздік немесе стереотиптер отбасының педагогикалық көзқарасына әсер етуі мүмкін; осыларды тану және түзету — психолог жұмысының бір бөлігі.

Білім беру жүйесінің нормативтік-құқықтық базасы және мектеп басқармасының қолдауы ынтымақтастықтың институттандырылуына ықпал етеді. Мектеп әкімшілігі психолог қызметінің рөлін айқындаған жағдайда, ресурстар бөлінгенде және жұмыс уақытында ата-ана жұмысына арналған шараларға қолдау көрсеткенде, нәтижелер айқын жақсарады. Құқықтық аспектілерге сай құпиялылықтың сақталуы, балалардың мүдделерін қорғау және ата-аналардың ақпаратқа қолжетімділігі қамтамасыз етілуі қажет. Сонымен қатар мектеп әкімшілігі мен педагогикалық ұжымның ынтымақтастыққа ашықтығы — психологтың ұсыныстарын енгізудің басты кілті.

Заманауи цифрландыру дәуірінде коммуникация құралдары да өзгерді: мессенджерлер, мектептің электрондық платформалары, онлайн-консультациялар ата-аналармен жұмыс істеуді жеңілдетеді. Дегенмен, цифрлы байланысқа тәуелділік белгілі бір қауіптерді — ақпараттың бұрмалануын, жеке деректердің қорғалмауын, эмоционалдық қашықтықты — тудыруы мүмкін; сондықтан мектеп психологі онлайн арналарды қолданған кезде ақпараттың қауіпсіздігін қамтамасыз ету және эмоционалдық қолдаудың сапасын сақтау жөнінде нақты ережелер жасау қажет.

Ынтымақтастықтың тиімділігін бағалау үшін бірнеше индикаторлар ұсынылады: оқушылық көрсеткіштердің динамикасы, сыныптағы мінез-құлық көрсеткіштерінің өзгерісі, ата-ана қатысу көрсеткіштері, ата-аналардың қанағаттану деңгейі мен мектеп психологіне сенім дәрежесі. Бағалау нәтижелері негізінде интервенциялар түзетіліп, жаңа стратегиялар енгізілуі мүмкін. Қызықтысы: ынтымақтастық өз кезегінде мектептің әлеуметтік капиталы мен қоғаммен байланысын нығайтады — нәтижесінде оқу процесінің сыртқы қолдауы күшейеді.

Тәжірибелік ұсыныстарға келсек, бірінші кезекте мектеп психологі келесі практикалық қадамдарды жүзеге асыра алады:

1) ата-аналарға арналған қысқа ақпараттық буклеттер мен визуалды материалдар дайындау;

2) ай сайынғы немесе тоқсан сайынғы форматтағы ашық кездесулер өткізу;

3) отбасылық жағдайларды бағалау үшін құрылымдалған сұхбат және анкеталар енгізу;

4) кризистік жағдайларда жедел әрекет ету алгоритмін бекіту және ата-аналарға оны таныстыру;

5) ата-аналарға арналған дағды-формативті тренингтер (өтініштерді тиімді жеткізу, эмоционалды өзін-өзі реттеу, жұптық тәрбие стратегиялары);

6) мектеп ішінде интердисциплинарлық жұмыс — мұғалімдермен, әлеуметтік қызметкерлермен, әкімшілікпен бірігіп іс жүргізу.

Оқу мен тәрбие нәтижелерін жақсартуда отбасы-педагогикалық серіктестік бағдарламаларының рөлі айқын: олар арқылы ата-аналар өздерінің тәрбиелік мүмкіндіктерін кеңейтіп, баланың оқу үдерісіне белсенді қатысады. Мұндай бағдарламалардың тиімділігіне қатысты халықаралық зерттеулер де бар: ата-аналардың баламен үйде оқу процесіне қатысуы оқудың нәтижелілігін арттыратыны көрсетілген. Қазақстанның контекстінде бұл бағыт ұлттық дәстүрлер мен қазіргі заман талаптарын үйлестіре отырып, мектептің жергілікті қажеттіліктеріне бейімделуі мүмкін.

Этикалық және кәсіби аспектілерді ұмытуға болмайды. Психологтің мамандық стандарттары мен кәсіби этика қағидалары ата-анамен қарым-қатынаста басшылыққа алынуы тиіс: құпиялылық, объективтілік, балалардың мүддесін бірінші орынға қою, дискриминацияға қарсы көзқарас. Ата-аналармен жұмыс барысында қалпына келмейтін эмоционалдық әсер қалдырмау үшін әдеп пен сезімталдықты сақтау — маңызды шарт.

Ынтымақтастықты дамытудағы кедергілер мен шектеулер де бар: ресурстардың жетіспеушілігі, уақыт тапшылығы, кейбір ата-аналардың эмоциялық қорғаныстары мен сенімсіздігі, тілдік және мәдени кедергілер. Бұл шектеулерді жеңу үшін мектеп психологі жүйелі түрде кәсіби даму өтуі, әкімшілік тарапынан қолдау алу және қоғамның ресурстарымен байланыс орнату қажет.

Қорытынды тұжырым: мектеп психологі мен ата-ана арасындағы өзара ынтымақтастық білім беру жүйесінің тұрақты дамуын қамтамасыз ететін маңызды бағыттардың бірі. Сенімге негізделген коммуникация, контекстке бейімделген интервенциялар, этикалық стандарттар және әкімшілік деңгейдегі қолдау — осы үдерістің негізгі компоненттері. Болашақта отбасылық-педагогикалық серіктестікті жетілдіру үшін зерттеулер әлеуметтік-мәдени факторларды, цифрлы құралдардың ұзақ мерзімді әсерін және интервенциялардың экономикалық тиімділігін кешенді түрде зерттеуі тиіс. Мектеп психологы осы процестің жүргегі ретінде қызмет етіп, қоғамдағы баланың құқықтары мен даму мүмкіндіктерін қорғауға өзінің үлесін қосады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Иванова Е.Н. Школьная психология: теория и практика. — Алматы, 2018. — 312 с.
2. Сәлімгереев Б.Б. Отбасы-партнерлік: мектеп пен ата-ана. — Нұр-Сұлтан: Білім, 2020. — 208 с.
3. Epstein J.L. School, family, and community partnerships: Your handbook for action. — 3rd ed. — Thousand Oaks: Corwin Press, 2018. — 432 p.
4. Hoover-Dempsey K.V., Sandler H.M. Why do parents become involved? // Review of Educational Research. — 1997. — Vol. 67, No. 1.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ШКОЛЬНОГО ПСИХОЛОГА И РОДИТЕЛЕЙ

Аннотация

В статье рассматриваются теоретические основы и практическое значение эффективного взаимодействия школьного психолога и родителей. Автор анализирует партнерство школы и семьи с критико-педагогической и психологической точек зрения, выявляет основные принципы и механизмы формирования тесной связи. В статье представлены психологические условия сотрудничества, роль доверия и коммуникативных навыков, а также модель психологической службы с учетом особенностей семейной системы; анализируются влияние педагогических и управленческих решений, эффективность развивающих интервенций и социальные функции школы. В практической части приведены методические рекомендации для школьного психолога, перечень диагностических и коррекционных мероприятий с привлечением семьи. Материал подготовлен с учетом изменений в современной образовательной системе, трансформации роли семьи и влияния новых форм коммуникаций в цифровую эпоху. В результате автор делает вывод о важности системной организации сотрудничества между школьным психологом и родителями, подчеркивая необходимость комплексных, межкультурных и контекстуально адаптированных подходов.

Ключевые слова: *школьный психолог, родители, сотрудничество, партнерство школа–семья, психологическая поддержка, коммуникативные навыки, образование, интервенция, доверие.*

COLLABORATION BETWEEN SCHOOL PSYCHOLOGISTS AND PARENTS

Abstract

The article examines the theoretical foundations and practical significance of effective collaboration between school psychologists and parents. The author analyzes school-family partnership from a critical pedagogical and psychological perspective, identifying key principles and mechanisms for establishing close connections. The article presents the psychological conditions for collaboration, the role of trust and communication skills, as well as a model of psychological services considering the characteristics of family systems; it also examines the influence of pedagogical and managerial decisions, the effectiveness of developmental interventions, and the social functions of schools. The practical section provides methodological recommendations for school psychologists and a list of diagnostic and corrective activities involving families. The material is prepared taking into account changes in the modern education system, the transformation of the family's role, and the impact of new forms of communication in the digital era. As a result, the author concludes that systematic organization of collaboration between school psychologists and parents is essential, emphasizing the need for comprehensive, intercultural, and contextually adapted approaches.

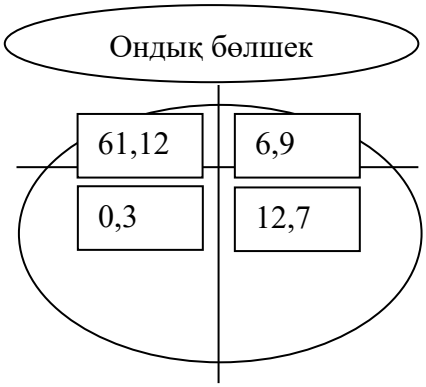
Keywords: *school psychologist, parents, collaboration, school–family partnership, psychological support, communication skills, education, intervention, trust.*

Кайназарова Гулжанат Бекназаровна
Математика пәні мұғалімі
“№7 арнайы мектеп-интернаты” КММ
Түркістан облысы, Түркістан қаласы

ОНДЫҚ БӨЛШЕК ТҮРІНДЕ ЖАЗЫЛҒАН ШАМАЛАРДЫ ӨЛШЕУ КЕЗІНДЕ АЛЫНҒАН САНДАРДЫ КӨБЕЙТУ

Сабақтың тақырыбы: Ондық бөлшек түрінде жазылған шамаларды өлшеу кезінде алынған сандарды көбейту		
Сабақтың мақсаттары: Білімділік мақсаты	Ондық бөлшектерді көбейту, бөлу тәсілдерін қайталау. Ондық бөлшек түрінде жазылған шамаларды өлшеу кезінде алынған сандарды көбейту тәсілін түсіндіру. Есептеу дағдыларын арттыру. Есептер шығартып машықтандыру.	
Түзетушілік мақсаты:	Оқушылардың тапсырма орындау барысында көріп- естіп қабылдауын, есте сақтау қабілеттерін, зейінін, елестетуін дамыту. Қызығушылығын арттыру.	
Тәрбиелік мақсаты:	Оқушыларды таза жазуға баулу. Бір-бірін тыңдап құрметтей білуге, әдептілікке баулу.	
Бағалау критерийлері:	-ондық бөлшектерді оқиды, жазады - ондық бөлшектерді көбейтеді III-IV деңгей: -4-ке, 5-ке көбейту кестесін жаттайды - көбейтуге есептер шығарады -үлгі бойынша жазады	
Қолданылатын көрнекі-құралдар	үлгі плакат, слайд, карточкалар, көбейту кестесі	
Сабақтың барысы:		Бағалау түрлері
Басталуы	**Ұйымдастыру кезеңі** Оқушылар назарын сабаққа аудару -сыныпта кезекшіні анықтау. -сынып оқушыларын түгелдеу. «Жылы тілек» әдісі бойынша тілек жазылған стикерлерді таңдап, оқышулар тілектерді бір-біріне сыйлайды. **Ауызша есеп** Жұмбақ шеш Бүтін менен бөлшекті Үтірменен айырған Әп-әдемі жазылар Айтыңдаршы қандай сан.	

<

Джон Непер (1550-1617) ондық бөлшекті үтірмен ажыратып жазуды ұсынған.

Өткен сабақты қайталау

I-II деңгей

«Қайталау оқу айнасы»

- Ондық бөлшек дегеніміз не?
- Ондық бөлшектерді 10, 100, 100-ға бөлу ережесі.
- Үй тапсырмасын сұрау.

Сабақты қорыту.

“Дәлдеп көзде” әдісі

Сәйкестендіру

35,12 : 10	1,835
183,5 : 100	0,1431
143,1 : 1000	3,512

III деңгей

- Көбейту кестесін сұрау
- 2x1 2x 2 2x3 2x4

Ортасы

Жаңа тақырыпты түсіндіру

Тақырыпты хабарлау.

Сурет арқылы тақырыпты түсіндіру.

Мысалы: 0,055кг x 9=0,455

0,055кг
9
0,495кг

Ережемен таныстыру

	Сергіту сәті. «Комплимент» әдісі **Жаңа тақырыпты бекіту.** № 661 19,49т х 6 75,88ц х 2 6,8м х Тігін мамандығы туралы видеоролик көрсету. № 662 Мәселе есеп 1 рулон 26,87м 5 рулон сатып алынды Барлығы неше м мата? III –IY деңгей 5 х 1 = 5 х 2 = 5 х 3 = 5 х 4= 5 х 5=	
Аяқталуы	**Сабақты қорытындылау** - Бүгін қандай тақырып өттік? - Ереже қайталау Семантикалық картамен жұмыс. **YI Үй тапсырмасын беру** № 668 **YII оқушылар білімін бағалау** **Ақша әдісі арқылы бағалау**	

Шолахаева Нургуль Тлеккабыловна
Тәрбиеші, педагог-модератор
№42 "Алтын сақа бөбекжайы" МКҚК
Батыс Қазақстан облысы Орал қаласы

ТӘРБИЕШІ ТӘЖІРИБЕСІНДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЖОБАЛАРДЫ ІСКЕ АСЫРУ

Аннотация. *Мақалада қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесінде тәрбиеші тәжірибесінде инновациялық жобаларды іске асырудың ғылыми-теориялық және практикалық негіздері жан-жақты талданады. Инновациялық қызметтің мазмұны, оның педагогтің кәсіби дамуына, тәрбиеленушілердің тұлғалық қалыптасуына, білім беру ортасының жаңаруына ықпалы ғылыми-публицистикалық стильде баяндалады. Автор инновациялық жобалардың балабақша жағдайында жүзеге асу ерекшеліктерін, педагогтің шығармашылық әлеуетін ашудағы рөлін, заманауи қоғам талаптарымен сабақтастығын күрделі синтаксистік құрылымдар арқылы дәлелдеуге ұмтылады. Мақалада инновация ұғымының мәні, оның тәрбие үдерісіндегі орны, тәрбиеші мен бала арасындағы өзара әрекетті жаңаша ұйымдастырудағы мүмкіндіктері жүйелі түрде қарастырылады.*

Кілт сөздер: *инновация, инновациялық жоба, мектепке дейінгі тәрбие, педагогикалық тәжірибе, кәсіби даму, шығармашылық, білім беру ортасы.*

Қазіргі жаһандану жағдайында қоғамның әлеуметтік-экономикалық және мәдени дамуы білім беру жүйесіне түбегейлі өзгерістер енгізуді талап етіп отыр, ал бұл талаптар мектепке дейінгі ұйымдардан бастау алатыны белгілі. Балабақша – баланың тұлғалық қасиеттері қалыптасатын, алғашқы әлеуметтік тәжірибесі жинақталатын маңызды орта болғандықтан, мұнда қолданылатын педагогикалық тәсілдер мен әдістердің жаңашыл сипатта болуы ерекше мәнге ие. Тәрбиеші тек дайын бағдарламаны орындаушы емес, ол – педагогикалық үдерістің белсенді авторы, жаңашыл идеяларды практикада жүзеге асырушы тұлға. Инновациялық жобаларды іске асыру тәрбиешіден терең теориялық білімді ғана емес, сонымен бірге кәсіби батылдықты, шығармашылық ойлауды, рефлексия жасау қабілетін талап етеді. Инновацияға бет бұрған тәрбиеші өз тәжірибесіне сыни көзқараспен қарап, дәстүрлі әдістердің тиімді және тиімсіз тұстарын саралай алады. Мұндай көзқарас балабақшадағы білім беру сапасын арттыруға, тәрбиеленушілердің қызығушылығын оятуға, олардың танымдық белсенділігін дамытуға мүмкіндік береді. Инновациялық жобалар тәрбие үдерісін формалды сипаттан арылтып, оны өмірмен тығыз байланысты, мазмұнды әрі нәтижелі етуге бағытталады. Әрбір инновациялық бастама тәрбиешінің жеке педагогикалық философиясымен ұштасқанда ғана нақты нәтижеге қол жеткізе алады. Осы тұрғыдан алғанда инновация – сырттан енгізілген дайын үлгі емес, тәрбиешінің кәсіби ізденісінің табиғи нәтижесі. Мұндай жобалар баланың жеке ерекшеліктерін ескеруге, оның ішкі әлеуетін ашуға, әлеуметтік ортаға бейімделуін жеңілдетуге қызмет етеді.

Инновациялық жобаларды тәрбиеші тәжірибесіне енгізу үдерісі белгілі бір дайындық кезеңін қажет етеді, өйткені жаңашылдықты механикалық түрде көшіру күтілетін нәтижеге жеткізбейді. Тәрбиеші алдымен инновацияның мәнін, мақсатын, оның нақты топ жағдайына сәйкестігін анықтап алуы тиіс. Бұл жерде педагогикалық диагностика маңызды орын алады, себебі ол балалардың даму деңгейін, қызығушылықтарын, қажеттіліктерін айқындауға мүмкіндік береді. Инновациялық жоба нақты проблемаға бағытталғанда ғана өзінің тиімділігін көрсетеді. Жобаны жоспарлау барысында тәрбиеші оның кезеңдерін, қолданылатын әдістерді, күтілетін нәтижелерді алдын ала ойластырады. Мұндай жүйелі жұмыс педагогтің кәсіби мәдениетін арттырып, жауапкершілігін күшейтеді. Инновациялық жобаны іске асыру кезінде тәрбиеші балалармен серіктестік қарым-қатынас орнатады, олардың пікірін ескеруге, бастамаларын қолдауға тырысады. Бұл өз кезегінде баланың өзіндік «Менін» сезінуіне, дербес шешім қабылдауына ықпал етеді. Инновациялық жоба барысында тәрбиеші ата-аналармен де тығыз байланыс орнатуға мәжбүр болады, өйткені отбасы мен балабақша арасындағы ынтымақтастықсыз толыққанды нәтиже күту қиын. Осындай кешенді жұмыс тәрбие үдерісінің ашықтығын қамтамасыз етеді. Нәтижесінде балабақшадағы білім беру кеңістігі динамикалық, дамушы ортаға айналады.

Тәрбиеші тәжірибесінде инновациялық жобаларды жүзеге асырудың тағы бір маңызды қыры – оның кәсіби өзін-өзі дамытуымен тікелей байланыстылығы. Жаңашыл педагог үнемі ізденісте болып, ғылыми әдебиеттермен танысады, әріптестерінің тәжірибесін зерделейді, кәсіби қауымдастықтарға қатысады. Бұл үрдіс тәрбиешінің педагогикалық ой-өрісін кеңейтіп, өзіне деген сенімін арттырады. Инновациялық жобалармен жұмыс істеген тәрбиеші стандартты емес жағдайларда шешім қабылдауға үйренеді, бұл оның кәсіби икемділігін қалыптастырады. Мұндай тәжірибе педагогтің кәсіби күйзелісінің алдын алуға да ықпал етеді, себебі шығармашылық жұмыс шабыт пен қызығушылықты оятады. Инновацияға негізделген қызмет тәрбиешінің өз еңбегінің маңыздылығын сезінуіне мүмкіндік береді. Ол өз жетістіктерін нақты нәтижелер арқылы көре алады, балалардың дамуындағы оң өзгерістерді байқай отырып, кәсіби қанағаттану сезімін бастан кешіреді. Инновациялық жобалар тәрбиешіні тек орындаушы деңгейінен шығарып, зерттеуші, ұйымдастырушы, үйлестіруші рөліне көтереді. Бұл педагог мәртебесінің артуына да әсер етеді. Қазіргі білім беру кеңістігінде осындай көпқырлы маман ғана сұранысқа ие екені анық.

Инновациялық жобалардың тәрбиеленушілерге ықпалын талдау кезінде олардың баланың ішкі әлеуетін ашудағы мүмкіндіктеріне ерекше назар аудару қажет, себебі мұндай жобалар баланың табиғи қызығушылығын жүйелі түрде қолдап отыруға бағытталады. Жобалық қызмет барысында бала өз әрекетінің маңыздылығын сезіне бастайды, бұл оның өзіндік бағасының қалыптасуына тікелей әсер етеді. Өз идеясын ұсынуға, оны іске асыруға мүмкіндік алған тәрбиеленуші өзін тек орындаушы емес, ортақ істің тең құқықты мүшесі ретінде қабылдайды. Мұндай тәжірибе баланың бастамашылдығын арттырып, жауапкершілік сезімін қалыптастырады. Инновациялық жобалар баланың ойлау икемділігін дамытып, стандартты емес жағдайларда шешім таба білу қабілетін жетілдіреді. Бұл қасиеттер қазіргі қоғамда тұлғаның табысты әлеуметтенуі үшін аса маңызды болып табылады. Баланың өз әрекетінің нәтижесін көруі оған алға қойған мақсатқа жетудің құндылығын түсіндіреді. Осындай үдерістер арқылы тәрбиеленушінің тұлғалық дамуы біртіндеп, бірақ тұрақты түрде жүзеге асады. Инновация баланың әлеуетін ашудың тиімді құралына айналады. Нәтижесінде тәрбие үдерісі тұлғаға бағытталған сипат алады.

Инновациялық жобалардың тағы бір маңызды қыры – олардың баланың танымдық белсенділігін терең деңгейде ынталандыруы. Мұндай жобаларда білім дайын күйінде берілмей, баланың өз тәжірибесі арқылы қалыптасады, бұл ақпараттың ұзақ уақыт есте сақталуына ықпал етеді. Балалар бақылау, салыстыру, қорытынды жасау сияқты ойлау әрекеттерін меңгере отырып, қарапайым зерттеушілік дағдыларды игереді. Бұл үдеріс олардың интеллектуалдық дамуына оң әсер етеді. Инновациялық жобалар барысында тілдік қарым-қатынас та белсенді дамиды, себебі бала өз ойын жеткізуге, пікірін қорғауға үйренеді.

Топ ішінде өзара әрекеттесу арқылы балалар бірін-бірі тыңдаудың, келісімге келудің маңызын түсінеді. Мұндай тәжірибе олардың эмоционалдық интеллектісінің қалыптасуына ықпал етеді. Баланың өз жетістігін сезінуі жағымды эмоциялар туғызып, оқу әрекетіне деген тұрақты қызығушылық қалыптастырады. Инновациялық ортада өскен бала жаңа жағдайларға тез бейімделе алады. Бұл оның болашақтағы білім алу жолында сенімді қадам жасауына негіз болады.

Балабақша жағдайында инновациялық жобаларды жүзеге асыруда туындайтын қиындықтар педагогикалық үдерістің күрделілігін айқындай түседі, алайда оларды даму мүмкіндігі ретінде қарастыру маңызды. Материалдық ресурстардың шектеулілігі тәрбиешіні баламалы әдістерді іздеуге, қолда бар құралдарды шығармашылықпен қолдануға итермелейді. Мұндай жағдайда педагог стандартты тәсілдерден бас тартып, икемді шешімдер қабылдауға үйренеді. Уақыт тапшылығы инновациялық жобаларды жоспарлау мен ұйымдастыруда нақты мақсат қоюдың маңызын арттырады. Бұл тәрбиешінің кәсіби ұйымдастырушылық қабілетін жетілдіреді. Инновациялық құзыреттілік деңгейінің әркелкі болуы ұжымдық өзара үйрену үдерісін қажет етеді. Әріптестер арасындағы тәжірибе алмасу кәсіби ортада сенім мен қолдауды күшейтеді. Қиындықтарды еңсеру барысында тәрбиеші өз мүмкіндіктерін тереңірек тани бастайды. Бұл оның кәсіби өзіндік санасының қалыптасуына ықпал етеді. Нәтижесінде педагогикалық ұжымда жаңашылдыққа ашық көзқарас орнығады.

Инновациялық жобаларды табысты іске асыру үшін басқару және ұйымдастыру мәселелеріне де мән беру қажет, себебі қолайлы орта қалыптастырылмайынша жаңашыл бастамалар ұзақ мерзімді нәтиже бере алмайды. Әкімшілік қолдау педагогтің тәуекелге баруына, жаңа идеяларды сынақтан өткізуіне сенімділік береді. Тәрбиеші өз еңбегінің бағаланатынын сезінгенде, инновациялық қызметке деген ынтасы арта түседі. Ұжымдық жоспарлау мен бірлескен талдау инновациялық жобалардың сапасын арттырады. Мұндай жұмыс нәтижесінде педагогикалық тәжірибе жүйеленіп, жинақталған білім ортақ құндылыққа айналады. Инновацияны енгізу барысында алынған нәтижелерді сараптау педагогке өз қызметіне рефлексия жасауға мүмкіндік береді. Бұл кәсіби жетілу үшін аса маңызды кезең болып табылады. Инновациялық мәдениет біртіндеп қалыптасып, балабақшаның даму стратегиясының құрамдас бөлігіне айналады. Осылайша жаңашылдық үздіксіз дамуға негіз болады. Тәрбиеші мұндай жағдайда өзгерістердің белсенді қозғаушы күші ретінде танылады.

Қорытындылай келе, тәрбиеші тәжірибесінде инновациялық жобаларды іске асыру қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесінің дамуы үшін стратегиялық маңызға ие екені анық. Инновация тәрбиешінің кәсіби қызметін жаңа деңгейге көтеріп, оның шығармашылық және зияткерлік әлеуетін толық ашуға мүмкіндік береді. Мұндай жобалар баланың тұлғалық дамуына, әлеуметтік бейімделуіне, танымдық қызығушылығының артуына оң ықпал етеді. Инновациялық қызмет арқылы балабақша заманауи білім беру талаптарына жауап беретін ашық, дамушы ортаға айналады. Тәрбиеші үшін инновация – кәсіби өмір салты, үздіксіз ізденіс пен өзін-өзі жетілдіру жолы. Сондықтан инновациялық жобаларды жүйелі түрде қолдап, оларды педагогикалық тәжірибенің ажырамас бөлігіне айналдыру – бүгінгі күннің маңызды міндеті.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Козлова, А.В. Профессиональное развитие педагога ДОУ в условиях инновационной деятельности / А.В. Козлова // Дошкольное воспитание. – 2020. – № 9. – С. 18-26.
2. Bruce, T. Early Childhood Education / T. Bruce. – 5th ed. – London: Hodder Education, 2021. – 234 p.
3. Katz, L.G. Engaging Children's Minds: The Project Approach / L.G. Katz, S.C. Chard, Y. Kogan. – 3rd ed. – Santa Barbara: Praeger, 2019. – 256 p.
4. Балабақшадағы инновациялық тәжірибе: әдістемелік нұсқаулар / Құрастырған А.М. Жұмабаева. – Алматы: Мектеп, 2022. – 165 б.

Мергенбаева Гулсая Советбековна
Бастауыш сынып мұғалімі
Алматы облысының білім басқармасына қарасты, Талғар ауданының білім бөлімі
№22 жалпы білім беретін орта мектеп коммуналдық мемлекеттік мекемесі

«ЛОГИКАЛЫҚ ЕСЕПТЕР АРҚЫЛЫ ЗЕРТТЕУШІЛІК ОЙЛАУДЫ ДАМЫТУ»

Авторлық бағдарлама бөлімі

1. Бағдарламаның өзектілігі

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың сыни ойлауын, талдау және дәлелдеу дағдыларын қалыптастыру – басты міндеттердің бірі. Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі бекіткен мемлекеттік стандарттарда функционалдық сауаттылық пен логикалық ойлау қабілетін дамытуға басымдық берілген.

Халықаралық зерттеулер (Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы) оқушылардың стандартты емес тапсырмаларды шешу қабілеті білім сапасының маңызды көрсеткіші екенін дәлелдейді.

Дегенмен, дәстүрлі оқытуда логикалық есептер жүйелі түрде қолданылмайды, бұл оқушылардың терең ойлау дағдыларының жеткілікті деңгейде дамымауына әкеледі. Осы қарама-қайшылықты шешу мақсатында бағдарлама әзірленді.

2. Бағдарламаның мақсаты

Логикалық есептер арқылы бастауыш сынып оқушыларының сыни, зерттеушілік және дәлелдеу дағдыларын қалыптастыру.

3. Міндеттері

Логикалық ойлау операцияларын (талдау, салыстыру, жалпылау, жүйелеу) дамыту;
Оқушыларды дәлелдеу мәдениетіне үйрету;
Стандартты емес есептерді шешу тәсілдерін меңгерту;
Зерттеушілік әрекетке баулу;
Функционалдық сауаттылықты арттыру.

4. Бағдарламаның мазмұны

1-бөлім. Логикалық ойлаудың негіздері
Логикалық байланыстар
Себеп-салдар қатынасы
Артық және жеткіліксіз мәліметтер
2-бөлім. Логикалық есептердің түрлері
Салыстыру есептері
Комбинаторлық есептер
Кестелік және сызбалық есептер
Парадокс және тапқырлық есептері
3-бөлім. Зерттеушілік сипаттағы логикалық тапсырмалар
Болжам жасау
Нұсқаларды талдау
Дәлелдеу және қорытынды

5. Оқыту әдістері

Проблемалық оқыту
Сын тұрғысынан ойлау стратегиялары
Топтық және жұптық жұмыс
Дебат элементтері
Зерттеу тапсырмалары
Сабақ құрылымы:
Проблема → Болжам → Талдау → Шешім → Дәлелдеу → Рефлексия

6. Оқыту формалары
Факультатив сабақ
Пән ішілік кіріктіру
Логикалық олимпиада элементтері
Интеллектуалдық ойындар
7. Күтілетін нәтижелер
Бағдарлама нәтижесінде оқушылар:
Ақпаратты талдай алады;
Логикалық қорытынды жасайды;
Бірнеше шешім нұсқасын ұсына алады;
Өз ойын дәлелдейді;
Стандартты емес жағдаяттарда шешім қабылдайды.
8. Бағалау жүйесі
Критериалды бағалау;
Дескриптор арқылы ойлау деңгейін анықтау;
Процесті бағалау (шешу жолын ескеру);
Өзін-өзі және өзара бағалау.
9. Бағдарламаның жаңалығы
Логикалық есептер жүйелі және мақсатты түрде енгізіледі;
Дәлелдеу мәдениеті арнайы қалыптастырылады;
Зерттеушілік әдіс бастауыш деңгейден қолданылады;
Процеске бағытталған бағалау енгізіледі.
10. Тиімділігі
Танымдық белсенділік артады;
Математика пәніне қызығушылық күшейеді;
Оқушылардың функционалдық сауаттылығы дамиды;
Оқу жетістігінің сапасы жоғарылайды.
Қорытынды

«Логикалық есептер арқылы зерттеушілік ойлауды дамыту» бөлімі бастауыш сынып оқушыларын стандартты ойлау шеңберінен шығарып, дәлелдей алатын, талдай білетін, саналы шешім қабылдайтын тұлға қалыптастыруға бағытталған.

Бағдарлама қазіргі білім беру талаптарына сәйкес келетін, функционалдық сауаттылықты дамытуға арналған жүйелі педагогикалық модель болып табылады.

Сулейменова Гулнар Данабековна
Қазақ тілі және әдебиет пәнінің мұғалімі
«Бүлдіршін» ЖШС – 2012 «Abadan» балалар балабақшасы және отбасылық орталығы
Астана қаласы

“ОЙЫНМЕН ӨРІЛГЕН ҚАЗАҚ ТІЛІ: БАЛАБАҚШАДА ТІЛ ҮЙРЕТУДІҢ ТИІМДІ ТӘСІЛДЕРІ”

Аннотация. *Мақалада мектепке дейінгі ұйымдарда қазақ тілін ойын арқылы үйретудің педагогикалық және әдістемелік ерекшеліктері қарастырылады. Мектепке дейінгі жастағы балалардың мемлекеттік тілді меңгеруіне ықпал ететін дидактикалық, сюжеттік-рөлдік, қимылды, музыкалық және ұлттық ойындардың мүмкіндіктері талданады. Балалардың сөздік қорын байыту, дұрыс дыбыстау дағдыларын қалыптастыру, қарапайым сөйлемдер құрастыру және күнделікті қарым-қатынаста қазақ тілін қолдануға ынталандыру жолдары сипатталады. Сонымен қатар қазақ тілі мұғалімінің кәсіби рөлі, тілдік ортаны ұйымдастыру, ұлттық құндылықтарды ойын мазмұнына енгізу және ата-аналармен бірлескен жұмысты жетілдіру мәселелеріне назар аударылады.*

Кілт сөздер: *қазақ тілі, мектепке дейінгі тәрбие, ойын технологиялары, тіл үйрету, сөздік қор, сөйлеу дағдылары, ұлттық ойындар, коммуникативтік құзыреттілік, тілдік орта, баланың танымдық дамуы.*

Қазіргі кезеңде мектепке дейінгі білім беру жүйесінде мемлекеттік тілді меңгерту мәселесі ерекше маңызға ие. Қазақ тілі — ұлттық мәдениеттің, тарихи жадтың, рухани құндылықтардың және қоғамдық қарым-қатынастың маңызды құралы. Сондықтан балабақшада қазақ тілін үйрету баланың белгілі бір сөздерді жаттап алуымен немесе дайын тіркестерді қайталауымен шектелмеуі керек. Негізгі мақсат — баланың қазақ тіліндегі сөздерді түсінуіне, қарапайым сұрақтарға жауап беруіне, өз қажеттілігін білдіруіне, қоршаған ортамен қарым-қатынас жасауына және тілге деген жағымды көзқарасының қалыптасуына жағдай жасау. Бұл міндеттерді жүзеге асыруда мектепке дейінгі жастағы балалардың психологиялық және жас ерекшеліктеріне сәйкес келетін ойын әрекеті маңызды орын алады. Ойын баланың табиғи қызығушылығын оятып, жаңа ақпаратты эмоциялық тәжірибемен байланыстырады, ал тілдік тапсырмалар ойын мазмұнына енгізілгенде, бала тілді қарым-қатынас құралы ретінде қолдануға біртіндеп үйренеді.

Мектепке дейінгі кезеңде баланың танымдық белсенділігі қоршаған ортаны бақылау, заттарды салыстыру, қимыл жасау, ересектермен сөйлесу және құрдастарымен ойнау арқылы дамиды. Осы ерекшеліктерді ескере отырып, қазақ тілі мұғалімі сабақтарды балалардың белсенді қатысуына негіздеп ұйымдастыруы қажет. Мысалы, жаңа сөзді тек суреттен көрсетіп айтумен шектелмей, оны ойыншықпен әрекет жасау, қимылды орындау, затты табу немесе белгілі бір жағдаятта қолдану арқылы бекіткен тиімді. Егер балалар «алма», «алмұрт», «банан» сөздерін меңгеріп жатса, мұғалім «Дүкен» ойынын ұйымдастырып, балаларға сатып алушы мен сатушының рөлдерін ұсына алады. «Сәлеметсіз бе?», «Маған алма беріңізші», «Міне, алыңыз», «Рақмет» сияқты сөздер нақты ойын жағдайында қайталанып, баланың белсенді сөздік қорына енуіне мүмкіндік алады. Мұндай тәсіл тіл үйренуді күнделікті өмірмен байланыстырып, баланың жаңа сөздерді мағынасына сай қолдануына көмектеседі.

Ойын арқылы қазақ тілін үйретудің тиімділігі оның алдын ала қойылған педагогикалық мақсатқа сәйкес ұйымдастырылуына байланысты. Әр ойынның белгілі бір тілдік міндеті болуы керек: жаңа сөздерді меңгерту, бұрын үйренген сөздерді қайталау, сұрақ қоюға үйрету, сөйлем құрастыру, дыбыстарды дұрыс айту немесе тыңдалған ақпаратты түсіну. Мұғалім ойын барысында балалардың жас ерекшеліктерін, қазақ тілін меңгеру деңгейін және жеке қарым-қатынас мүмкіндіктерін ескергені жөн. Тапсырмалар қарапайым сөздер мен қысқа нұсқаулардан басталып, біртіндеп күрделене түсуі керек. Мысалы, бастапқы кезеңде бала

«доп», «кітап», «қуыршақ» сөздерін түсініп, көрсетуді үйренсе, кейін «Бұл не?», «Доп қандай түсті?», «Доппен не істейміз?» деген сұрақтарға жауап беруге көшеді. Келесі кезеңде «Мен қызыл доппен ойнаймын» тәрізді қарапайым сөйлемдер құрастыруға мүмкіндік беріледі. Осылайша ойын тілдік дағдыларды кезең-кезеңімен дамыту құралына айналады.

Қазақ тілі сабағында дидактикалық ойындарды қолдану балалардың сөздік қорын жүйелі түрде байытуға мүмкіндік береді. «Суретті тап», «Артық затты анықта», «Кім не істейді?», «Не қайда орналасқан?», «Түстерді ажырат», «Сипаттамасы бойынша тап» сияқты ойындар балалардың заттардың атауларын, белгілерін, қимылдарын және кеңістіктік қатынастарды білдіретін сөздерді меңгеруіне бағытталады. Мысалы, «Кім не істейді?» ойынында мұғалім дәрігер, аспаз, тәрбиеші, жүргізуші бейнеленген суреттерді көрсетіп, олардың әрекеттерін атауды ұсынады. Балалар «Дәрігер емдейді», «Аспаз тамақ пісіреді», «Тәрбиеші балалармен ойнайды» деген сөйлемдерді қайталап, кейін өздігінен айтуға жаттығады. Ал «Не қайда орналасқан?» ойынында ойыншықтарды үстелдің үстіне, астына немесе жанына орналастыру арқылы «үстінде», «астында», «жанында» сияқты сөздер бекітіледі. Мұндай тапсырмалар сөздерді жеке жаттаудан гөрі олардың мағынасын түсініп, сөйлеу барысында қолдануға жағдай жасайды.

Сюжеттік-рөлдік ойындар балалардың қазақ тілінде диалог құру және әлеуметтік жағдаяттарда сөйлесу дағдыларын дамытуда ерекше тиімді. «Дүкен», «Отбасы», «Аурухана», «Асхана», «Қонақ күту», «Балабақша» сияқты ойындарда бала белгілі бір рөлді қабылдап, сол рөлге сәйкес сөздер мен сөйлемдерді қолданады. Мысалы, «Қонақ күту» ойынында балалар амандасу, қонақты қарсы алу, дастарқанға шақыру және алғыс айту сөздерін меңгереді. Мұғалім диалогтың дайын үлгісін көрсетіп, кейін балаларға сөздерді өздігінен таңдауға мүмкіндік береді. Алғашқы кезде сөйлем құрастыруда қиналатын балаларға суретті тірек, сөздік үлгі немесе қысқа сұрақтар ұсынылуы мүмкін. Уақыт өте келе қолдау көлемі азайтылып, баланың өздігінен сөйлесуіне жағдай жасалады. Мұндай ойындар қазақ тілін нақты қарым-қатынас құралы ретінде қолдануға үйретіп, сөйлеуге деген сенімділікті арттырады.

Қимылды ойындарды тіл үйрету үдерісіне енгізу балалардың қозғалыс белсенділігі мен сөйлеу әрекетін өзара байланыстырады. Мектепке дейінгі жастағы балалар ұзақ уақыт бойы бір орында отырып тапсырма орындаудан шаршауы мүмкін, сондықтан қимылмен үйлестірілген тілдік жаттығулар олардың назарын сақтауға көмектеседі. «Айт та, көрсет», «Қайтала да, орында», «Жануарлар қалай дыбыстайды?», «Кім жылдам табады?» сияқты ойындарда мұғалім сөзді немесе қысқа нұсқауды айтады, ал балалар тиісті әрекетті орындайды. Мысалы, «тұр», «отыр», «жүр», «секір», «қолыңды көтер» деген сөздер қимылмен бірге меңгертіледі. Кейін балалар бір-біріне қарапайым нұсқаулар беріп, тілдік қарым-қатынасқа белсенді қатыса алады. Бұл тәсіл әсіресе қазақ тілін енді үйреніп жүрген балаларға сөздің мағынасын әрекет арқылы түсінуге көмектеседі.

Қазақ тілін оқытуда музыкалық ойындар, тақпақтар, санамақтар және қысқа өлеңдерді қолданудың да маңызы зор. Ырғақ пен әуен сөздердің есте сақталуын жеңілдетіп, сөйлеу қарқынын, дыбыстық есту қабілетін және дұрыс айтылым дағдыларын дамытуға көмектеседі. Балалар ән айту, қайталанатын сөз тіркестерін айту, саусақ ойындарын орындау және ырғақты қимылдар жасау арқылы тілдік материалды эмоциялық тұрғыдан қабылдайды. Мысалы, дене мүшелерінің атауларын үйреткенде балалар басын, иығын, қолын және аяғын көрсетіп, сол сөздерді қайталайды. Жануарлар тақырыбында қысқа тақпақтар мен дыбыстық еліктеулерді пайдалануға болады. Дегенмен мұндай жұмыстар тек жаттап айтуға құрылмай, сөздердің мағынасын түсінумен және оларды күнделікті сөйлеуде қолданумен толықтырылуы керек.

Ұлттық ойындарды қазақ тілін үйрету үдерісінде пайдалану тілдік білімді ұлттық мәдениетпен ұштастыруға мүмкіндік береді. «Асық ату», «Санамақ», «Тақия тастамақ» және басқа да балалардың жасына бейімделген дәстүрлі ойын элементтері арқылы түстерді, сандарды, қимылдарды, заттардың атауларын және қарапайым нұсқауларды меңгертуге болады. Мысалы, асықтарды түсіне қарай топтастыру кезінде «ақ асық», «қызыл асық», «көк

асық» тіркестері қолданылады, ал санау тапсырмаларында қазақша сан есімдер бекітіледі. Ұлттық ойындарды ұйымдастыру барысында олардың ережелерін балалардың жасына және қауіпсіздік талаптарына сәйкестендіру маңызды. Сонымен бірге мұғалім ойынның мәдени мазмұнын түсіндіріп, балаларға қазақ халқының салт-дәстүрлері мен ұлттық құндылықтары туралы қарапайым мәліметтер бере алады. Зерттеулерде асыққа негізделген ойын элементтерін мектепке дейінгі балалардың сөйлеу әрекетін дамытуда қолдану мүмкіндіктері қарастырылған.

Қазақ тілін үйретуде күнделікті тілдік ортаны қалыптастыру сабақтың тиімділігін арттыратын маңызды шарттардың бірі болып табылады. Егер бала қазақ тілін тек арнайы ұйымдастырылған сабақ кезінде ғана естісе, жаңа сөздерді күнделікті қарым-қатынаста қолдану мүмкіндігі шектеулі болуы ықтимал. Сондықтан мұғалім амандасу, қоштасу, ойыншықтарды жинау, тамақтануға дайындалу, серуенге шығу және кезек күту сияқты күнделікті жағдайларда қарапайым қазақша сөздер мен тіркестерді жүйелі қолдануы керек. «Қайырлы таң!», «Қалың қалай?», «Кел, ойнайық», «Ойыншықты орнына қой», «Қолыңды жу», «Рақмет», «Сау бол!» тәрізді тіркестер баланың тілдік тәжірибесіне біртіндеп енеді. Мұндай ортада педагогтің сөйлеуі анық, түсінікті және балалардың деңгейіне сай болуы маңызды. Қажет болған жағдайда сөздің мағынасын сурет, қимыл немесе нақты зат арқылы түсіндіруге болады.

Қазіргі педагогикалық тәжірибеде цифрлық ресурстарды да қосымша құрал ретінде пайдалануға мүмкіндік бар. Интерактивті суреттер, аудиожазбалар, қазақ тіліндегі қысқа бейнематериалдар және дыбыстық тапсырмалар балалардың қызығушылығын арттырып, сөздерді тыңдау мен қайталау мүмкіндігін кеңейтеді. Мысалы, жануарлардың дыбыстарын тыңдап, олардың атауларын табу немесе суретке сәйкес сөзді таңдау ойындары тілдік материалды бекітуге көмектеседі. Алайда цифрлық құралдар мұғаліммен және құрдастарымен тікелей қарым-қатынасты алмастырмауы тиіс. Оларды қысқа уақытқа, нақты оқу мақсатына сәйкес және балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып қолданған дұрыс. Негізгі назар баланың сөзді өздігінен айтуына, сұрақ қоюына, жауап беруіне және үйренген сөздерін шынайы қарым-қатынаста пайдалануына аударылуы қажет.

Қазақ тілі мұғалімінің кәсіби шеберлігі ойынның мазмұнын дұрыс таңдаумен ғана емес, балалардың тілдік белсенділігін ұйымдастыра білуімен де анықталады. Мұғалім барлық баланың ойынға қатысуына мүмкіндік беріп, тілдік тапсырмаларды олардың жеке мүмкіндіктеріне сәйкес бейімдеуі керек. Қазақ тілін жақсы түсінетін балаларға күрделірек сұрақтар мен толық сөйлемдер құрастыру тапсырмалары ұсынылса, бастапқы деңгейдегі балаларға сөзді қайталау, суретті көрсету немесе бір-екі сөзбен жауап беру мүмкіндігі беріледі. Баланың қателігі оның сөйлеуге деген ынтасын төмендетпеуі керек. Сондықтан мұғалім жауапты мейірімді түрде түзетіп, дұрыс нұсқаны қайталап көрсетіп, баланы сөйлеуге ынталандыруы қажет. Ойын нәтижесі тек дұрыс жауаптардың санымен емес, баланың қарым-қатынасқа қатысуымен, жаңа сөздерді қолдануымен және біртіндеп өздігінен сөйлеуге көшуімен де бағалануы тиіс.

Ата-аналармен бірлескен жұмыс та баланың қазақ тілін меңгеруіне оң ықпал етеді. Үй жағдайында қазақша қысқа әңгімелер оқу, суретті кітаптарды бірге қарау, заттардың атауларын айту, қарапайым сұрақтар қою және күнделікті әрекеттерді қазақ тілінде сипаттау арқылы тілдік тәжірибені кеңейтуге болады. Ата-аналарға баланы ұзақ сөздерді жаттауға мәжбүрлеудің орнына, ойын түрінде сөйлесуге, жаңа сөздерді күнделікті жағдайларда қолдануға және оның талпынысын қолдауға кеңес беріледі. Балабақша мен отбасының ортақ әрекеті тілдік материалдың қайталануын қамтамасыз етіп, баланың үйренген сөздерін әртүрлі ортада қолдануына жағдай жасайды. Сонымен қатар ата-аналарға балалармен қазақ тілінде сөйлесудің қарапайым үлгілерін ұсыну олардың оқу үдерісіне белсенді қатысуына көмектеседі.

Қорытындылай келе, ойынмен өрілген қазақ тілі — мектепке дейінгі жастағы балалардың мемлекеттік тілді меңгеруіне жағдай жасайтын тиімді педагогикалық бағыт. Дидактикалық, сюжеттік-рөлдік, қимылды, музыкалық және ұлттық ойындарды жүйелі

қолдану балалардың сөздік қорын байытуға, сөйлеу дағдыларын дамытуға және қазақ тілінде қарым-қатынас жасауға деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді. Ойынның нәтижелі болуы оның нақты тілдік мақсатқа бағытталуына, балалардың жас және жеке ерекшеліктерінің ескерілуіне, күнделікті тілдік ортамен байланысына және педагогтің кәсіби шеберлігіне тәуелді. Қазақ тілі мұғалімінің міндеті — баланы сөздерді механикалық түрде қайталауға ғана үйрету емес, оның қазақ тілін түсінуіне, өз ойын жеткізуіне, сұрақ қоюына және қоршаған ортамен еркінірек қарым-қатынас жасауына мүмкіндік беретін орта қалыптастыру. Осындай жүйелі жұмыс арқылы қазақ тілі баланың күнделікті өмірінің табиғи бөлігіне айналып, ұлттық мәдениетке деген қызығушылығы мен құрметі нығаяды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Методические рекомендации по обучению казахскому языку детей дошкольного возраста. — Нур-Султан: Республиканский центр «Дошкольное детство», 2021. — 53 с. URL: https://www.irrd.kz/old/sites/irrd.kz/uploads/docs/metodicheskie_razrabotki/2021/rus_300921_MR.pdf

2. Смаилова А. Ш., Рахымбаева Б. О. The game as an effective method of teaching the Kazakh language // Bulletin of the Karaganda University. Philology Series. — 2022. — Vol. 108, No. 4. — P. 122–127. DOI: https://doi.org/10.31489/2022ph4/122-127

3. Омарбекова Ф., Киякбаева У. Развитие речи дошкольников на основе методико-технологического подхода «Асык» // Journal of Educational Sciences. — 2025. DOI: https://doi.org/10.26577/JES2025857

4. Омарбекова Ф. К., Кыякбаева У. К., Sözer M. A. Асык ориентированная игровая технология развития устной речи и слоговой осведомлённости у детей дошкольного возраста // Вестник КазНПУ имени Абая. Серия: Педагогические науки. — 2026. — Т. 91, № 3. — С. 389–399. DOI: https://doi.org/10.51889/2959-5762.2026.91.3.035

5. Мукатова Ш. Н. Важность развития речи ребенка в детском саду // Вестник Инновационного Евразийского университета. — 2016. — № 2 (62). URL: https://vestnik.ineu.edu.kz/

Журналдың құрылтайшысы және иесі:
«АЙТУҒАНОВА» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығы.

Учредитель и собственник журнала:
Научно-методический центр «KEMENGER», относящийся к индивидуальному предпринимателю «АЙТУҒАНОВА».

Журнал 2023 жылдың желтоқсан айынан бастап жарық көруде.
Басылым 1 айда 4 рет шығады.
Журнал Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2023 жылғы 22 қыркүйектегі Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ44VPY00078195 берілген.

Журнал издается с декабря 2023 года.
Периодичность выпуска — 4 раза в месяц.
Журнал выдан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан № KZ44VPY00078195 о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 22 сентября 2023 года.

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар редакцияның көзқарасын білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің анықтығына, сондай-ақ стилистикалық қателерге авторлар жауапты. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды. Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях, а также за стилистические
ошибки несут авторы. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы.

Мекенжайы:
100012, Қарағанды қ.,
Н. Назарбаев даңғ., 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Басуға 24.10.2025 ж. қол қойылды.

Пішім 60*90 1/8
ш.б.т. - 26. RISO басылым.
Таралымы - 50 дана.

«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығының полиграфиялық қызметтер бөлімінде басылып шығарылды.

Наш адрес:
100012, г. Караганда,
пр. Н. Назарбаева, 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Подписано в печать 24.10.2025 г.

Формат 60*90 1/8
усл.печ.л. - 26. Печать RISO.
Тираж - 50 экз.

Отпечатано в полиграфическом отделе НМЦ «KEMENGER» ИП «АЙТУҒАНОВА».

ULAĠATTY USTAZ JOLY

Ахмет Байтұрсынов

Ыбырай Алтынсарин

Ұстаз – ұлттың шамшырағы

Мектептің жүрегі – ұстаз. Ұстаз біліммен ғана емес, жүрек жылуымен, мейірімімен, ұстанымымен шәкіртке жол сілтейді. Шын мәнінде, қандай мұғалім болса – болашақ та сондай.

Ұстаздың әр сөзі, әр қадамы – баланың болашағына жазылған тағдыр іспетті. Сондықтан да ең басты байлық – білімді, жан-жақты, әдістемені терең меңгерген, әр баланың жүрегіне жол таба алатын мұғалім.

Жақсы мұғалім – жай ғана маман емес, ол – тәрбиелеуші, шабыттандырушы, бағыт беруші. Ұстаз – уақыттан озып жүретін адам. Оның бүгін еккен дәні – ел ертеңінің жемісі.

QR-кодты сканерлеу арқылы бізбен тікелей байланысқа шыға аласыз.
Вы можете связаться с нами напрямую, отсканировав QR-код.